Digitized by Google

6
6 e
31
M

s Baptiste

grada ad
sui diuina
a, tarditatemq;
rau tate
ompensat

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
4 A
31

N.o 14

CYPRIANI SOARII SOCIETATIS IESV,

DE ARTE RHETORICA LIBRI TRES.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ex Ariſtotele, Cicerone, & Quinctiliano præcipuè deprompti.

Nuper recogniti, & diligenter correcti.

ROMAE, Typis Iacobi Maſcardi. MDCXX.

SVPERIORVM PERMISSV.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſimo P. M. Sacri Pal. Apoſt.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Imprimatur, Fr. Gregorius Donatus Rom. Magiſter, & Reuerendiſsimi P. F. Hyacinthi Petronij Rom. Sacri Apoſt. Pal. Mag. Socius, Ord. Præd.

CYPRIANVS SOARIVS

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CHRISTIANO LECTORI S.

LONGE profectò melius, atque prudentius ſtudiis ſuis conſulunt, qui optimos auctores in omni diſciplinarum genere legendos ſibi, atque imitandos proponunt; quàm qui, his neglectis, delectu omni ac diſcrimine remoto, quoſuis cupidiſſime ſequuntur. Quòd ſi quis vetera paulò altius repetere voluerit, quocunque ſe animo & cogitatione conuertet, hoc ita eſſe comperiet. Vt enim alios omittam, qui in bonarum artium ſtudiis liberaliſſimis ſunt, doctrinisq. verſati; ſatis conſtat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longe omnibus ſuperioribus præſtitiſſe. ergo ex eius diſciplina quot viri, quanta ſcientia, quantaq. in ſuis ſtudiis varietate, & copia, quàm admirabiles extiterunt! Atque, vt alios ſileam, quorum ſcripta temporum iniuria perierunt; illi & Ariſtotelem ſummum philoſophum, & Demoſthenem, omnium Oratorũ facile principẽ, proculdubio debemus.

Siquidē Ariſtoteles totos viginti annos Platonem audiuit: Demoſthenes vero eūdem non ſolum audiuit, ſed etiā lectitauit. Quid Ciceronem ad tantum in philoſophia, & eloquentia decus euexit? An nō Platonis, Ariſtotelis, & Demoſthenis imitatio? Finis non ſit, ſi velim eos numerare, qui ex Ariſtotelis diſciplina in omni doctrinæ & ingenii laude prę̨ſtantes prodierūt. Tanti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris. Hoc intelligentes noſtrę Societatis pręceptores, ex eo tempore, quo iuuentutē virtute, & litteris informant, eos auctores diſcipulis exponunt, qui præter ceteros in ſuo genere floruerunt. Quam ob cauſam moleſtius etiam ferebant, nullum eſſe librum veterum ſcriptorum, qui adoleſcentibus, diſcendi cupidis, primum aditū ad eloquentiam aperiret. Non quòd doctrina dicendi parum Latinis litteris ſit illuſtrata: nam & Quinctilianus de ea diligentiſſime ſimul & doctiſſime ſcripſit: & in libris Ciceronis tantum eſt curæ, tantū ſuauitatis, elegantiæ atque doctrinæ; vt ne apud Græcos quidē aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas ſit exornata: ſed quòd ad primam tyronum inſtitutionem eorum ſcripta minus ſint accommodata. Quid enim diſcipulis ad hæc ſtudia ingredientibus explicarent? Quinctiliani libros? ſunt illi quidem vt dixi, ſumma diligentia, ſingulari iudicio, ſumma etiam eruditione conſcripti.

at

at ita ſunt longi, ſic nonnumquam obſcuri, vt maius otium, & acrius iudicium deſiderent. Partitiones oratorias? at ita ſunt breues, & conciſæ, vt multas, & magnificas eloquentiæ opes cōſtructas, & reconditas nimis anguſte coarctent. Libros de Oratore ad Q. Fratrē? at in dialogo ſunt ſcripti. præcipuas autem in illis partes habent L. Craſſus, & M. Antonius, homines, vt dignitate, ſic eloquentia in Romana Rep. maximi: qui minora illa, ſed diſcentibus in primis neceſſaria, celeriter tranſigunt: quæ vero ſunt à vulgari intelligentia magis remota, ea, non facile dixerim, ornatius ne an copioſius perſequantur. Huc accedit, quòd dū Craſſus perfectum, Antonius communem informat Oratorē, magnis altercationibus, qui Dialogorū eſt mos, in cōtrarias partes diſſeritur: quod mediocriter quidem eruditis, qui iudicii iam aliquid habent, non ſolum magnam & ingenuā delectationem, ſed mirabilis etiā vtilitatis fructum affert: tyronibus non item; qui diſputationis vim, atque incitationem adſpiciunt, veſtigia ingreſſumq. vix intuentur. Duos de Inuentione libros puero ſibi inchoatos, & rudes Cicero excidiſſe affirmat; propterea quod nec orationis expoliēdæ & conformandæ rationem docent, nec inueniendi fontes ab Ariſtotele demonſtratos aperiunt. Itaque multa in eis præcepta ſunt, quę, editis poſtea libris, idem Cic. improbauit. Libri ve-

ro ad Herennium, à quocunque illi ſint ſcripti, ſimilem inueniendi viam demonſtrant: & quædam de Statu, multa de verborum & ſentētiarum continēt ornamentis diuerſa ab iis, quæ Cicero, & Quinctilianus eiſdem de rebus tradiderunt. Topicorum liber tantummodo declarat viam ab Ariſtotele inuentā ad reperiendum in omni oratione argumentum: Et, quoniam ad Trebatiū iuriſconſultum ſcriptus eſt, exēpla habet ex intima iuris ſcientia deſumpta: quę vſque eo ſunt difficilia, vt ſua obſcuritate multos ab eius libri lectione reiiciant. In Oratore vero ad Brutum quæ ſit optima ſpecies, & quaſi figura dicēdi, Cicero diſertiſſime exponit. Sed cùm ad Brutum ſcriberet, vulgata præcepta permulta, quæ diſcendi ſtudioſis vehementer conducunt, breuiter percurrit, vel pæne præterit. Quæ vero de orationis numero mirabiliter præcipit, vt adeuntibus ad eloquētiam vtilia ſint, ordinem alium, & exemplorū lumen deſiderant. His de cauſis cupiebant noſtri præceptores, vt omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illuſtratæ ex Ariſtotelis ſententia, Ciceronis vero & Quinctiliani non ſententia ſolum, ſed plerumque etiam verbis aliquo libro, via, & ordine comprehenderentur. Futurū enim exiſtimabant, ſi id fieret, vt diſcipuli ſimul cum vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis recondita de argumentorum locis, de am-

plifi-

plificatione, de orationis forma & numero perciperent. Quam ego prouinciam cùm eorum voluntate ſuſcepiſſem, quibus libenter vitæ meæ rationes commiſi; his tribus libris dicendi præcepta, quantum exiguæ ingenii mei vires efficere, & conſequi potuerunt, complexus ſum; vt iuuarem adoleſcentes ad legendos Ariſtotelis, Ciceronis, & Quinctiliani doctiſſimos libros, quibus eloquentiæ fontes continentur. Neque vero ignoro multa horum, quæ à veteribus ſunt tradita, ab iis, à quibus defendi æquius erat, editis etiam libris oppugnari. Sed cùm à multis, qui ſingulari doctrina ſunt præditi, eadem defenſa ſint; mihi conſilium fuit, de iis quæ tot doctiſſimorum ſæculorum approbauit conſenſus, nihil ſine ratione mutare. Immo vero te, Chriſtiane lector, vehementer oro atque obſecro, vt hanc libidinem temere contradicendi veteribus ſcriptoribus de animo tuo penitus euellas, ne ad eius perniciem longius deinde ſerpat. Nam ſimul atque cupiditas hæc ad ingenium, tanquam fax ad materiam, adhæſit, incredibile dictu eſt, quæ continuo excitet incendia. Illud etiam tibi perſuadeas velim, nos nihil magis cupere, quàm vt virtute & litteris maxime ſis ornatus, vt Chriſto IESV, qui eſt parens & ſalus vitæ noſtræ, gratus ſis & iucundus.

IN LIB. DE ARTE RHETORICA, AVCTORIS

PROOEMIVM.

RATIONIS, & orationis tanta eſt ſimilitudo; vt Græci, qui non intelligendi ſolum, ſed loquendi etiam principatum tenuerunt, vno vtranque vocabulo; Latini, Græcorum prudentiæ æmuli, eodem pæne nominarint. Eſt enim oratio quaſi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum eſt, Deus Opt. Max. poſuit; orationis ſedem idem ſummus opifex in celſiſſima, ac nobiliſſima corporis parte collocauit: ratio eſt ſicuti lux quædam lumenq. vitæ; oratio eſt rationis decus, & ornamentum: ratio regit, ac moderatur proprium animum; oratio flectit etiam alienos: rationis eſt ſpecies admirabilis; eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen eſt Soli principi, ac moderatori luminum reliquorum, id eſt oratio rationi, dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum, fit, vt ſummi

illius

illius rectoris mundi huius bonitatem, ſapientiam, vim, & poteſtatem ſuſpiciendam, admirandamq. hominum generi vt rationis, ſic orationis vis & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius eſſe poteſt, quàm cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atque multiplices orationi commendari? Orationem vero exceptam aëre, quaſi vehiculo, incredibili celeritate breuiſſimo temporis ſpatio ad quamplurimos peruenire? ac poſtremo per tenuiſſimos aurium meatus, ſingulari opere artificioq. perfectos, in alienos animos introire: atque in eis tam perfectè tam inſigniter imprimere ſpeciem ſuam; vt mœrentes conſoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, inani lætitia elatos cohibeat, & in quemuis denique motum auditorem impellat? Quòd ſi orationis tanta præſtantia eſt; non poteſt non maxima eſſe dignitas Rhetoricæ, qua ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ cæteras artes inuenit, dicendi quoque artificium illuſtrauit. Nam primo terram peruagata, non modo eius formam, ſitum, fœcunditatem, ſed eorum etiam, quæ in ea gignuntur, varietatem, vſum, naturamq. cognouit. Tum mare ingreſſa profundum & immenſum, quot genera quamque diſparia degentium in eo belluarum inueſtigauit? Exin ſiderum ornatum & pulchritudinem admirans, cognito prius aëre, & his, quæ ex eo generantur, in cælum vſque penetrauit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam

diſiunctis, tam abditis atque obſcuris inueſtigandis ſi tanta fuit rationis ſagacitas & ſolertia; in expolienda oratione, quæ eius comes, & interpres eſt, non minore profecto fuit cura. Hic eſt eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cum ratione coniunctio. Qua de cauſa vehementer vigilandum eſt ijs, qui ſapientiæ flagrant ſtudio, enitendumque omni cura ac diligentia; vt Rhetoricæ, Dialecticæq. præceptis optime cognitis, ad reliquarum artium faſtigium contendant. Quam viam iucundam, facilem, breuem & quaſi compendiariam; non modo non aſperam atque arduam, aut longam eſſe comperient. Quod vt facilius conſequantur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breuiter explicabunt. Et in Primo quidem libro, qui de Inuentione eſt, ſexdecim argumentorum loci ſunt explicati; ſimul cum ijs, quæ ad permouendos animos ex iiſdem locis eruuntur: præcepta etiam quædam ſunt expoſita ad Exornationem & Deliberationem accommodata. In Secundo vero, qui Diſpoſitionis præcepta continet, de orationis partibus, de ſtatu, iudicatione, & ea controuerſia, quæ ex interpretatione ſcripti exiſtit; præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione, & exemplo agitur. Et quoniam frequens mentio facta eſt ab antiquis ſcriptoribus Epicherematis, Soritæ, & Dilemmatis, eorum quoque vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatum, qui eſt in verbis vel ſimplicibus, vel coniunctis. Itaque de

verbis

verbis nouis, de inuſitatis, de tropis, de luminibus verborum, & ſententiarum, de origine, cauſſa, natura, & vſu orationis aptæ, ac numeroſæ, tum ad extremum de Memoria, & Pronunciatione in eo diſſeritur. Sed quò maior vtilitas ex eloquentia percipi poſſit, Chriſtianis præceptis diligenter ea purganda eſt. Vt enim bonus agricola vitem, quæ ſilueſcit & in omnes partes nimia funditur, ferro coercens, tum fructu lætiorem, tum aſpectu pulchriorem reddit: ſic eloquentia, ſi amputetur errorum inanitas, in quos delapſa eſt vitio hominum diuinas leges ignorantium, ſuam admirabilem ſpeciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam ſeuere diuinis præceptis interdictam, Oratori Quinctilianus & antiqui rhetores concedunt: amputetur procacitas, & vitium illud teterrimum lacerandi alios probris, contumeliis, maledictis; cui vtinam ne Demoſthenes & Cicero tantopere indulſiſſent: reſecetur arrogantia, & inanis laudis appetitus, qui aciem animi perſtringit: intelligatur iniquum eſſe tenebras auditoribus offundere, ne verum perſpiciant, & ſuffragium atque ſententiam dicendo corrumpere; quod à Græcis & Romanis Oratoribus eſt factitatum. His tot tantiſq. deletis maculis, continuo exiſtet illa diuina & cæleſtis Chriſtianæ eloquentiæ pulchritudo: quæ tantò erit præclara magis & eximia, quantò diligentius ad omnium hominum vtilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opt. Max. qui ſermonem

nem homini dedit, ad ſocietatem & coniunctionem cum hominibus tuendam. Hæc eſt illa Chriſtiana eloquentia, qua Gregorius, & Baſilius, nobiliſſimum par amicitiæ, doctrinæ, ſanctitatis plurimum præſtiterunt; & Iuliani amentiſſimi, & profligatiſſimi hoſtis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanaſius vir ſanctiſſimus; quem nec ſæuiſſima periculorum tempeſtas, nec humanorum commodorum aura potuit vnquam de ſuo curſu dimouere, quin Arrij impium & conſceleratum comprimeret furorem: hac floruerunt Chryſoſtomi, Ambroſii, Auguſtini, Hieronymi, Cypriani, qui Chriſtianæ Reip. fuerunt lumina longe clariſſima. Vt alios quam plurimos omittam, quorum eſt copia digna Chriſtiani nominis gloria. Hos tales, ac tantos viros qui volet imitari, colat Chriſtianam eloquentiam, quæ ex diuinarum rerum cura, & contemplatione; ex Chriſti IESV amore, ex maximarum denique artium ſtudijs efloreſcit.

DE

DE ARTE RHETORICA LIBER PRIMVS.

Quid ſit Rethorica, quod eius officium, & finis. Cap. I.

RHETORICA eſt, vel ars, vel doctrina dicendi. Ars eſt, quæ dat rationes certas, & præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinem: & quaſdam errare in faciendo non patientes vias. Eſſe autem eloquentiæ artem, perſpicuum eſt: cùm enim rerum minimarum ſine arte nulla ſit; hominum eſt parum conſiderate iudicantium, credere maximarum rerum nullam eſſe artem. Dicere eſt, ornate, grauiter & copioſe loqui. Rhetoricæ officium eſt, dicere appoſite ad perſuaſionem: finis perſuadere dictione. Vt enim gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, imperatori victoria; vt moderatori Reip. beata ciuium

Ariſt. lib. 1. Rhet. c. 1. De clar. or. Quinct. lib. 2. c. 18.

Quid ſit ars.

Off. 2. Rhetorica eſt ars.

Ari. 1. lib. Rhet. c. 8. De inuēt.

Officiũ & finis Rhetoricæ.

vita

Cic.l.5. de Rep. Eſt autē is locus lib.8.epiſ. ad Att.

vita propoſita eſt, vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta; ſit; ſic Oratori nihil aliud propoſitum eſt, niſi vt dicendo perſuadeat.

De vtilitate, dignitateq. Rhetoricæ.

Cap. II.

Eloquētiæ dignitas. Ari.lib.1. Rhet. c.1. De ora.1. Quinct. l.2. cap. 17.

DIgnitas eloquentiæ, vel ex eo intelligi poteſt, quòd in omni libero populo, maximeq. in pacatis, tranquilliſq. ciuitatibus præcipue ſemper floruit, ſemperq. dominata eſt. Quid enim aut tā iucundum cognitu, atque auditu, quàm ſapientibus ſententiis, grauibuſq. verbis ornata oratio, & perpolita; aut tam potens, tamq. magnificum, quàm hominum animos vnius oratione conuerti? Quid admirabilius, quàm res ſplendore illuſtrata verborum? Oratoris eſt in dando

Oratoris, & in rep. & inter priuatos magna, & præclara munera.

conſilio de maximis rebus cum dignitate explicata ſententia: eiuſdē & languentis populi incitatio, & effrenati moderatio. Eadem facultate fraus hominum ad perniciem, & integritas ad ſalutem vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardentius? quis à vitiis acrius reuocare? quis vituperare improbos aſperius? quis laudare bonos ornatius? quis cupiditatem

vehe-

vehementius frangere accuſando poteſt? quis mœrorem leuare mitius conſolando? Ac ne plura, quæ ſunt pæne innumerabilia, dicantur; breui ſtatuendum eſt, perfecti Oratoris moderatione & ſapientia non ſolum ipſius dignitatem, ſed & priuatorum plurimorum, & vniuerſæ Reip. ſalutem maxime contineri. Quò maior igitur eſt eloquentiæ vis, hoc eſt magis cum probitate iungenda, ſummaq. prudentia: quarum virtutum ex pertibus ſi dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem Oratores effecerimus, ſed furentibus quædam arma dederimus.

Eloquẽtia cũ probitate iungenda eſt 3. de Ora.

De materia Rhetoricæ. Cap. III.

ARtis materia eſt, in qua omnis ars, & ea facultas, quæ conficitur ex arte, verſatur, vt ſi medicinæ materiam dicamus morbos, ac vulnera, quòd in his omnis medicina verſetur: item quibus in rebus verſatur ars, & facultas oratoria, eas res materiam artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc intereſt inter alias artes, & eloquentiam; nam cæteræ fere artes ſe ipſæ per ſe tuentur ſingulæ; bene dicere autem, quod eſt ſcienter, & perite, & ornate dicere, non habet definitam

De ora. 3. Quid artis materia ſit. De inu. 1. Quinct. li. 2. cap. 22. Quid inter artium ceterarum & Rhetoricæ materiam interſit. De ora.

aliquam regionem, cuius terminis ſepta teneatur. Omnia quæcunque in hominum diſceptationem cadere poſſunt, bene ſunt ei dicenda, qui hoc ſe poſſe profiteatur; aut eloquentiæ nomẽ relinquendum eſt. Quam opinionem non ſolũ Romanæ eloquentiæ parens Cic. ſed philoſophorũ etiam facile principes Plato, & Ariſt. multo ante ſecuti ſunt. materia. n. Oratori ad dicẽdũ ſubiecta, Quęſtio eſt.

Oratoris materia, eſt quæſtio In Phædr.

De quæſtione. Cap. IIII.

Quæſtionum duo ſunt genera: alterũ infinitum, quod Græci Theſin, Cicero Propoſitum vocat; alterum certum, & definitum, quod Hypotheſin illi, Latini vel Cauſam, vel Controuerſiam ſolent appellare. Propoſitum eſt, in quo aliquid generatim quæritur hoc modo: Expetenda ne ſit eloquentia? Cauſa eſt, quæ certis perſonis, locis, temporibus, actionibus, negotiiſque cernitur, hoc modo: An Socrates iure fuerit ab Atheniẽſibus damnatus? Propoſiti duo ſunt genera; cognitionis alterum, cuius ſcientia eſt finis, vt, An Solis magnitudine multis partibus terra ſuperetur? alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, vt ſi quęratur,

Quæſtionum duo genera. In part.

Topic. Propoſitũ quid ſit. De orat. 2

Quid ſit cauſa. Topic.

Propoſiti duo genera Cic. in Topic. in part. Quintil. li. 9. c. 5.

ptur,Quibus officiis amicitia colenda ſit. Cauſarũ tria ſunt genera, Iudicii, Deliberationis,Exornationis: quæ, quia in laudationes maxime confertur, propriũ habet ex eo nomen Laudationis.

Cauſarum tria genera.

De Exornatione, Deliberatione, & Iudicio. Cap. V.

IN Exornatione duæ ſunt partes, laus, & vituperatio. Tempus tum præſens, tum præteritum. Spectat autem Orator honeſtatem præcipue cùm vituperat, mouetque auditores ad delectationem. Deliberatio continet in ſe ſuaſionem, & diſſuaſionem: tempus vero futurũ: Finis, quem ſibi proponit Orator in ſuadendo, eſt dignitas, mouetque deliberantem ad ſpem maxime: in diſſuadendo contrà indignitatem ſpectat, & in reformidationem pertrahit. Iudicium, in quo præteritum tempus maxime valet, habet in ſe accuſationem & defenſionem: eius finis iuſtorum, & iniuſtorum quæſtione continetur: & ad ſæuitiam aut clementiam iudex eſt incitandus.

De inu. 1. Exornationis partes, tempus, & finis. Ariſt. lib. 1. Rhet. c. 4. In part. de inuẽt. 1 Deliberationis partes, tẽpus, & finis.

Ar. 1. Rhetor. cap. 3. Cic. de or. 2. Iudicij partes, tẽpus, & finis. In partit. De inuẽt. 1. Quinct. lib. 7. c. 3.

Quomodo hypotheſis ad theſin reuocanda ſit. Cap. VI.

CVm conſultatio ſit quaſi pars cauſę

Conſulta-tio eſt pars cauſæ. In par. in Top. Quintil. lib. 3. c. 5.

quædam, & controuerſiæ (ineſt enim infinitum in definito) debet Orator cauſam ad infiniti generis quæſtionẽ transferre. quod vt exemplo pateat; finita eſt, An Ariſtotelis philoſophia ſit perdiſcenda? eius quaſi pars quædam eſt illa infinita, An philoſophia ſit perdiſcenda? ad quã Orator finitã transferet. Sunt enim ornatiſſimæ orationes eæ, quæ latiſſime vagantur, & à priuata ac ſingulari controuerſia, ſe ad vniuerſi generis vim explicandam conferunt, & conuertunt: vt iis, qui audiunt, natura, & genere, & vniuerſa re cognita, de ſingulis rebus ſtatuere poſſint. Quod vt facere poſſit Orator excellens, à propriis perſonis, & temporibus ſemper, ſi poteſt, auocat controuerſiam, & ad vniuerſi generis orationem traducit. Sic Cic. cùm de Archiæ poëtæ facultate, ſummaque doctrina dicere inſtituiſſet; de ſtudiis humanitatis, & poëticæ laudibus, quæ vniuerſi generis oratio eſt, ornatiſſimè diſputauit.

Cic. de Oratore 3. Ornatiſſimæ ſunt orationes, quæ vniuerſi generis vim explicant. In orat. Pro Archia.

De partibus Rhetoricæ. Cap. VII.

Quinque Rhetoricæ partes. De ora. 2. Quinct. li. 3. cap. 3.

QVinque ſunt partes, & quaſi membra eloquentiæ; inuentio, diſpoſitio, eloquutio, memoria, pronuntiatio.

Opor-

Oportet enim primum inuenire quid dicas, inuenta diſponere, deinde ornare verbis, poſt memoriæ mandare, tum ad extremum agere. Inuentio eſt excogitatio rerum verarum, aut veriſimilium, quæ quæſtionem probabilem reddant. Diſpoſitio eſt rerum inuentarum in ordinem diſtributio. Eloquutio eſt idoneorum verborum & ſententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria eſt firma orationis perceptio. Pronunciatio eſt ex rerum, & verborum dignitate, corporis & vocis moderatio. Nec audiendi quidam, qui Iudicium ſextam eſſe partem voluerunt: adeo enim tribus primis partibus eſt permiſtum (nam nec inuentio ſine eo, nec diſpoſitio, neque eloquutio fuerit) vt pronunciatio quoque vel plurimum ab eo mutuetur. Nec inueniſſe credendus eſt, qui non iudicauit: quod ſimiliter in aliis partibus, quibus iudicium permiſtum eſt, exiſtimare debemus. Hinc apparet quàm præclara res, quàm etiam difficilis eloquentia ſit, quæ ex quinque rebus conſtat, quarum vnaquæque eſt ars ipſa magna per ſeſe. Quare quinque artium concurſus maxi-

De inuent. 1.

Iudicium non eſt Rhetoricæ pars. Quinct. 3. c. 3.

Non eſt exiſtimandus inueniſſe, qui ſine iudicio inuenit.

De clar. Orat.

marum quantam vim, quantamq; difficultatem habeat, exiſtimari poteſt. Sunt igitur quinque Rhetoricæ partes omnino. At inuenire, diſponere, eloqui, memoria complecti, pronunciare opera ſunt Oratoris.

Opera oratoris. Quinct. l. 3. cap. 3.

Quibus rebus eloquentia comparetur, ac primum de Natura. Cap. VIII.

Eloquentia natura, arte, & exercitatione comparatur. De inuent. lib. 1. Ad Heren. lib. 1. Quinct. li. 3. cap 3. De Orat. 2.

ELoquentia, quę quinque ſupradictis cōſtat partibus, natura, arte. & exercitatione cōparatur: Imitationem enim vel arti, vel exercitationi ſubiicere poſſis. de quibus ſingulis, quoniam maximi ſunt momenti, aliquid dicendum eſt. Natura igitur primum, atque ingenium ad dicendum vim affert maximam. Nam & animi, & ingenii celeres quidam motus eſſe debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum ornandumq. ſint vberes, & ad memoriam firmi, ac diuturni. Quæ accendi, ac cōmoueri arte poſſunt: inſeri quidem & donari ab arte non poſſunt omnia: ſunt enim dona naturæ. Illa etiam naturæ ſunt, quæ cum ipſo homine naſcuntur, linguæ ſolutio, vocis ſonus, latera, vires, conformatio quædam, & figura totius oris & corporis.

Quæ

Quæ tamen ab arte limari poſſunt; & quæ bona ſunt, fieri meliora doctrina; & quæ non optima, aliquo modo acui, & corrigi poſſunt. Neque homines adoleſcentes, ſi quid naturale forte non habent, dicendi ſtudium relinquant. magni enim facere debent illam ipſam, quamcunque habuerint, mediocritatem in dicendo.

Naturę dona ſiunt arte meliora.

De Arte. *Cap. IX.*

CVm natura, quæ optima eſt, ars iungi debet, quæ à natura profecta eſt. Notatio enim naturæ, atque animaduerſio peperit artem. Habet igitur ars hanc vim; non vt aliquid, cuius in ingeniis noſtris pars nulla ſit, pariat, & procreet; verum vt ea, quæ ſunt orta iam in nobis, & procreata, educet atque confirmet. Quapropter ſtudioſe colenda eſt, vt quæ viam, & rationem dicendi doceat. etſi enim magnis ingeniis præditi quidam dicendi ſine arte copiam ſunt conſecuti: ars tamen dux eſt certior, quàm natura.

Notatio naturę peperit artem.

De Orat. 2. Quinct. l.2.c.20.

Ars ſtudioſe colenda eſt. Ars certior eſt dux quàm natura.

De Exercitatione. *Cap. X.*

IN præſtanti natura, quam ars expoliuit, exercitatio abſolutionem, perfectionemq. dicendi conſummat. Cũ enim ad

Exercitatio, dicẽdi perfectionem conſumat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

De orat. l. 1. Quinct. lib. 2. c. 18. ad naturam eximiam, & illuſtrem acceſſerit ratio quædam, conformatioq. doctrinæ, tum illud neſcio quid præclarum, ac ſingulare ſolet exiſtere. Quo circa intereſt permagni, ſtudium, & ardorem quendam amoris aſſumere: ſine quo cùm nihil quiſquam egregium, tum certè eloquentiam nemo vnquam aſſequetur. Ex hoc ardore naſcitur diligentia: quæ, vt in omnibus rebus, ſic in dicendi facultate plurimum valet. Hæc præcipuè colenda eſt nobis: hæc ſemper adhibenda: hæc nihil eſt, quod non aſſequatur. Iam quoniam de Rhetoricæ definitione, dignitate, fine, officio, & materia dictum eſt, quotq. ſint eius partes, explicauimus; & naturam, artem, exercitationem eloquentiæ conſequendæ neceſſarias oſtendimus; ſequitur, vt de ſingulis eius partibus diſſeramus.

Cicer. pro Archia. De ora. 1. Diligentię vis.

De Inuentione. Cap. XI.

In part. QVoniam igitur primum Oratoris munus eſt inuenire, dabit operam, vt inueniat quemadmodum fidem faciat iis, quibus volet perſuadere; & quemadmodum motum eorum animis afferat. Fidem facit Orator argumentis,

mouet incitando, aut ad voluptatem, aut ad moleſtiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem: tot enim ſunt motus genera, partes plures generum ſingulorum. Cùm enim omnis animi commotio ex opinione boni alicuius, aut mali naſcatur, lętitia, & cupiditas ex opinione boni naſcuntur; ægritudo, & metus in malorum opinione verſantur. Eſt igitur ęgritudo, ſiue moleſtia, opinio recens præſentis mali, in quo demitti, contrahiq. animo rectum eſſe videatur. Voluptas, opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum videatur. Metus, opinio impendentis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni, quod ſit ex vſu iam pręſens eſſe, atque adeſſe. Opinio autem, quæ in omnes ſuperiores definitiones includitur, eſt imbecilla aſſenſio. In Propoſito fidem ſolum facit Orator: in Cauſa vero fidem, & motum; de quo mox dicemus.

Orator facit fidem argumentis.

Motus quatuor ſunt genera.

Cic. Tuſ. 4.

Quod Inuentio, quid Argumentum, & Argumentatio. Cap. XII.

INuentio eſt excogitatio argumenti. Argumentum eſt probabile inuentum ad faciendam fidem: vel aliter, eſt ratio

Quid ſit inuentio. quid argumentum.

In part.
In Top.
In part.

rei dubię faciens fidem: Fides verò eſt firma opinio. Vt ſi velis fidem facere, eloquentiam eſſe expetendam, excogitesq. illud argumentum, nimirum eſſe artem bene dicendi; poſſis hoc modo argumentationem concludere: Ars bene dicendi eſt expetenda, ea eſt eloquentia, eſt igitur eloquentia expetenda. Eſt autem Argumẽtatio argumenti explicatio: qua Dialectici preſſius & religioſius, Oratores ornatius, & liberius vtuntur. Locus autem eſt ſedes argumenti. Ariſtoteles enim propoſuit quoſdam locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnem diſputationem inueniretur: qui nihil aliud eſſe videntur, niſi notę quędam, quibus admonemur, quid in ipſis peruestigare debeamus.

In part.
Quid ſit argumentatio.

Quid locus.

Dialectici preſſius quàm oratores argumentatione vtuntur.

Topic.
De Orat.

Quotuplicia ſint argumenta. *Cap. XIII.*

Argumẽta vel inſita ſunt, vel aſſumpta.
In Topic.
In part.

ARgumenta partim in eo ipſo, de quo agitur, hęrent, quę propterea inſita dicuntur; partim extrinſecus aſſumuntur, quę remota vocantur: quoniam abſunt, longeq. ab eo, de quo agitur, diſiuncta ſunt: vt ſi dicas, eloquentiam eſſe expetendam, quòd bene dicendi ſit ars, ratio eſt inſita in eo, de quo agitur: eloquẽ-

tia

tia enim eſt ars bene dicendi: Sin expetendam dicas, quòd Ariſtoteli, vel Ciceroni, vel Platoni ita viſum ſit, ratio erit remota: auctoritas enim illorum virorum non eſt in ipſa eloquentia; quę ſuapte natura eſſet expetenda, ſine illorum commendatione.

De numero locorum. Cap. XIV.

LOci, vnde argumenta inſita eruuntur, numero ſunt ſexdecim. Alia enim ducuntur à definitione, alia à partium enumeratione, alia à notatione, alia coniugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex ſimilitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex conſequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex cauſis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum. Argumenta extrinſecus aſſumpta Quinctiliano ſunt ſex, pręiudicia, fama, tormenta, tabulę, iuſiurandum, teſtes.

Loci argumentorum inſitorum ſunt ſexdecim.
In Topic. In part.
Argumẽta aſſumpta ſunt ſex. Lib 3.c.1.

De Definitione. Cap. XV.

DEfinitio eſt oratio, quę id, quod definitur, explicat, quid ſit: vt, Virtus eſt recta animi affectio: Rhetorica eſt

Definitionum multa ſunt genera.

do-

In Topic. Quinct. li. 5. c. 20.

doctrina dicendi. Definitionum multa ſunt & genera & pręcepta, ſed ad huius libri inſtitutum ea nihil pertinent: tantum eſt dicendum, qui ſit definitionis modus. Sic igitur veteres pręcipiunt: cùm ſumpſeris ea, quę ſunt ei rei, quam definire velis, cum aliis communia, eo vſque perſequi, dum propriũ efficiatur, quod nullam in aliã rem transferri poſſit: vt hoc, Rhetorica eſt ars; commune adhuc: multa enim genera ſunt artium, vt Grammatica, Dialectica: vnum adde verbum, Dicendi, iam à communitate res diſiuncta videbitur: vt ſit explicata definitio, Rhetorica eſt ars dicendi. Hęc facultas definiendi debet eſſe in eloquẽte, vt definire rem poſſit. Eſt enim explicanda ſępe verbis mens noſtra de quaque re: atque inuolutę rei notitia definiendo aperienda eſt. Definitio enim quaſi inuolutum euoluit id, de quo quęritur; ſed id non faciet tam preſſe, & anguſte, quàm in illis eruditiſſimis diſputationibus fieri ſolet: ſed cum explanatius, tum etiam vberius, & ad commune iudicium, popularemque intelligentiam accommodatius. Sic Cicero quid ſint Optimates

Qui ſit definitionis modus.

Facultas definiendi eſt oratori neceſſaria In Orat.

Orator definiet vberius, & explanatius, quàm philoſophus.

mates definit, cum ait: Sed genus vniuerſum (vt tollatur error) breui circũſcribi, & definiri poteſt: Omnes optimates ſunt, qui neque nocentes, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. Argumenti à definitione talis eſt formula: Ius ciuile eſt æquitas conſtituta iis, qui eiuſdem ſunt ciuitatis, ad res ſuas obtinendas: eius autem æquitatis vtilis eſt cognitio: vtilis eſt ergo iuris ciuilis cognitio. Sæpe etiam definiunt & Oratores, & Poëtæ per tranſlationem verbi ex ſimilitudine cum quadam ſuauitate, quos licet imitari; vt ſi adoleſcentiam, florem ætatis; ſenectutem, occaſum vitæ, velis definire.

Pro Seſt. Optimates qui ſint.

In Topic.

Oratores, & poetæ ſæpe definiunt per translationem.

De partium Diſtributione.

Cap. XVI.

ARgumento à partium diſtributione ſic eſt vtendum, nullam vt partem relinquamus. Vt, ſi velis demonſtrare, calliditatem non eſſe virtutem; à virtutis patribus, quæ quatuor ſunt, Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia, ſic poſſis oſtendere: Omne quod honeſtum eſt, id quatuor partium oritur ex aliqua; aut enim in perſpicientia veri, ſolertiaq.

In Topic. Quinct. l. 5. cap. 10.

In offic. 1.

verſatur;aut in hominum ſocietate tuenda, tribuendoq. ſuum cuique, & rerum contractarum fide; aut in animi excelſi, atque inuicti magnitudine, ac robore; aut in omnium, quæ fiunt, quæq. dicuntur,ordine,& modo, in quo ineſt modeſtia, & temperantia: calliditas ex nulla illarum partinm oritur: non eſt igitur virtus.

De Notatione. Cap. XVII.

ETymologia,quæ verborum originē inquirit,à Cicerone dicta eſt Notatio. Ea ſæpe vtuntur Oratores,& Poëtæ, vt Ouidius,

Eſt via ſublimis cælo manifeſta ſereno:
Lactea nomen habet: cādore notabilis ipſo.

Et alibi.

A ſenibus nomen mite Senatus habet.
Nam quia ver aperit tūc omnia,dēſaq.cedit
Frigoris aſperitas, fœtaq. terra patet;
Aprilem memorant ab aperto tēpore dictum.

A notatione ſumitur argumentum, cùm ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si Conſul eſt qui conſulit patriæ, non igitur Piſo conſul, qui eam euertit.

Notatio Græcis Etymologia dicta, oratoribus & poetis eſt familiaris.
In Topic.
Quinct. l. 1.c. 10.
Met.lib.1.
Faſt.lib.5.
Vnde ſcnatus dictus.
Faſt.lib.4.
Aprilis vnde.
Arg à notatione.
Vis huius excēpli eſt in orat. in Piſonem.

De Coniugatis. Cap. XVIII.

COniugata dicuntur, quæ ſunt ex verbis generis eiuſdem. Eiuſdem autem generis verba ſunt, quæ orta ab vno variè commutantur, vt ſapiens, ſapienter, ſapientia. Ex hac verborum coniugatione huiuſcemodi argumentò vſus eſt Ouidius,

In Topic.

Quint. lib. 5. cap. 10.

Aurea nũc vere ſunt ſæcula, plurimus auro
Vænit honos.

Et Iuuenalis.

Summũ crede nefas animũ præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere cauſas.

Satyr. 8.

Cicero etiam: Cùm enim eſſet omnis cauſa illa mea conſularis, & ſenatoria, auxilio mihi opus fuerat, & Conſulis, & Senatus. Eſt & illud elegans in primis: Homo ſum, humani à me nil alienum puto. Cic. lib. de Orat. ſecundo hoc vtitur exemplo: Si pietati ſumma tribuenda laus eſt; debetis moueri, cum Q. Metellum tàm piè lugere videatis.

In Piſon.

Terent. in heut.

De genere, & forma. Cap XIX.

GEnus eſt, quod duas, aut plures partes ſui ipſius communione ſimiles amplectitur: Partes, quas genus amplectitur, Formæ dicuntur; vt, Virtus eſt genus,

Quid genus ſit.

In Topic.

De Orat. 1. Quinct. lib. 5. c. 10.

nus, plures enim formas, quatuor ſcilicet, complectitur, Prudentiam, Iuſtitiam, Fortitudinem, & Temperantiam, quæ ſunt ſimiles virtutis communione: vt prudentia enim, ſic iuſtitia, ſic fortitudo, ſic temperantia virtus eſt. Hinc perſpicuum fit, quid ſit forma: eſt enim pars generi ſubiecta. Argumentum à genere ſic tractatur: Virtutis laus omnis in actione conſiſtit: prudentiæ igitur laus omnis in actione conſiſtit. Ex forma autem, Quod iuſtitia eſt, vtique virtus eſt.

Quid forma ſit. De Ora. 1. Arg. à genere. Offic. 1. Arg. à forma. Quinct. l. 5. c. 10.

De Similitudine, & Diſsimilitudine. Cap. XX.

Similitudo eſt, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re diſpari ſimile: ex ea ſumitur argumentum hoc modo. Cicero, Sed nimirum, vt quidam morbo, & ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentinnt; ſic libidinoſi, auari, facinoroſi, veræ laudis guſtum non habent. Ouidius,

Quid ſimilitudo ſit. In Topic. Auctor ad Her. lib. 4. Arg. à ſimilitudine. Phil. 4.

Scilicet vt fuluū ſpectatur in ignibus aurū,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda eſt.

Triſt. lib. 1. eleg. 4.

Ex Diſſimilitudine, ſiue differentia, ducitur hoc modo argumentum: Si barbarorum eſt in diem viuere, noſtra conſilia ſem-

Argumētū à diſſimilitudine. 2. de Or. Phil. 3.

ſempiternum tempus ſpectare debent. Eodem pertinet illud eiuſdem Ciceronis: Dies enim affert, & hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpe clades: certus autem dies non vt ſacrificii, ſic conſilii expectari ſolet. Quaſi diceret; diſſimilia ſunt ſacrificium, & conſilium; non igitur ſicuti ſacrificii, ſic certi, & ſtati dies debent eſſe conſilii.

De Contrarijs. Cap. XXI.

Contrariorum genera ſuntquatuor, aduerſa, priuantia, quæ inter ſe conferuntur, & contradicentia. Aduerſa ſunt, quæ in eodem genere plurimum differunt, vt virtus, vitium: quæ cùm animi habitus ſint, plurimum tamen inter ſe differunt; vt bellum, pax: ſapientia, ſtultitia: ex quibus argumenta talia exiſtunt: Si ſtultitiam fugimus, ſapiētiam ſequamur; & bonitatem, ſi malitiam. Hinc illud Drancis apud Virgilium,

Cōtrariorum genera ſūt quatuor. Ariſt. in c. de oppoſ. Cicer. in Topic. Aduerſa quid ſint. Argumēta ab aduerſis. Topic.

Nulla ſalus bello, pacē te poſcimus omnes. Lib. 11. Aen.

Perinde enim eſt, atque hoc: Bellum eſt nobis pernicioſum, pax igitur expetenda eſt. Cicero: quid cum fatentur, ſatis magnam vim eſſe in vitiis ad miſeram vitam, nonne fatendum eſt, eandem vim Tuſcul. 5.

in virtute eſſe ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum ſunt conſequentia. Priuantia ſunt habitus, & eius priuatio; vt lux, tenebræ; vita, mors; ſcientia, inſcitia; humanitas, inhumanitas: præpoſitio enim, in, priuat verbum ea vi, quam haberet, ſi, in, præpoſitum non fuiſſet. Ex his ductum eſt illud Cic. in Miloniana, Eius igitur mortis ſedetis vltores, cuius vitam, ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis? Tertio loco ſunt ea, quæ inter ſe conferuntur, vt duplum, ſimplum; datum, acceptum; miles, & imperator; docere, & diſcere. Ex hoc loco eſt illud Cic. Ex quo profecto intelligi debet, quanta in dato beneficio ſit laus, cùm in accepto tanta ſit gloria: Item hoc: Non igitur periculum eſt, ne quis putet, in magna arte, & honeſta, turpe eſſe docere alios id, quod ipſis fuerit honeſtiſſimum diſcere. Huc pertinet Virgilianum illud,

Priuantia quid ſint. Topic. Pro Mil. Argumēta à priuantibus. Relata. Pro Marcello. Argum. ab his quæ inter ſe conferuntur. In Orat. Lib. 8.

Arma rogo genitrix nato.

Vltimo loco ſunt negantia, valde contraria aientibus: vt ſi hoc eſt, illud non eſt: ex quibus neceſſe eſt, alterum verum eſſe, alterum falſum.

Top. Negantia ſunt valde contraria aientibus.

De

De Adiunctis. Cap. XXII.

ADiuncta ſunt ea, quæ cum re ſunt coniuncta, vt locus, vt tempus, vt ea, quæ rem circumſtant: vt veſtitus, & comitatus hominem circumſtant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, ſtrepitus hominum, rubor, pallor, cæteraq. quæ ſuſpicionem poſſunt mouere. Latiſſimè itaque patent Adiuncta: nam, & quæ in hominis ſunt ſiue animo, ſiue corpore, vt virtus, vt vitia, vt oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliaq. innumerabilia comprehendunt. Ab his ſumit argumentum Cicero pro Milone, cùm ait: Videamus nunc id, quod caput eſt, locus ad inſidias, ille ipſe vbi congreſſi ſunt, vtri tandem fuerit aptior: & multa deinceps: & paulo poſt: Videte nunc illum primum egredientem è villa ſubito: cur veſperi? quid neceſſe eſt tarde? quid conuenit, præſertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quiſquam incredibili quadam, atque inaudita grauitate, virtute, conſtantia præditum, fœdera, ſcientem neglexiſſe, violaſſe, rupiſſe, dicere audebit? loquitur autem de Pompeio.

In Topic. Quinct. lib. 5. c. 10.

Adiuncta quid ſint.

Latiſſime patent adiuncta.

Argumētū ab adiunctis. Cic. pro Mil.

Laus Pompeij. Cic. pro Cor. Balb.

De Antecedentibus, & Conſequentibus. *Cap.* XXIII.

Ariſtot. 2. Top. c. 2. Quomodo antecedentia ab adiunctis diſtinguantur. Cic. in Topic. Conſequentia, quid ſint. Ariſt. 2. Topic. cap. 3. Cicer. in Topic. Philip. 7.

ANtecedentia ſunt ea, quæ ſic antecedunt conſequentia, vt cum ipſis neceſſariò cohæreant; qua ratione ab adiunctis diſtinguuntur: coniuncta enim nunquam neceſſariò cohærent cum iis, quibus adiuncta ſunt: Argumenti ab antecedentibus talis eſt formula: Ortus eſt Sol, igitur dies eſt. Conſequentia verò ſunt, quæ rem neceſſariò conſequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio, rei dubiæ faciens fidem, ſumitur à conſequentibus, hoc modo: Dies eſt, igitur ortus eſt Sol. Ex hoc loco eſt illud Ciceronis in Antonium: Luculentam tamen ipſe plagam accepit, vt declarat cicatrix: Probat enim, quoniam cicatrix magna eſſet, vulnus quoque fuiſſe magnum.

De Repugnantibus. *Cap.* XXIV.

Repugnãtia differunt à cõtrarijs, & diſſimilibus. In Topic. Quinct. l. 5. c. 10.

REpugnantia, neque certa lege, neque numero inter ſe diſſident: qua ratione à contrariis, atque diſſimilibus diſcernuntur: Exempli gratia, amare, & odiſſe contraria ſunt: amare verò, & nocere, & lædere, & conuiciis inſectari, repugnantia ſunt. Argumenti à repugnan-

gnantibus talis eſt formula : Amat illum : igitur non inſectatur illum conuiciis. Hortenſius non erat aduerſarius Ciceronis, aut obtrectator : ſemper enim eſt alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo, & fauendo.

Arg. à repugnantibus. De clar. Or.

De Cauſis, Cap. XXV.

CAuſa eſt, quæ ſua vi efficit id, cuius eſt cauſa : vt vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Eius quatuor ſunt genera, Finis, Efficiens, Forma, Materia. Finis eſt, cuius gratia fit aliquid : vt domus finis eſt vſus, belli pax, hominis beata vita. Ab eo ducit argumentum hoc modo Cic. contra Epicureos : Hi non viderunt, vt ad curſum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem, ſic hominem ad duas res, vt ait Ariſtoteles, intelligendum, & agendum eſſe natum, quaſi mortalem Deum : contraq. vt tardam aliquam, & languidam pecudem, ad paſtum, & procreandi voluptatem hoc diuinum animal ortum eſſe voluerunt ; quo nihil mihi videtur abſurdius. Huius enim loci hæc vis eſt, Homo natus eſt ad intelligendum, & agendum : non igitur ad paſtum, & voluptatem eſt ortus.

Quid cauſa ſit. In Topic. Cic. de Fato. Quinct. l. 5. c. 10.

Genera cauſarum ſunt quatuor. Finis quid ſit. Ariſt. l. 2. Phyſ. c. 3.

Homo ad intelligendum & agendũ eſt natus. De Finib. 2

Efficiens cauſa quid ſit. In lib. de Seneɛt. Arg. à cauſa efficienti.

Efficiens cauſa eſt, à qua aliquid eſt, vt: Sol diem efficit, toto cælo luce diffuſa. Ab ea eſt illud Ciceronis contra ſenectutis vituperatores: Caret epulis, aiunt, extructisq. menſis, & frequentibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate, & inſomnia. Cuius locis vis in eo eſt; quòd vbi cauſa deeſt, effecta, quæ ex illa oriuntur, nullo eſſe modo poſſint. Et Niſus, vt Euryalum ſeruet, ſe auctorem cædis profitetur,

Aen. lib. 9.

Me, me: adſum, qui feci: in me cõuertite ferrũ,
O Rutuli: mea fraus omnis: nihil iſte nec auſus,
Nec potuit.

Forma quod ſit. Ariſtot. 2. Phyſi, c. 3. Forma vel artificioſa eſt, vel naturalis. Argumẽtũ à forma. Argum. à materia. Cicer. de Nat. Deo. lib. 1.

Forma eſt ratio rei, & nota, per quam res eſt id, quod eſt, & a rebus aliis diſtinguitur; vt Animus eſt hominis forma; hic enim cauſa eſt, cur homo ſit, eumq. à rebus aliis diſtinguit. Sic domus, ſic nauis, ſic ignis, ſic terræ, cæterarumq. rerum ſua forma eſt, vel artificioſa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo: Animi hominum immortales ſunt: homines igitur ad æternitatem, immortalitatemq. beatæ vitæ contendere debent. Materia eſt, ex qua, & in qua res ſunt; vt ſtatuæ æs, argentum pateræ,

corpus hominis. Ex materia ſic ſumitur argumetum: Corpus hominis mortale eſt; ab eius igitur ſocietate & contagione immortalis animus ſeuocandus eſt. Ex hoc loco, Regia Solis apud Ouidium, arma Aeneæ apud Virgilium, multa ſigna quæ ſuſtuliſſet Verres, à Cic. deſcribuntur. Ex his cauſarum generibus, tanquam ex fonte, non modo in cauſis, ſed in omni ſcribendi genere magna argumentorum ſuppetit copia. Licebit igitur diligenter eo cognito, non modò Oratoribus & Philoſophis, quorum eſt proprius; ſed Hiſtoricis etiam & Poëtis multa, & varia, & copioſa ex eo facile depromere.

lib. 2. Met: Aeneid. 8. Actio. 7. in Verr.

Locus à cauſis in omni ſcribendi genere ſuppeditat magnam copiam.

De Effectis. *Cap. XXVI.*

Effecta ſunt ea, quæ ſunt orta de cauſis. Eorum, vt cauſarum, quatuor ſunt genera: eſt enim ſuus effectus & finis, & efficientis cauſæ, itemq. formæ, ac materiæ. Quæ autem ſint ſingularum cauſarum effecta, cognitis cauſis intelligitur: vt enim quod effectum eſt, quæ fuerit cauſa demonſtrat; ſic cauſa effectum indicat. Nam ſi finis belli pax eſt, bellum eius pacis, quæ bello quæritur, effectus eſt: eodemq.

Effecta qd ſint, & eorũ genera. In Topic. Quinct. li. 5. c. 10.

Effecta cognitis cauſis, & cauſæ cognitis effectis facile intelligũtur. Ar. 2. poſt. c. 17. Cic. in Top.

demq. modo dies Solis effectus eſt, & homo corporis atq; animi; quorum illud materia eius eſt, hic forma. Ab effectu ſumitur hoc modo argumentum: Ex virtute laus, at ex voluptate naſcitur infamia: ſequenda eſt igitur virtus, & voluptas refutanda. Eodem illud pertinet: Si ærarii copiis & ad belli adiumenta, & ad ornamenta pacis vtimur, vectigalibus ſeruiamus.

Argumentum ab effectu.
De Ora. l. 2

De Comparatione. *Cap. XXVII.*

Locus à Comparatione ſimplex quidem eſt, ſed tripliciter tractatur: à comparatione nimirum maiorum, vel minorum, vel parium. A comparatione maiorum ducitur argumentum, cùm contendimus; vt id, quod in re maiori valet, valeat in minori. Virgilius,

Arg. à maioribus ad minora.
In Topic.
Quinct. lib. 5. c. 10.
In Top.

O paſsi grauiora, dabit Deus his quoque finẽ.

Aen. 1.

Ab hoc loco ducitur illud Cic: Eſt ridiculum, ad ea, quæ habemus, nihil dicere; quærere, quæ habere non poſſumus: & de hominum memoria tacere; litterarum memoriam flagitare: &, cùm habeas ampliſsimi viri religionem, integerrimi municipii iuſiurandum, fidemque; ea, quæ deprauari nullo modo poſſunt, repudia-

In Ora. pro Arch.

pudiare; tabulas, quas idem dicis ſolere corrumpi, deſiderare. Perinde enim eſt, atque hoc: Certiora teſtimonia in cauſa habemus: non ſunt igitur à nobis tabulæ poſtulandæ. Idem pro eodem: Saxa, & ſolitudines voci reſpondent, beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur, atque conſiſtunt: nos, inſtituti rebus optimis, non poetarum voce moueamur? A minoribus ad maiora ducitur argumentum, vt id, quod in minori re valet, valeat in maiori. Cic. in eadem oratione: Ergo ille corporis motu (loquitur autem de Roſcio) tantum ſibi amorem conciliarat à nobis omnibus: nos animorũ incredibiles motus, celeritatemq; ingeniorum negligemus? Idem enim eſt, ac ſi diceret: Omnes Roſcium Comœdum, cuius leuius erat artificium, magni faciebant: nos Archiam ſummum poetam negligemus? Idem in Anton: L. Brutus Regem ſuperbum non tulit: D. Brutus ſceleratum, atque impium regnare patietur Antonium?

In Ora. pro Arch.

Arg. à minoribus ad maiora.

In Topic.

Philip. 2.

Ouidius.

Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec ſitiens ora lauabis aqua:
Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis?

Lib. 1. de Rem. Am.

At pretium pars hæc corpore maius habet.

Et Horatius.

In epiſt. l. 1. ad Lollium.

Vt iugulent homines, ſurgũt de nocte latrones:

Vt te ipſum ſerues non expergiſceris?

Arg. à paribus.

In Topic.

Parium autem comparatio nec elationem habet, nec ſubmiſſionem; eſt enim æqualis. Multa autem ſunt, quæ æqualitate ipſa comparantur, quæ ita fere concluduntur: Si conſilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum eſt: pari gloria debent eſſe ii, qui dant conſilium, & ii, qui defendunt; At quod primum; & quod ſequitur igitur. Huc pertinet illud eiuſdem Cic. in Verrem: Si finem edicto prætoris afferunt Calen. Ian. cur non initium quoque edicti naſcitur à Cal. Ian? & in alia Oratione: Cur eadem Reſp. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non poſſit?

Cõſilio iuuabant Iuriſcõſulti, auxilio Oratores.

Act. 3.

De Prou. conſ.

Arg. remota arte tractantur.

De argumentis Remotis. Cap. XXVIII.

In part.

In Topic.

Quinct. l. 5

Teſtimonij nomine cõprehendũtur argumẽta remota.

ARgumenta ſiue remota, ſiue aſſumpta non eò dicuntur ſine arte, quòd ita ſunt; ſed quòd ea non parit Oratoris ars; ſed foris ad ſe delata tamen arte tractat. Ea Cicero in Top. Teſtimonii nomine complectitur. Teſtimonium enim in eo loco dicit id omne, quod ab aliqua re ex-

externa ſumitur ad faciendam fidem. Sed ad intelligendum erit facilius, ſi cum Quinctiliano in pręiudicium, rumorem, & famam; tormenta, tabulas, iuſiurandum, & teſtes ea diuidamus. Quæ, vt ipſa per ſe carent arte, ita ſummis eloquentiæ viribus, & alleuanda ſunt plerunque, & refellenda. Quare genus harum rerum, quæ ad Oratorem deferebantur, meditatum in perpetuum ad vſum ſimilium rerum veteres Oratores habebant. Nunc, tranſlatis ab Oratoribus ad Iuriſconſultos iudiciis, vt veterum Oratorum ſcripta intelligamus, cognoſcenda ſunt.

n Topic. Argumēta remota sūt præiudicia, rumor, fama, tormenta tabulæ, iuſiurandum, & teſtes.

Quinct. li. 5. à c. 1. vſque ad 7.

De Præiudiciis, & Teſtibus. Cap. XXIX.

CEteris quatuor omiſſis, quæ facile intelliguntur, de præiudiciis, & teſtibus dicamus. Præiudiciorum vis omnis tribus in generibus verſatur; rebus quæ aliquādo ex paribus cauſis ſunt iudicatæ, quę Exempla rectius dicūtur; iudiciis ad ipſam cauſam pertinentibus, vnde etiam nomen ductum eſt, qualia in Milonē à Senatu facta dicuntur; aut cùm de eadem cauſa eſt pronuntiatum. Veteres Oratores, & pro teſtibus, & contra te-

Præiudiciorū tria ſunt genera.

In Part. Quinct. li. 5. c. 2. & 7.

Cicer. pro Mil.

Oratores olim magno labore dicebāt pro teſtibus, & cōtra teſtes.

teſtes magno labore dicebant, vt è pluribus Ciceronis orationibus, maximeque oratione pro Flacco apparet. Nunc iudiciorum mutata ratio facit, vt is labor non ſit neceſſarius; & vt de rumore, fama, tormentis, & iureiurando pluribus agendum non ſit.

De vſu, & vtilitate locorum. Cap. XXX.

Loci multa meditatione parati eſſe debent. De orat. 2. In Top. Quinctil. lib. 5. cap. 10.

HOs locos multa commentatione, atque meditatione paratos, atque expeditos, qui volet in dicendo excellens eſſe, habere debet. Atque vt quæque res ad dicendum erit ſuſcepta, tum denique ſcrutari locos, ex quibus argumenta eruat. quæ quidem ei, qui mediocriter ea modò conſiderarit, ſtudio adhibito & vſu, pertractata eſſe poſſunt. Eſt enim vtiliſſimum noſſe regiones, intra quas venere, & perueſtiges, quod quæras. Vbi eum locum omnem cogitatione ſepſeris, ſi modo vſum rerum percallueris, nihil te effugiet; atque omne, quod erit in re, occurret, atque incidet. Vt enim, ſi cui aurum, quod eſſet multifariam defoſſum, commonſtrare aliquis vellet; ſatis eſſe deberet, ſi ſigna, & notas oſtenderet locorum, quibus cognitis ille ipſe

ſibi foderet, & id, quod vellet, paruo labore, nullo errore inueniret: ſic has argumentorum notas indicare ſatis eſt, quæ illà quærenti demonſtrant, vbi ſint: Reliqua, cura, & cogitatione eruuntur.

Loci ſunt argumentorum notæ.

Qui modus in argumentis adhibendus. Cap. XXXI.

NEc verò imprudenter quiſquam vtetur hac copia; ſed omnia expendet, & ſeliget. Non enim ſemper, nec in omnibus cauſis, ex iiſdem argumentorum momenta ſunt. Iudicium ergo adhibebit, nec inueniet ſolum quid dicat, ſed etiam expendet. Nihil enim feracius ingeniis; iis præſertim, quæ diſciplinis exculta ſunt: ſed vt ſegetes fœcundæ & vberes, non ſolum fruges, verum herbas etiam effundunt inimiciſſimas frugibus; ſic interdum ex his locis aut leuia quædam, aut cauſis aliena, aut non vtilia gignuntur: quorum ab Oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligendum eſt, ex his locis, & ad faciendam fidem, & ad afferendum motum auditorum animis ma-

Arg. ſunt ſeligenda. In Orat. in Part.

Nihil feracius ingeniis, quæ ſunt diſciplinis exculta.

Ex locis interdū leuia quędā, aut cauſis aliena; aut non vtilia gignūtur.

Ex locis, & ad probandū, & admouendū materia petitur

materiam peti. Sed quia difficile eſt, etiam ſi locorum naturam cognoueris, ex iis ea, quæ ad mouendos animos valent, eruere; de affectibus mouendis ſeparatim dicamus: illud iterum monentes, nihil plane eſſe ſiue ad docendum, ſiue ad mouendum accommodatum, quod ex his ſupradictis fontibus non fluat.

De Affectibus. Cap. XXXII.

Maxima vis oratoris eſt in affectibus mouendis. In Orat. Quinct. li. 6. cap. 3. in Part.

MAxima vis exiſtit Oratoris in hominum mentibus permouendis, quod Amplificatione fit. Eſt enim Amplificatio grauior quædam argumentatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea & verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda ſint, tunc dicemus, cùm ad eloquutionis præcepta venerimus. Rerum amplificatio ſumitur ex iiſdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta ſunt ad fidem: maximeq. definitiones valent conglobatæ, & conſequentium frequentatio, & contrariarum, & diſſimilium, & inter ſe pugnantium rerum conflictio, & cauſæ, & ea, quæ ſunt orta de cauſis, maximeque ſimilitudines, &

Qui loci maxime ad mouendum valeant.

exempla: fictæ etiam perſonæ, muta denique loquantur.

De amplificatione à definitionibus conglobatis. Cap. XXXIII.

A Definitionibus conglobatis eſt illa Ciceronis amplificatio: Hiſtoria verò teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuncia vetuſtatis, qua voce alia, niſi Oratoris, immortalitati commendatur? Eſt & illud ex eodem loco in primis illuſtre exemplum eiuſdem pro Seſtio: Ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret: quæ in tempeſtate ſæua quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque hæret in patria, ſplendetq. per ſe ſemper, nec alienis vnquam ſordibus obſoleſcit. Vbi ſunt quinque quaſi Definitiones tum hiſtoriæ, tum virtutis, conglobatæ: rarò enim adhibetur ab Oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaratur, & proprietate.

Hiſtoriæ laus per amplificationem à definitionibus conglobatis. Dè Ora. 2.

Definitio quæ genere, & proprietate declaretur, raro ad amplificandum adhibetur

De amplificatione à conſequentium frequentatione. Cap. XXXIV.

A Conſequentium frequentatione eſt illa in Verrem amplificatio:

Con-

Conſtitue nihil opis eſſe in hac voce, Ciuis Romanus ſum; iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit, ciuibus Romanis iſta defenſione præcluſeris.

De amplificatione à contrariarum rerum conflictione, Cap. XXXV.

A Rerum contrariarum conflictione eſt illa amplificatio Ciceronis in Antonium: Tam autem eras excors, vt tota in oratione tecum ipſe pugnares: vt non modo non cohærentia inter ſe diceres, ſed maxime disiuncta, atque contraria: vt non tanta mecum, quanta tecum tibi eſſet contentio. Vitricum tuum in tanto fuiſſe ſcelere fatebare; pœna affectum querebare: ita quod proprium meum eſt, laudaſti; quod totius Senatus eſt, reprehendiſti: nam cùm comprehenſio ſontium mea, animaduerſio Senatus fuerit; homo diſertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à ſe; eos apud quos dicit, vituperari. Et in eiſdem orationibus: O ſpectaculũ illud non modo hominibus, ſed vndis ipſis & litoribus

Phil. 2.

lu-

luctuoſum! cedere patria ſeruatorem, eius; manere in patria proditores. Et in Catilinam: Hoc vero quis ferre poſſit; inertes homines fortiſſimis inſidiari; ſtultiſſimos prudentiſſimis; ebrioſos ſobriis; dormientes vigilantibus? Ex hoc loco etiam eſt illud eiuſdem in Piſonem & Gabinium: Qui latrones igitur, ſi quidem vos Conſules? qui prædones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas Conſulis. non capiunt anguſtiæ pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenii ſuſtinet, non inſolentia rerum ſecundarum tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram.

Brutũ vocat ſeruatorẽ: Antonium vero proditorẽ. Phil. 10. Orat 2.

In Piſ.

De amplificatione à diſſimilium, & inter ſe pugnantium rerum conflictione.

Cap. XXXVI.

A Diſſimilium, & inter ſe pugnãtium rerum conflictione ſumpta eſt eleganter amplificatio Ciceronis: Qua in re mihi ridicule es viſus eſſe inconſtans: qui eundem, & læderes, & laudares; & virum optimum, & hominem improbiſſimum

Pro Roſc. Com.

ſimum eſſe diceres: eundem tu & honoris cauſa appellabas, & virum primarium eſſe dicebas, & ſocium fraudaſſe arguebas.

De amplificatione à cauſis conglobatis, & ijs, quæ ſunt orta de cauſis.

Cap. XXXVII.

CAuſæ etiam, & ea quæ ſunt de cauſis orta, multum valent ad amplificandum, ſi conglobentur. Cicero multas, & varias cauſas, propter quas multi eſſent ab eo alieniores, iunxit hoc modo: Cum alii me ſuſpicione periculi ſui non defenderent, alii vetere odio bonorum incitarentur, alii inuiderent, alii obſtare ſibi me arbitrarentur, alii vlciſci dolorem ſuum aliquem vellent, alii rem ipſam publicam, atque hunc bonorum ſtatum ociumq. odiſſent, & ob haſce cauſas tot, tamq. varias, me vnum depoſcerent. Orta vero de cauſis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium: Doletis tres exercitus P. R. interfectos? interfecit Antonius: Deſideratis clariſſimos ciues? eos quoque vobis eripuit Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius: Omnia denique

In Orat. Pro Seſtio.

Phil. 2. Tres exercitus Pop. Rom. in bello ciuili Cæſaris & Pōpeij ſunt interfecti.

nique

nique, quæ poſtea vidimus mala (quid autem mali non vidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mezentii immanem crudelitatem auget Euander apud Virgilium:

Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni, Lib. 8.
Effera? Dÿ capiti ipſius, generiq. reſeruent.
Mortua quin etiã iũgebat corpora viuis,
Componens manibuſque manus, atque oribus ora,
Tormenti genus: & ſanie taboq. fluentes
Cõplexu in miſero, lõga ſic morte necabat.

De amplificatione à Similitudine, atque Exemplo. Cap. XXXVIII.

Cicero Verris auaritiam, qua multorum bona deuorauerat, exemplis exaggerauit his verbis: Non enim Charybdin tã infeſtam, neque Scyllam nautis, quàm iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror. Virgilius etiam ex hoc loco pulchritudinem Aeneæ pulcherrimis verſibus amplificauit: In Ver. act. 7.

Reſtitit Æneas, claraq. in luce refulſit, Aeneid. 1.
Os, humeroſque Deo ſimilis: namque ipſa decoram

Cæſariem nato genitrix, lumenq. iuuentæ
Purpureũ, et lætos oculis adflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus: aut vbi flauo
Argentũ, Pariusve lapis circũdatur auro.

Idem mirifice expreſſit vim, qua Aeneas in Turnum haſtam coniecit.

Aenei. 12. *Cunctanti telũ Aeneas fatale coruſcat,*
Sortitus fortunam oculis: & corpore toto
Eminus intorquet: murali cõcita nũquam
Tormẽto ſic ſaxa fremũt, nec fulmine tãti
Diſſultãt crepitus: volat atri turbinis inſtar
Exitium dirum haſta ferens.

Ab Exemplis vero eſt illa Ciceronis amplificatio pro Milone: Quamobrem vteretur eadem confeſſione Titus Annius, qua Hala, qua Naſica, qua Opimius, qua Marius, qua noſmetipſi. Et in Catilinam: An vero vir ampliſſimus P. Scipio Pontifex Maximus, Tiberium Gracchum, mediocriter labefactantem ſtatum Reip. priuatus interfecit: Catilinam vero, orbem terræ cæde, atque incendiis vaſtare cupientem, nos Conſules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, quod Q. Seruilius Hala Sp. Melium, nouis rebus ſtudentem, manu ſua occidit.

Pro Mil.

Orat. 1.

De

De ſictis perſonis, & mutis rebus. *Cap. XXXIX.*

CIcero in oratione pro Cœlio, Appio Cæco vita olim functo ſermonem attribuit. Illa etiam oratio ad permouendos animos magnam vim habet, cùm mutis perſonis ſermonem damus, vt Cicero fecit contra Catilinam: Etenim ſi mecum patria, quæ mihi vita mea multò eſt carior, ſi cuncta Italia, ſi omnis Reſp. loqueretur, M. Tulli quid agis? & ea, quæ ſequuntur. Eandem etiam in eadem oratione cum Catilina loquentem facit eleganti oratione, cùius initium eſt: Nullum iam tot annos facinus extitit, niſi per te: nullum flagitium ſine te. Fecit & Lucanus eandem cum Iulio Cæſare loquentem, priuſquam ille Rubiconem fluuium, qui dirimit Galliam ab Italia, tranſiret:

Magnam vim habet ad animos permouēdos cùm mutis perſonis ſermonem damus.

vt vētū eſt parui Rubiconis ad vndas, Lib. 2.
Ingens viſa Duci patriā trepidātis imago
Clara, per obſcurā vultu mæſtiſſima noctē:
Turrigerro canos effundens vertice crines
Cæſarie lacera, nudisq. aſtare lacertis,
Et gemitu permiſta loqui: Quò tenditis vltra?

Quò fertis mea ſigna, viri? ſi iure venitis,
Si ciues, huc vſque licet.

Quæ ſint ad amplificandum adhibenda. Cap. XL.

SI cauſa patitur, ea ſunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum eſt duplex genus: Alia enim magna natura videntur, alia vſu. Natura; vt cæleſtia, vt diuina, vt ea, quorum obſcuræ cauſæ, vt in terris, mundoq. admirabilia quæ ſunt: ex quibus ſimilibusq. ſi attendas, ad augendum multa ſuppetunt. Vſu habentur magna, quæ videntur hominibus, aut prodeſſe, aut obeſſe vehementius: quorum ſunt genera ad amplificandum tria. Nam aut caritate mouentur homines, vt Dei, vt patriæ, vt parentum: aut amore, vt fratrum, vt coniugum, vt liberorum, vt familiarium: aut honeſtate, vt virtutum, maximeq. earum, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem valent. Ex his & cohortationes ſumuntur ad ea retinenda: & in eos, à quibus ea violata ſunt, odia incitantur: & miſeratio naſcitur, proprius locus augendi in his rebus, aut amiſſis, aut amittendi periculo.

Ad amplificandum adhibẽda ſunt, quæ magna habentur. Duplex eſt genus rerum magnarum.

Genera ſũt ad amplificandum tria.

Maxime mouentur homines honeſtate virtutum quæ ad cõmunionem hominum valent.

Quan-

Quanquam enim neque ad probandum, neque ad amplificandum adhiberi quidquam poteſt, quod ex locis petitum non ſit; tamen ea ipſa, quæ petuntur è locis ad amplificandum, magna eſſe debent. Sic fecit Cicero in Catilinam, cùm ait: Quapropter de ſumma ſalute veſtra, & Populi Romani P. C. de veſtris coniugibus, ac liberis; de aris, ac focis; de fanis, ac templis; de totius vrbis tectis, ac ſedibus; de imperio, de libertate, de ſalute Italiæ, deq. vniuerſa Rep. decernite diligenter, vt inſtituiſtis, ac fortiter. Pleraque omnia ſumpta ſunt è loco ab adiunctis: ſed ſunt vſu magna. Virgilius etiam, cùm Iulii Cæſaris deplorat mortem, à rebus natura magnis, quas ad locos ſupradictos referre tamen poſſis, amplifitionem duxit:

Quæ petuntur è locis ad amplificādum, magna eſſe debent.

In Catilin. Or. 4.

Ille etiam extincto miſeratus Cæſare Romā, Georg. 1.
Cum caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaq. æternam timuerunt ſæcula noctem.

Quam vſque ad libri finem elegantiſſime perſequitur.

Quid in amplificatione ſeruandum.

Cap. XLI.

NIhil in amplificatione nimis enu-

Minuta eſt omnis diligentia. In Par.

Quo genère amplificationis vtendum in exornatione.

In cohortationibus bonorum & malorũ enumeratio per amplificationem tractanda eſt.

cleandum eſt. Minuta eſt enim omnis diligentia; hic autem locus grandia requirit. Illud eſt iudicii, quo quaque in cauſa genere vtamur augendi. In illis enim cauſis, quæ ad delectationem exornantur, ii loci tractandi ſunt, qui mouere poſſunt expectationem, admirationem, voluptatem. In cohortationibus autem, bonorum ac malorum enumerationes, & exempla valent plurimum. In iudiciis accuſatori fere quæ ad iracundiam, reo plerunque quæ ad miſerationem pertinent: nonnunquam tamen accuſator miſericordiam mouere poteſt, & defenſor iracundiam.

Cur quædam inuentionis præcepta ad cauſarum genera dentur accommodata: & de dignitate Exornationis.

Cap. XLII.

ET ſi ex ſupradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat inuẽtio: tamen veteres Oratores de generibus cauſarum, vt diſcentinm minuerent laborem, ſeorſum præcepta tradiderunt. De præceptis autem Exornationis in primis dicendum eſt. Nam & latum genus eſt, ſaneq. varium; vt quod ad laudandos

cla-

claros viros, & ad improbos vituperandos ſuſcipiatur: ad aliorum etiam, vel animalium, vel carētium anima laudem, aut vituperationem adhibetur: vt Cicero laudes Pompeii in Oratione pro lege Manilia; Siciliæ in actionibus in Verrem; ſtudiorum verò humanitatis in oratione pro Archia poëta exornauit. Accedit etiam ad eius commendationem, quòd nullum eſt genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus eſſe poſſit, aut in quo magis Orator in cognitione virtutum, vitiorumq. verſetur. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quàm ad fidem faciendam, aut ad confirmandum accommodate. Proprium enim laudis eſt res amplificare, & ornare. Quám ob cauſam Ariſtoteles, & poſtea Cicero, & Quinctilianus idoneam maximè inter omnia genera cauſarum exiſtimauerunt ad ſcribendum Exornationem.

Laus generis Demōſtratiui.
De Ora. 1. Quinct. li. 3. cap. 9.
Act. 4.
Animi motus leniter in exornatione tractantur.
Ariſt. lib. 1. Rhe. c. 7. & Quinct. li. 3. c. 9.
Exornatio maximè idonea ad ſcribendū.

Ex tempore præterito quomodo laus ducatur. Cap. XLIII.

Laus viuorū in duo tempora diuiditur.

LAus hominum, cuius cognita præcepta facile ad res alias transferentur,

Laus mortuorum in tria tẽpora diuiditur. Quinct. li. 3. cap. 9. Dupliciter tractatur laus eorũ, quæ ante hominem ſunt.

tur, diuiditur in tempora, quodq. ante eos fuit, quoque ipſi vixerunt: in iis autem, qui vita functi ſunt, etiam quod eſt inſecutum. Ante hominem patria, parentes, maioresq. erunt: quorum duplex tractatus eſt; aut enim reſpondiſſe nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus nobilitaſſe factis. Illa quoque interim ex eo, quod ante ipſum fuit, tempore trahentur, quæ reſponſis, vel oraculis, vel ſignis futuram claritatem promiſerint: vt in Diuo Ioanne Baptiſta, multisq. aliis viris ſanctiſſimis.

De tempore, quo vixit is, qui laudatur.
Cap. XLIV.

Laus hominis ex animo & corpore, & rebus externis petenda eſt. Quinct. li. 3. cap. 9. Cic. de Or.

IPſius laus hominis ex animo, & corpore, & extra poſitis peti debet. Externa ſunt, vt educatio, opes, diuitiæ, propinqui, amici, potentia, gratia, ceteraq. huiuſmodi. In corpore verò ſunt hæc; forma, vires, valetudo, & his ſimilia. Qui hæc habuerit, laudabitur quòd benè illis ſit vſus: ſi non habuerit, quòd ſapienter caruerit: ſi amiſerit, quòd moderatè tulerit. & quamuis & corporis, & fortuita, quæ dicuntur bona, in ſe veram laudem nõ habeant, quæ deberi vir-

tuti vni putatur; tamen, quòd ipſa virtus in earum rerum vſu, ac moderatione maximè cernitur, tranctanda etiam in laudationibus hæc ſunt. in quibus eſt ſumma laus, non extuliſſe ſe in poteſtate, non fuiſſe inſolentem in pecunia, non ſe prætuliſſe aliis propter abundantiam fortunę: vt opes, & copię, non ſuperbiæ videantur, ac libidini, ſed bonitati, ac moderationi facultatem, ac materiam dediſſe. Inter corporis vero bona, forma, quæ virtutem ſignificat, facilè laudatur. quod elegantiſſime Latinus poëta his verbis ſignificauit.

Virtus in externarũ rerum vſu ac moderatione maxime cernitur:

In Part. Inter bona corporis forma excellit.

Tutatur fauor Euryalum, lachrymæq. decoræ,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus,

Aen. 5.

Sed horum omnium leuior; at animi ſemper vera eſt laus: quę quoniam à virtute proficiſcitur, de illa nunc dicendum eſt.

Cæterarũ rerum leuior, animi ſemper vera eſt laus.

Quinct. l. 3. c. 7.

De animi bonis, & virtute, quæ ſcientia cernitur. Cap. XLV.

Virtus, aut ſciẽtia cernitur, aut actione. In Part.

VIrtutis duplex eſt vis: aut enim ſcientia cernitur virtus, aut actione. Nam quæ prudentia, quæque grauiſſimo nomine ſapientia appellatur, hæc ſcientia pollet vna; quæ verò moderan-

dis

dis cupiditatibus, regendiſq. animi motibus laudatur, eius eſt munus in agendo. Prudentia eſt rerum expetendarum fugiendarumq. ſcientia. Sapientia autem, virtutum omnium princeps, eſt diuinarũ, humanarumq. rerũ ſcientia. Sunt autem aliæ quaſi miniſtræ, comitesq. ſapientiæ: quarum altera, quę Dialectica dicitur, quæ ſint in diſputando vera, atque falſa, diſtinguit, & iudicat: altera eſt Oratoria. Nihil enim eſt aliud eloquentia, niſi copioſe loquens ſapientia: quæ ex eodem hauſta genere, quo illa, in diſputando vberior eſt, atque latior, & ad motus animorum, vulgiq. ſenſus accommodatior. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

Prudentia quid ſit. Offi. 1.

Dialectica & oratoria quaſi miniſtræ ſunt & comites ſapientiæ. In part.

Eloquẽtia eſt copioſe loquens ſapientia.

De virtute, quæ in actione conſiſtit.
Cap. XLVI.

Virtus, quæ in actione poſita eſt, tres habet partes, Iuſtitiam, Fortitudinem, & Temperantiam: Iuſtitia eſt virtus, quę in hominum ſocietate tuenda, tribuendoq. ſuum cuique, & rerum contractarum fide verſatur. Illa erga Deum religio, erga parentes pietas, vulgo autem boni-

Tres ſunt partes virtutis in actione poſitæ. Ariſt. l. 1. Rhet. c. 9.

Iuſtitia quid ſit. Offic. 1.

Iuſtitiæ partes. In Part.

bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in beneuolentia nominatur. Fortitudo eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio: cuius eſt liberalitas in vſu pecuniæ. Temperantia eſt rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma, & moderata dominatio. Cuſtos verò virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemq. maximè conſequens, verecundia eſt.

Fortitudo quid ſit.
De Inu. 2.
Tēperātia quid ſit.
Verecūdia eſt cuſtos virtutum omnium.
In Part.

Quomodo laus ab hoc loco ſit ducenda.
Cap. XLVII.

ET quoniam ſingularum virtutum ſunt certa quædam officia, ac munera, & ſua cuique virtuti laus propria debetur; erit explicandum in laude iuſtitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum huiuſmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Huc ſpectat illa Ser. Sulpicii laus apud Ciceronem: Nec vero ſilebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & pene diuina eius in legibus interpretandis, ęquitate explicandis, ſcientia. Omnes, qui ex omni ętate hac in ciuitate intelligentiam iuris ha-

Singularū virtutum ſunt certa quædam officia.
De ora. 2.
philip. 9.

habuerunt, ſi vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non ſunt comparandi. neque enim ille magis iuris conſultus, quàm iuſtitiæ fuit. itaque quæ proficiſcebanur à legibus, & à iure ciuili, ſemper ad facilitatem, æquitatemq. referebat: neque conſtituere litium actiones malebat, quàm controuerſias tollere. Itemq. in ceteris res geſtæ ad cuiuſque virtutis genus, & vim, & nomen accommodabuntur. Gratiſſima autem laus eorum factorum habetur, quæ ſuſcepta videntur à viris fortibus ſine emolumento, ac præmio: quæ vero etiam cum labore, & periculo ipſorum, hæc habent vberrimam copiam ad laudandum; quòd & dici ornatiſſime poſſunt, & audiri facillime. Ea enim denique virtus eſſe videtur præſtantis viri, quæ eſt fructuoſa aliis, ipſi autem laborioſa, aut periculoſa, aut certe gratuita. Drances apud Virg. ita Aeneam alloquitur.

Res geſtæ ad cuiuſq. virtutis nomẽ, & vim ſunt reuocandæ.

Quæ virtus præſtãtis viri ſit.

O fama ingens, ingentior armis,
Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquẽ?
Iuſtitiæ ne prius mirer, belli ne laborum?

Aen. 11.

Hinc Seruium Sulpicium mirificè Cicero laudat, quòd difficillimo Reipub.

tem-

tempote, graui, periculoſoq. morbo affectus, auctoritatem Senatus, ſalutemq. populi Rom. vitæ ſuæ præpoſuerit: contraq. vim, grauitatemq. morbi contenderit, vt ad caſtra Antonii, quò Senatus eum miſerat, perueniret. Magna etiam illa laus, & admirabilis videri ſolet, tuliſſe caſus ſapienter aduerſos; non fractum eſſe fortuna; retinuiſſe in rebus aſperis dignitatem. Sic Cicero Milonis in graui, ac difficili tempore vultum ſemper eundem, & vocem, & orationem ſtabilem, ac non mutatam commendat; & eius inuictum, & excelſum animum extollit. Sumendæ autem res erunt, aut magnitudine præſtabiles, aut nouitate primæ, aut genere ipſo ſingulares. eiuſmodi rerum plenæ ſunt orationes Ciceronis pro lege Manilia, & pro M. Marcello: in quarum altera Cn. Pompeium, in altera Iulium Cæſarem laudat. Neque enim paruæ, neque vſitatæ, neque vulgares admiratione, aut omnino laude dignæ videri ſolent. Eſt etiam cum ceteris præſtantibus viris comparatio in laudatione præclara. Sic apud Virg. Auguſtus Cæſar cum iis comparatur, quorum erant illuſtres victoriæ.

Philip. 9.

Magna eſt laus tuliſſe caſus ſapiēter aduerſos.

Quæ rēs in laudatione ponendæ.

Aen. 6.

Nec vero Alcides tantum telluris obiuit:
Fixerit æripedem ceruam licet, aut Erimãthi
Placarit nemora, & Lernã tremefecerit arcu.
Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber agens celſo Niſæ de vertice tigres.

Philip. 5.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum Tarquinio Superbo comparat: & D. Bruti, qui regnare non patiebatur Antonium, beneficia in Remp. maiora eſſe docet, quàm L. Bruti, à quo Tarquinius expulſus eſt.

De tempore, quod finem hominis inſequitur.
Cap. XLVIII.

Quæ ſint laudanda in tẽpore quod finẽ hominis inſequitur. Liberi parentibus, vrbes conditoribus, inuẽta inuẽtoribus laudem afferunt.

Quinct. l. 3. cap. 8.

NEc mors eorum, quorum vita laudabitur, ſilentio præteriri debebit: ſi modo quid erit animaduertendum, aut in ipſo genere mortis, aut in iis rebus, quæ mortem erunt conſecutæ. In tempore autem, quod finem hominis inſequitur, inſunt habiti poſt mortem honores; decreta virtutis præmia; res geſtæ iudiciis hominum comprobatæ. Afferunt etiam laudem liberi parentibus, vrbes conditoribus, leges latoribus, artes inuentoribus, necnon inſtituta quoque auctoribus. Hinc eſt illud Ciceronis de Seru. Sulp: Quanquam nullum mo-

monumentum clarius Ser. Sulpicius relinquere potuerit, quàm effigiem mòrum ſuorum, virtutis, conſtantiæ, pietis, ingenii filium: cuius luctus aut hoc honore veſtro, aut nullo ſolatio leuari poteſt. Et in alia oratione: Romulum, qui hanc Vrbem condidit, ad Deos immortales beneuolentia, famaq. ſuſtulimus. Ouidius laudem eorum, qui aſtrorum ſcientiam inuenerunt, his elegantiſſimis verſibus celebrauit. Philip. 9. In Catil.

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primum, Faſt. lib. 1.
Inq. domos superùm ſcandere cura fuit.
Credibile eſt illos pariter vitijsq. iocisq.
Altius humanis exeruiſſe caput.
Non Venus, & vinum ſublimia pectora fregit,
Officiumq. fori, militiæq. labor.
Nec leuis ambitio, perfuſaq. gloria fuco,
Magnarumue fames ſolicitauit opum.
Admouere oculis diſtantia ſidera noſtris,
Aetheraq. ingenio ſuppoſuere ſuo.

Omnis ordo ſupradictus in vituperatione conſtabit, tantum in diuerſum: id quod in orationibus Ciceronis in Piſonem, in Vatinium, in M. Antonium, maximeq. ex ſecunda Philippica animaduertere licet. Quinct. L. 3. cap. 9.

De

De laude vrbium. Cap. XLIX.

Vrbes ſimiliterque homines laudãtur. Quinct. l. 3. cap. 9.

LAudantur Vrbes ſimiliter atque homines. Nam pro parente eſt conditor, & multum auctoritatis affert vetuſtas, & virtutes, ac vitia circa res geſtas, eademq. in ſingulis. Illa propria, quæ ex loci poſitione, ac munitione ſunt. Ciues illis vt hominibus liberi, decori. Ad hunc locum pertinet illud Virg. de Vrbe Roma:

Aen. 6.

En huius, nate, auſpicijs illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemq. vna ſibi muro circundabit arces,
Felix prole virum.

Idem etiam poëta Italiæ laudes elegantiſſimè celebrauit ex his locis, in ſecundo libro Georgicorum.

Exornationis præcepta multũ conferunt ad deliberationem. Ariſt. l. 1. cap. 9. Quinct. li. 3. cap. 9. De Ora. 2.

De Deliberatione. Cap. L.

QVæ tradita ſunt Exornationis præcepta, multum ad ſententiam dicendam valent: quia plerunque eadem illic laudari, hic ſuaderi ſolent. In deliberando finis eſt dignitas: ad quem omnia referuntur in conſilio dando, ſententiaq. dicenda. ſunt autem & in ſuadendo, & in diſſuadendo tria primum ſpectanda: quid ſit, de quo deliberetur;

Tria ſunt ſpectanda in ſuadendo, vel diſſuadendo.

qui ſint, qui deliberent; qui ſit, qui ſuadeat.

De re, de qua deliberatur. Cap. LI.

Quinct. li. 3. c. 8. Ariſt. li. 1. c. 6. & 7.

REm, de qua deliberatur, aut certum eſt poſſe fieri, aut incertum: Si incertum; hæc erit quæſtio ſola, aut potentiſſima. ſæpe enim accidit, vt prius dicamus, ne ſi poſſit quidem fieri, eſſe faciendum; deinde fieri non poſſe. Cùm autem de hoc quæritur, coniectura eſt; vt, An Rex Alexander terras vltra Oceanum ſit inuenturus. Sic ait Cicero: Pacem cum M. Antonio eſſe nolo; quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. quæ tria diligentiſſimè in oratione explicat. Quædam & fieri poſſe, & futura eſſe credibile eſt; ſed aut alio tempore, aut alio modo. Partes ſuadendi in vniuerſum ſunt tres; prima eſt, vt doceamus effici poſſe id, quod ſuademus; ſecunda deinde honeſtum eſſe; poſtremò vero eſſe vtile. In primis itaque videndum eſt, an effici poſſit id, quod ſuademus. nam ſi quid effici non poſſit, deliberatio tollitur, quamuis & honeſtum, & vtile ſit: videndum etiam eſt, quàm facile poſſit. nam quæ perdifficilia

Quinct. li. 3. c. 8.

Phil. 7.

Quinct. li. 3. c. 8.

Partes ſuadendi ſunt tres.

Si quid effici non poteſt, deliberatio tollitur.

Ari. Rhet. lib. 1. c. 4. Cic. de Or 2.

ſunt, perinde habenda ſunt, ac ſi effici non poſſint. Et cùm de neceſſitate attendemus; etſi aliquid non neceſſarium videbitur, vidẽdum tum erit, quàm ſit magnum: quod enim permagni intereſt, pro neceſſario ſæpe habetur. Eſt apud T. Liuium præclara P. Scipionis oratio: in qua & poſſe Hannibalem in Africa vinci demonſtrat: & ad dignitatem Populi Romani, famamq. apud reges, gentesq. externas pertinere, non ad defendendam modo Italiam, ſed ad inferenda etiam Africæ arma, videri Romanis animum eſſe: & in primis eſſe vtile, requieſcere aliquando diu vexatam Italiam; vri, populariq. inuicem Africam.

Lib. 28.

De his, qui deliberant. *Cap. LII.*

Diuerſi ſunt deliberantium animi: & ſiue conſultent plures, ſiue ſinguli, in vtriſque differentia eſt. Quia & in pluribus multum intereſt, Senatus ſit, an Populus; Romani, an Galli: & in ſingulis, Cato, an Cicero; Cæſar, an Pompeius deliberet. proinde intuenda ſexus, dignitas, ætas; ſed mores præcipuè diſcrimen dabunt. Duo enim ſunt hominum genera, alterum indoctum, & agreſte,

Multũ intereſt qui deliberẽt. Quinct. li. 3. c. 8.

Præcipuè intuendi mores eius qui delibera t.

ſte, quod antefert ſemper vtilitatẽ honeſtati; alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit.

De prima parte ſuadendi. Cap. LIII.

SI honeſtatis pulchritudo cerni oculis poſſet, mirabiles ſui amores excitaret. Sed, quoniam genus hominum ad honeſtatem natum, malò cultu, prauisq. opinionibus corruptum eſt; diligenti cohortatione opus eſt. Et honeſta quidem apud honeſtos ſuadere, facillimum eſt: ſi verò apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diuerſam vitæ ſectam, cauendum eſt. Et animus deliberantis non ſola virtutis commendatione permouendus: ſed laude, vulgi opinione, & ſecutura vtilitate; aliquãdo verò magis obiiciendo aliquos, ſi diuerſa fecerint, metus. Nam præter id, quod his leuiſſimi cuiuſque animus facillimè terretur; neſcio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quàm ſpes bonorum. Genus eſt enim eiuſmodi, inquit Cic. quod veſtros animos excitare, atque inflammare debet: in quo agitur Populi Rom. glória, quę vobis à maioribus, cùm magna in omnibus rebus, tum

In Part. Magna eſt honeſtatis pulchritudo. Ariſt. eth. lib. 1. Offic. 1.

In Part. Facile eſt honeſta apud honeſtos obtinere. Quinct. li. 3. c. 10.

Leuiſſimi cuiuſq. animus facillimeterretur: Pro lege Manilia.

tum ſumma in re militari tradita eſt:agitur ſalus ſociorum, atque amicorum;pro qua multa maiores veſtri, magna, & grauia bella geſſerunt: aguntur certiſſima Populi Rom. vectigalia, & maxima; quibus amiſſis, & pacis ornamenta, & ſubſidia belli requiretis. Sola virtutis cōmendatione incendit militum animos Cato apud Lucanum, ad aggrediendum iter difficillimum,& periculoſiſſimum:

Lib. 9. *O, quibus vna ſalus placuit, mea caſtra ſecutis,*
Indomita ceruice mori:componite mentes
Ad magnũ virtutis opus, ſummosq. labores.

Quam orationem pulchra illa claudit ſententia:

Serpens, ſitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti. gaudet patientia duris.
Lætius eſt, quoties magno ſibi conſtat, honeſtũ.

Quæ offĩcia quibus antepo-nenda.

Sæpe etiam controuerſia inter hominum ſentẽtias in illo eſt, vtrum ſit honeſtius. Affirmant autem viri ſapientiſſimi omne officium, quod ad coniunctionem hominum,& ad tuendam ſocietatem valet, anteponendum eſſe illi officio, quod cognitione,& ſcientia continetur. In ipſa autem communitate ſunt gradus: ex

quibus

quibus,quid cuique præſtet,intelligi poteſt : vt prima Deo Optimo Maximo , ſecunda patriæ,tertia parentibus,deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Ex quibus,atque ſimilibus intelligimus,quomodo hanc ſuaſionis partem,quæ ad honeſtatem pertinet, tractare debeamus .

De vtilitate. Cap. *LIV.*

AN ſit autem facile,magnum,iucundum, ſine periculo, ad quæſtionem pertinet vtilitatis. Suaſor itaque vel omnia hæc,vel eorum pleraque ineſſe in eo, quod ſuadet,oſtẽdet. Ilioneus his verbis alloquitur Latinũ regem apud Virgiliũ:

Facile, magnum, iucundũ ad vtilitatis quæſtionẽ pertinent. Ariſt. li.1. Rhet. c.6. Quinct. li. 3.c.10. Aen.7.

Dijs ſedem exiguam patrÿs,litusq. rogamus
Innocuum ; & cunctis vndamq. auramq. patentem ,
Non erimus regno indecores : nec veſtra feretur
Fama leuis , tantiq. aboleſcet gratia facti .

Qui verò diſſuadet , ille difficile, paruum,iniucundum,periculoſum, mõſtrabit . Hoc modo Fabius Maximus apud T. Liuium ne P. Scipio in Africam traiiciat, contendit: cùm Hannibal hoſtis incolumi exercitu quartum decimum an-

Lib. 28.

num Italiam obſideat: Nam nunc qui-
dem, præterquam quod, & in Italia, & in
Africa duos diuerſos exercitus alere
ærarium non poteſt; præterquam quod
vnde claſſes tueamur, vnde commeati-
bus præbendis ſufficiamus, nihil reliqui
eſt; periculi tandem quantum adeatur,
quem fallit? Deinde grauiter, & ſapien-
ter difficultates multas, & pericula com-
memorat, quæ futura ſint, niſi Conſul
vterque in Italia retineatur. Eodem
etiam modo propoſitis duobus vtilibus,
vtrum ſit vtilius controuerſia eſt. Cùm
De Ora. I. autem ſpecies vtilitatis cum honeſtate
certat, qui vtilitatem defendet, enume-
rabit commoda pacis, opum, potentiæ,
vectigaliũ, præſidii, militum, vtilitatesq.
ceterarum rerum, quarum fructum vtili-
tate metimur, itemq. incõmoda contra-
Salluſt. in Catil. riorum. Ex his locis Catilina apud Sallu-
ſtium ad nefarium facinus, quod ille ma-
ximum, atque pulcherrimum vocat, con-
iuratos hortatur: Vobis, inquit, eſt domi
inopia, foris æs alienum, mala res, ſpes
multò aſperior; denique quid reliqui ha-
bemus præter miſeram animam? Quin
igitur expergiſcimini? en illa, quam ſæpe
opta-

optaſtis, libertas: præterea diuitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt. Curio ſimiliter apud Lucanum ſpecie vtilitatis Iulium Cæſarem ad ciuile bellum hortatur:

Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris, Lib. 1.
Pars quota terrarum? facili ſi prælia pauca
Geſſeris euentu, tibi Roma ſubegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet, maiorum exempla, quæ erunt vel cum periculo glorioſa, colliget; poſteritatis immortalem memoriam augebit; vtilitatem ex laude naſci defendet, ſemperq. eam cum dignitate eſſe coniunctam. Hæc autem exercitatio defendendi ſpeciem vtilitatis contra honeſtatem, in qua vna vera eſt vtilitas, ad ſcholarum exercitationes vtilis eſt: nam & iniquorum ratio noſcenda eſt, vt melius æqua tueamur.

Vtilitas ſemper cū dignitate coniuncta eſt.

Quinct. li. 3. c. 10.

De eo qui ſuadet. *Cap. LV.*

MVltum etiam refert, quæ ſit perſona dicentis: ſuadere enim aliquid, aut diſſuadere grauiſſimæ eſt perſonæ. Nam & ſapientis eſt, conſilium explicare ſuum de maximis rebus: & honeſti, & diſerti, vt mente prouidere, auctoritate

Suadere aliquid, aut diſſuadere grauiſſimę eſt perſonæ.

De Ora. 2.

Quinct. li. 3. c. 10.

Pro lege Man. probare, oratione perſuadere poſſit. Nunc, inquit Cic. cùm & auctoritatis in me tantum ſit, quantum vos honoribus mandandum eſſe voluiſtis; & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti ex forenſi vſu prope quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre; certe & ſi quid in dicẽdo conſequi poſſum, iis oſtendam potiſſimum, qui ei quoque rei fructum ſuo iudicio tribuerunt. Quinct. li. 8.c.10. Ante acta vita, ſi illuſtris fuit, aut clarius genus, aut ætas, aut dignitas affert expectationem; videndum eſt, ne quę dicuntur, ab eo qui dicit diſſentiant. Hoc egregie ſeruauit Virgilius in Latino rege, quem ſic dicentem introducit:

Aen.li.12. *Olli ſedato reſpondit corde Latinus.*
O præſtans animi iuuenis, quantũ ipſe feroci
Virtute exſuperas, tantò me impẽſius æquũ eſt
Conſulere, atque omnes metuentem expendere partes.

At his contraria ſubmiſſiorem quendam modum poſtulant. Nam, quę in aliis libertas eſt, in aliis licentia vocatur: & quibuſdam ſatis eſt auctoritas, quoſdam ratio ipſa ęgre tuetur.

Qui-

Quædam in deliberatione obſeruando. *Cap.* LVI.

AD conſilium de Repub. dandum caput eſt noſſe Rempublicam; ad dicendum verò probabiliter, noſſe mores ciuitatis: qui, quia crebo mutantur, genus quoque orationis eſt ſæpe mutandũ. In Senatu minori apparatu dicendum eſt: ſapiens enim eſt conſilium; multiſq. aliis dicendi relinquendus locus: vitanda etiã ingenii, oſtentationiſq. ſuſpicio. Concio capit omnem vim orationis, & grauitatem, varietatemq. deſiderat: maximaq. pars orationis admouenda eſt ad animorum motus. Hoc videre eſt in quibuſdã Ciceronis orationibus contra M. Antònium in ſenatu habitis; quæ, cùm ſint elegantes, & diſertæ, nullum tamen apparatum habent. At oratio pro lege Manilia, & orationes de lege Agraria multò magnificentius habent, & ornatius dicendi genus. Vis autem ad ſuadendum exemplorum eſt maxima, aut recentium, quò notiora ſunt; aut veterum, quò plus auctoritatis habent. Plerunque enim videntur reſpondere futura præteritis: habeturq. experimentum velut quoddam

ra-

Ad dicendum probabiliter mores ciuitatis sũt cognoſcendi. Ariſt. li. 1. rhet. c. 8. De Ora. 2. Quinct. li. 3. c. 10.

Minori apparatũ apud ſapiẽtes dicendum.

Concio capit omnẽ vim orationis.

Exemplorum maxima eſt vis ad ſuadendum. Ariſt. li. 1. Rhet. c. 3. Quinct. li. 3. c. 10.

Cic. in Part. Experimẽtum eſt velud quoddam rationis teſtimonium. Liu. lib. 28.

rationis teſtimonium. Sudet Fabius Maximus in Senatu, ne P. Scipio, Hannibale in Italia relicto, in Africam traiiciat: Dies me deficiat, inquit, ſi reges, imperatoresq. temere in hoſtium terras tranſgreſſos, cum maximis cladibus ſuis, exercituumq. ſuorũ enumerare velim. Deinde vetus affert Athenienſium exemplum; qui claſſe in Siciliam tranſmiſſa, Rempublicam ſuam in perpetuum afflixerunt: & nouum M. Attilii, qui in ea ipſa Africa annis ante quadraginta in prælio victus, & captus eſt. Sequebatur, vt ea quæ Iudiciis accommodata ſunt, explicarentur: ſed quia & iudiciorum mutata ratio, vt ea præcepta parum ſint neceſſaria, efficit, & ex orationibus Ciceronis, & locis ſupradictis, tum etiam iis, quæ de partibus orationis dicentur, facile cognoſci poſſunt; ſequitur vt de ſecunda parte Rhetoricæ dicamus.

DE

DE ARTE RHETORICA LIBER SECVNDVS.

De Diſpoſitione. *Cap. I.*

LIBER hic ſecundus Diſpoſitionis pręcepta cõtinebit;quę Oratori & perutilia ſunt, & maxime neceſſaria. quid enim diligenter argumẽta inueniſſe conferet, niſi pari diligentia, quę inuenta ſunt, collocentur? excellentis ducis virtus non magis in deligendo fortiſſimo, & ſtrenuiſſimo quoque milite ad bellum, quám in inſtruenda ad pugnam acie cernitur. Quinct. li. 7. in præf. &, ſi quam in corporibus noſtris, aliorumve animalium partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium fit tamen: & artus etiam leuiter loco moti, perdunt, quo viguerunt, vſum: & turbati exercitus ſibi ipſi ſunt impedimento. ſic Oratio carens hac virtute, tumultuetur neceſſe eſt, & ſine re-

De Inu. 1. rectore fluitet, nec cohæreat ſibi: multa repetat, multa tranſeat, velut nocte in ignotis locis errans: nec initio, nec fine propoſito, caſum potius quàm conſilium ſequatur. Qua propter hic liber Diſpoſitioni ſeruiat. Eſt autem Diſpoſitio, rerum inuentarum in ordinem diſtributio. Cuius in infinita quæſtione ordo eſt fere idem, qui expoſitus eſt locorum. In definita autem adhibenda ſunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent. Atque eo fit, vt vtamur Exordio, Narratione, Confirmatione, Peroratione. Hæc ſunt enim quatuor orationis partes, per quas inuenta diſtribuimus. Quarum duæ valent ad rem docendam, Narratio & Cõfirmatio: ad impellẽdos animos duæ, Principium, & Peroratio: de quibus ſigillatim dicendum eſt.

In Part.

In propoſito, cauſaque qui ordo diſpoſitionis ſit ſeruandus.

In Part.

Duæ partes orationis valent ad rem docẽdam: ad impellẽdos animos duæ.

De Inuẽt.

De Exordio. Cap. II.

Quid ſit exordium

Quinct. li. 4. cap. 1.

Auditor in exordio beneuolus, docilis, & attentus fieri debet

EXordium eſt oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquã dictionem; Id fieri tribus maxime rebus inter auctores plurimos conſtat, ſi beneuolum, attentum, docilem auditorem fecerimus. Quorum primus locus, ideſt, vt amicè audiamur, eſt in perſonis no-

ſtris,

ſtris, auditorum, aduerſariorum: è quibus initia beneuolentiæ conciliandę cóparantur, aut meritis noſtris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatis, officii, iuſtitiæ, fidei: contrariiſq. rebus in aduerſarios conferendis; & cum auditoribus aliqua coniunctionis, aut cauſa, aut ſpe ſignificanda. Cicero pro C. Rabirio perduellionis reo: Me cùm amicitiæ vetuſtas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ perpetua conſuetudo, ad C. Rabirium defendendum eſt adhortata: tum vero vt id ſtudioſiſſime facerem, ſalus Reip. Conſulare officium, Conſulatus denique ipſe, mihi vnà vobiſcum cũ ſalute Reip. commendatus, coëgit. Hęc autem accurate in eo exordio, & ornate explicat. In oratione vero pro P. Sylla ſic ait: Quanquam ex huius incommodis magnam animo moleſtiam capio; tamen in ceteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam, miſericordiamq. notã omnibus quondam, nunc quaſi intermiſſam agnoſcerent; improbi ac perditi ciues, edomiti atque victi, pręcipitante Rep. vehe-

In Part. Quomodo côcilietur a uditoris beneuolentia.

vehementem me fuiſſe atque fortem, cõ-
ſeruata mitem ac miſericordem fateren-
tur. Et pro Cn. Plancio ſuam cum Iudi-
cibus coniunctionem ſignificat his ver-
bis: Nunc autem veſter, Iudices, conſpe-
ctus, & conſeſſus iſte reficit, & recreat
mentem meam; cùm intueor & contem-
plor vnumquęque veſtrum: video enim
hoc in numero neminẽ, cui mea ſalus ca-
ra non fuerit, cuius non extet in me ſuũ
meritum, cui non ſim obſtrictus memo-
ria beneficii ſempiterna. Itaq. non ex-
timeſco, ne Cn. Plancio cuſtodia meę ſa-
lutis apud eos obſit, qui me ipſum maxi-
me ſaluum videre voluerunt. At in ora-
tione pro P. Quinctio vim aduerſariorũ,
& gratiam in inuidiã vocat: & C. Aqui-
lium, eoſque, qui in conſilio adſunt, orat,
atque obſecrat, vt multis iniuriis iactatã,
atque agitatam ęquitatem in eo tandem
loco conſiſtere, atque confirmari patian-
tur. Intelligenter autem vt audiamur, &
attente, à rebus ipſis ordiendum eſt. Sed
facillime auditor diſcit, & quid agatur,
intelligit, ſi complectare ab initio genus
naturamq. cauſę, ſi definias, ſi diuidas, ſi
neque prudentiam eius impedias confu-
ſio-

In Part.

Quomodo fiat auditor docilis.

ſione partium, nec memoriam multitu-
dine. Sic exorditur Cicero pro A.Cluen- Pro A. Cluen.
tio: Animaduerti, Iudices, omnem accu-
ſatoris orationem in duas diuiſam eſſe
partes, Quam diſtributionem ait certum
ſibi eſſe in defenſione ſeruare; vt omnes
intelligant ſe nihil nec ſubterfugere vo-
luiſſe reticendo, nec obſcurare dicendo.
Vt attente autem audiamur, trium rerum Qua ratione reddatur auditor attentus.
aliqua conſequemur; nam aut magna
quædam proponemus, aut neceſſaria, aut
cōiuncta cum ipſis, apud quos res agetur.
Luculenter hunc locum Cicero tractauit
in exordio nobiliſſimę orationis pro Do-
mo ſua: Quod ſi vllo tempore magna cau- In Part.
ſa in ſacerdotum populi Rom. iudicio ac Pro domo ſua.
poteſtate verſata eſt; hæc profecto tanta
eſt, vt omnis Reip. dignitas, omnium
ciuium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, Dii
penates, bona, fortunæ, domicilia, veſtræ Quint. li. 4. c. 1.
ſapientiæ, fidei, poteſtatiq. commiſſa cre-
ditaq. eſſe videantur. Verum ex his, quæ
propoſita ſunt, aliud atque aliud pro va-
rietate cauſarum deſiderari palam eſt.

De generibus cauſarum, Cap. III.

GEnera porro cauſarū plurimi quin- Quinque cauſarum ſunt genera.
que fecerunt, honeſtū, humile, du-
bium

Quinct. li. 4. c. 1. Cic. lib. 1. de Inuent.

Genus admirabile.

bium vel anceps, admirabile, obſcurum. Sunt quibus recte videatur adiici turpe: quod alii humili, alii admirabili ſubiiciunt. Admirabile autem vocant, quod eſt præter opinionem hominum conſtitutum. In ancipiti maxime beneuolum iudicem, in obſcuro docilem, in humili attentum parare debemus: nam honeſtum quidem ad conciliationem ſatis per ſe valet. In admirabili, & turpi remediis opus eſt: & eò quidam Exordium in duas diuidunt partes, Principium, & Inſinuationem: vt ſit in principiis recta beneuolentiæ, & attentionis poſtulatio; quæ, quia eſſe in turpi cauſæ genere non poſſit, inſinuatio ſurrepat animis, maxime vbi frons cauſæ non ſatis honeſta eſt; vel quia res ſit improba, vel quia hominibus parum probetur. Et quidem, quibus aduerſus hæc remediis ſit medendum, conſilium ex cauſis ſumetur: Illud in vniuerſum præceptum ſit; vt ab iis quæ lædunt, ad ea, quæ proſunt, refugiamus. Si cauſa laborabimus, perſona ſubueniet; ſi perſona, cauſa. His etiam de cauſis inſinuatione vtendum eſt; ſi aduerſarii oratio auditorum animos occupauerit; vel ſi dicen-

Ad Her. l. 1. Cic. de Inu. lib. 1.

Inſinuatio quando ſit neceſſaria

Quinct. li. 4. c. 1. Ad Her. lib. 1. Cicer. de Inu. lib. 1.

cendum apud fatigatos eſt: quorum alterum promittendo noſtras probationes, & aduerſas eludendo vitabimus: alterum & ſpe breuitatis, & iis, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Vrbanitas etiam opportuna reficit animos, & vndecunque petita auditoris voluptas leuat tædium.

Vrbanitas opportuna reficit animos.

Cuiuſmodi Exordia eſſe debeat.
Cap. IV.

Exordia ſemper cùm accurata, & acuta, & inſtructa ſententiis, apta verbis, tum cauſarum propria eſſe debēt. Prima eſt enim quaſi cognitio, & commendatio Oratoris in exordio; quæ continuò eum, qui audit, permulcere, atque allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorem aut alliciendum, aut incitandum ex iis locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in cauſa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit; ſed tantum impelli primò auditorem leniter; vt, iam inclinato, reliqua incumbat oratio.

Exordia debēt eſſe apta verbis, & inſtructa ſētentijs. Ariſt. li. 3. rhet. c. 14. De Ora. 2. Quinct. l. 4. c. 1.

In exordio leniter eſt alliciendus, aut incitãdus auditor.

De vitijs Exordij. Cap. V.

Septem exordij ſunt vitia.

HAec autem, ſunt vitia certiſſima exordiorum, quæ ſummopere vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, ſeparatum, tranſlatum, contra præcepta. Vulgare eſt, quod in plures cauſas poteſt accommodari, vt conuenire videatur. Commune eſt, quod nihilo minus in hanc, quàm in contrariam partem cauſæ, poteſt conuenire. Commutabile eſt, quod ab aduerſario poteſt leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum eſt, quod pluribus verbis, aut ſententiis, vltra quàm ſatis eſt, producitur. Oportet enim vt ædibus, ac templis veſtibula, & aditus, ſic cauſis proportione rerum principia præponere. Separatum eſt, quod non ex ipſa cauſa ductum eſt, nec ſicut aliquod membrum annexum orationi. Tranſlatũ eſt, quod aliud conficit, quàm cauſæ genus poſtulat: vt ſi quis docilem faciat auditorem, cùm beneuolentiam cauſa deſideret: aut ſi principio vtatur, cùm inſinuationem res poſtulet. Contra præcepta eſt, quod nihil eorum efficit, quorum cauſa præcepta de exordiis traduntur:

De Inu. li. 1. Ad Her. lib. 4 c. 1.

Exordium vulgare. Cõmune. Commutabile. Longum. Separatũ. Trãslatũ. Cõtra præcepta.

hoc

hoc eſt, quod eum, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docilem reddit; aut, quo profectò nihil peius, vt contrà ſit, facit.

De Exordio quadam in genere Iudiciali.

Cap. VI.

DIctum eſt de exordio in communi: reſtat vt breuiter, ſi quid in ſingulis generibus in exordiendo proprium eſt, adiiciamus. Et, vt à iudiciis incipiamus, veteres Oratores diligenter id curabant, vt in genere iudiciali ex ipſis viſceribus cauſæ ſumerent exordia: Iudicē conciliabant, non tantum laudando eum; ſed laudem eius ad vtilitatem cauſæ ſuæ coniungentes: allegando pro honeſtis dignitatem illi ſuam, pro humilibus iuſtitiam, pro infelicibus miſericordiam, pro læſis ſeueritatem, & ſimiliter cetera: metum nonnunquam amouebant, vt Cicero pro Milone, ne arma Pompeii contra ſe diſpoſita putarent, laborauit: nonnunquam adhibebant, vt idem in Verr. facit. Dabant etiam operam, ne oſtentarent in principiis curam. Non ſemper autem exordio vtebantur: ſed in honeſtis, in paruis etiam, atque frequenti-

Ari. lib 3. Rhet. c 1. De Ora. 2. Quinct. li. 4. c. 1.

De Ora 2.

Ex cauſæ viſceribus exordia in genere iudiciali sūt ſumenda.

Laus iudicū eſt cū vtilitate cauſæ iungenda.

Non ſemper exordio vtēdū in iudicio.

Ari Rhet. l. 3. c. 14. Quinct. li. 4. c. 1. Cic. de Or. 2.

bus cauſis ab ipſa re, omiſſo exordio; incipiebant.

De Exordio in Exornatione, & Deliberatione. Cap. VII.

In exornatione principia ſunt maxime libera.
Rhet. ad Alex. c. 11 & Quinct. l. 3. c. 10.
In deliberatione principia vel nulla ſunt, vel breuia.
In Partit. Quinct. li. 3. c. 10.

PRæter ea, quæ de exordio dicta in genus Demonſtratiuum facile transferri poſſunt, illud eſt notandum; exordia in eo eſſe maxime libera, vt Ariſtoteles exiſtimat. Nam & longe à materia duci, & ex aliqua rei vicinia poſſunt. In Deliberatione verò ſæpe nulla, vel breuia eſſe debent. Non enim ſupplex, vt ad iudicem, venit Orator, ſed hortator, atque auctor. Quare cùm principio vtetur, proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus ſit, debet; hortarique ad ſe breuiter dicentem audiendum.

De Narratione. Cap. VIII.

Narratio debet eſſe breuis, aperta, & probabilis.
Ariſt. li. 3. rhet. c. 16.
In Par. De Inuen. lib. 1. Ad Her. li. 1. Quin. lib. 4. c. 4.

NArratio eſt rerum explicatio, & quædam quaſi ſedes, ac fundamentum conſtituendæ fidei. Oportebit autem eam tres habere res, vt breuis, vt aperta, vt probabilis ſit: per quas efficitur, vt auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem breuis narratio, ſi conſtet ſimplicibus verbis, & ſemel vnaquæque

que res dicatur: tum etiam ſi reciderimus omnia, quibus ſublatis, neque cognitioni quidquam, neque vtilitati detrahatur. Non tamen inornata debet eſſe breuitas, alioqui ſit indocta. Erit autem perſpicua, ſi verbis vſitatis, ſi ordine temporum conſeruato, ſi non interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, ſi perſonis, ſi temporibus, ſi locis ea, quæ narrabuntur, conſentient; ſi cuiuſque facti, & euenti cauſa ponetur; ſi teſtata dici videbuntur; ſi cum hominum opinione, auctoritate, ſi cum lege, cum more, cum religione coniuncta; ſi probitas narrantis ſignificabitur; ſi antiquitas, ſi orationis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer placet, vt iucunda, & ſuauis ſit narratio: eamq. ſuauem eſſe narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, & quæ interpoſitos motus animorum, colloquia perſonarum, dolores, iracundias, metus, lætitias, cupiditates.

In Part. Quinct. li. 4 c 2.

Breuitas narrationis nõ ſit inornata. In Part.

Narratio jucũda ſit & ſuauis. In Part. & 2. de ora. & Quinct. lib 4. c. 2.

Quando narratione vtendum ſit.

Cap. I X.

IN Iudiciis quando vtendum eſſet, aut non eſſet narratione, id erat conſilii

De Ora. 2.

nec enim ſi nota res eſſet, nec dubium erat, quid geſtum eſſet, narratio adhibebatur: nec ſi aduerſarius narrauerat; niſi ſi refellebatur. In Exornatione verò narratio non erit vlla, quæ neceſſariò cōſequatur exordium: ſed, ſi qua inciderit, cùm aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum ſit cum laude, aut vituperatione, præceptio narrandi de hoc loco petitur. Nec multum ſane ſæpe in Deliberatione narrandum: eſt enim narratio præteritarum rerum, aut præſentium: ſuaſio autem futurarum. Priuata certè deliberatio narrationem nunquam exiget eius dumtaxat rei, de qua dicenda ſententia eſt; quia nemo ignorat id, de quo conſulit: extrinſecus poſſunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus ſæpe eſt etiam illa, quæ ordinem rei docet, neceſſaria. Nunc ad Confirmationem tranſeamus.

Ari. Rhet. 3. cap. 16. Cic. in Part. Quinct. li. 3. c. 8.

De Confirmatione. Cap. X.

Ariſto. 3. Rhet c. 17 De ora. 2. De Inuēt. lib. 1. ad Her. lib. 1.

SEquitur Confirmatio: in qua, ſuggerenda ſunt firmamenta cauſæ coniuncta, & infirmandis contrariis, & noſtris confirmandis: namq. vna in cauſis ratio quæ-

quædam eſt eius orationis, quæ ad probandam argumentationem valet: ea autem & confirmationem, & reprehenſionem quærit. Sed quia nec reprehendi quæ contradicuntur, poſſunt, niſi tua confirmes; neque hæc confirmari, niſi illa reprehendas; idcirco hæc & natura, & tractatione, & vtilitate coniūcta ſunt. Tota autem ſpes vincendi, ratioq. perſuadendi in hac parte poſita eſt. Nam cùm argumenta noſtra expoſuerimus, contrariaq. diſſoluerimus, abſolute nimirum erit a nobis Oratoris muneri ſatiſfactum. Vtrumque igitur poterimus cōmode facere, ſi Conſtitutionem cauſæ cognouerimus.

Tota ſpes vincedi eſt in confirmatione. Ad Her. lib. 1.

Quid ſit Status. *Cap. XI.*

STatus eſt quæſtio, quæ ex prima cauſarum conflictione naſcitur: vt, ſit intentio accuſatoris; Sylla, coniuraſti cum Catilina: depulſio vero defenſoris; Non coniuraui: ex hac prima conflictione naſcitur illa queſtio, Cōiurauerit ne Sylla cum Catilina: quam Quæſtionem, vel Statum, vel Conſtitutionem Oratores appellant. Status autem appellatio dicitur ducta vel ex eo, quòd ibi ſit primus cau-

Status naſcitur ex prima cauſarum conflictione. Quinct. li. 3. c 6.

Vnde dictus ſit ſtatus.

ſæ congreſſus, vel quòd in eo cauſa conſiſtat.

Quot ſint Status. *Cap. XII.*

Cic. in Top. Quinct. li. 3. c 8. Status sũt tres. Cõiectura lis ſtatus quid ſit. Finitionis ſtatus q̃d ſit. Ad Her. l. 1. Cic. de Inu lib. 1. & Quinct. lib. 7. c 5. Satus qualitatis habet partes duas. Abſoluta cõſtitutio quid ſit.

CVm tria ſint, quæ in omni diſputatione quærantur, ſit necne, quid ſit, quale ſit: fit vt conſtitutiones quoque tres ſint. Prima Coniecturalis; in qua ſit necne, quærimus; vt ſit, necne inſidiatus Miloni Clodius: ſecunda autem Nominis vel Finitionis; cùm quid ſit aliquid, & quo nomine afficiendum, inueſtigamus; vt fuerit ne Iulius Cæſar rex, an tyrannus, an dictator: tertia, in qua de vtilitate, honeſtate, æquitate diſſeritur, deque iis rebus, quæ his ſunt contrariæ; vt, Recte ne fecerit Romulus cùm fratrem interfecit. Eius cõſtitutionis partes ſunt duæ, quarum vna Abſoluta, altera Aſſumptiua nominatur. Abſoluta eſt, cùm id ipſum, quod factum eſt, vt aliud nihil foris aſſumatur, recte factum eſſe dicemus. ea eſt eiuſmodi: Pater filium verberauit; is iniuriarum cum parte agit; pater nihil aliud defendit, niſi licere filium a patre verberari.

Aſſumptiua conſtitutio quid ſit.

Aſſumptiua eſt, cùm aliquid neceſſariò foris aſſumitur, vt recte factũ eſſe aliquid confirmemus: vt, Milo damne-

netur, niſi foris aſſumat, à Clodio ſibi eſſe factas inſidias. Hæ tres Conſtitutiones & in exornatione, & in deliberatione, & in iudicio reperiuntur.

In quouis genere cauſarum reperiuntur tres ſtatus.

De Ratione, Firmamento, & Iudicatione. Cap. XIII.

RAtionem appellant Oratores eam, quæ affertur à reo; depellendi criminis cauſa: quæ niſi eſſet, quod defenderet, non haberet. Firmamētum autem, quod contra ad labefactādam rationem refertur, ſine quo accuſatio ſtare non poteſt. Ex rationis autem, & firmamenti conflictione, & quaſi concurſu, quæſtio exoritur quædam, quam Iudicationem appellant: in qua, quid deueniat in iudicium, & de quo diſceptetur, quæri ſolet; hoc modo: Oreſtes, cùm confiteatur, ſe interfeciſſe matrem, niſi attulerit rationem, peruertit defenſionem: ergo affert eam: Illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tunc contra rationem defenſoris, firmamentum ab accuſatore ſubiicitur, hoc modo: Sed non abs te occidi tamen, neque indemnatam pœnas pēdere oportuit. Ex coniunctione rationis, & firmamenti iudicatio conſtituitur, hoc

Ratio affertur à reo.

Cicer. in Par. ad Her. lib. 1. De Inuen. lib. 1. & Quinct. li. 3. c. 13.

Firmamentum eſt, quo ratio rei labefactatur.

Ex rationis, & firmamenti conflictione naſcitur Iudicatio.

modo:

modo: Cùm dicat Oreſtes, ſe patris vlciſcendi cauſa matrē occidiſſe; rectum nē fuerit, à filio ſine iudicio Clytemneſtram occidi? Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit: ad quam omnem rationem totius orationis conferri oportebit. Nam primus ſtatus diffuſam habet quęſtionem: rationum vero & firmamentorum contentio adducit in anguſtum diſceptationem. Ea in coniectura nulla eſt: nemo enim eius, quod negat factum, rationem aut poteſt, aut debet, aut ſolet reddere. Itaque in his cauſis eadem & prima quæſtio, & diſceptatio eſt extrema.

Ratio totius orationis ad iudicationem conferēda eſt. Cic. in Part. In coniectura eadē & prima cōſtitutio, & iudicatio eſt extrema.

Quo ſtatu quæſtio, quæ in ſcripto exiſtit, contineatur. Cap. XIV.

SAepe ex ſcripti etiam interpretatione exiſtit contentio: quod quatuor modis poteſt contingere. Aut enim defenditur, non id ſcriptum dicere, quod aduerſarius velit, ſed aliud; id autem contingit cùm ſcriptum ambiguum eſt, vt duæ differētes ſententię accipi poſſint: tum opponitur ſcripto voluntas ſcriptoris: tum ſcripto ſcriptum contrarium affertur: aut ex eo, quod ſcriptum eſt, aliud quo-

Quatuor modis in ſcripto exiſtit controuerſia.

Cic. in Top. Quinct. li. 7. c. 6. De Inuen. lib. 1.

quoque,quod ſcriptum non eſt,ducimus. Ita ſunt quatuor genera,quæ controuerſiam in omni ſcripto facere poſſunt; ambiguum, diſcrepantia ſcripti & voluntatis,ſcriptura contraria,ratiocinatio. Ambiguum hoc modo: Teſtamento quidam iuſſit poni ſtatuam auream haſtam tenẽtem: quæritur, an ſtatua haſtam tenens, aurea eſſe debeat; an haſta aurea in alterius ſtatua materiæ. Ex diſcrepantia vero ſcripti, & voluntatis eiuſmodi oritur controuerſia: Lex eſt, Peregrinus,ſi murum aſcenderit,capite puniatur:cùm hoſtes murum aſcendiſſent, peregrinus eos depulit: petitur ad ſupplicium: ille voluntatem allegat ſcriptoris. Ex contrariis ſcripturis hoc modo exiſtit contentio: Lex eſt, Vir fortis optato præmium, quod volet: & altera lex eſt,Magiſtratus ab arce ne diſcedito: Magiſtratus, qui fortiter egit, optat hoc præmium, vt ab arce liceat diſcedere: lex illi poſterior opponitur, ipſe vero priore ſe tuetur. In ratiocinatione vero quæritur, an vbi propria lex non eſt,ſimili ſit vtendum:vt, lex eſt,Lanas Tarento vehere non liceat: quidam oues vexit; etſi nulla lex certa

Ambigui controuerſia. Quinct. li. 7. c. 10.

Diſcrepatio ſcripti & voluntatis. Idem lib. 7. cap. 7.

Contrariæ leges. Idem lib. 5. cap 8.

eſt,

eſt, quæ factum eius nominatim prohibeat, tamen illa, quæ ſimilis eſt, accuſatur. Itaque ex eo, quod certum eſt, id, quod incertum eſt, ducit hæc controuerſia: quod, quoniam ratiocinando fit, nomen etiam ratiocinationis accepit. Hæc quatuor controuerſiarum genera, quę in ſcripto naſcuntur, ſemper in qualitatis ſtatum cadere cum Cic. debemus exiſtimare: vt in primo genere ſtatus ſit; Vtrum æquum ſit ex differentibus ſententiis accipi: in ſecundo vero; Verba ne plus, an ſententia valere debeant: in tertio; Vtram legem ſequi ſit iuſtius: in quarto; Oporteat ne legem ſimilem ad factum, quod venit ſine lege in iudicium, accōmodare.

Scripti cō trouerſiæ ſemper in qualitatis ſtatu verſantur. 2. de Or.

Quomodo Status tractetur.

Cap. XV.

IVdicatio cùm eſt conſtituta, propoſita eſſe debet Oratori, quò omnes argumentationes repertę ex inueniendi locis coniiciantur: quod ſatis eſt ei, qui videt, quid in quoque loco lateat; quique illos locos, tanquam theſauros aliquos argumentorum, notatos habet. Quibus in mente & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum poſita excitatis, nihil

De inuen. lib. 1. Quinct: li. 3 Ca 3. De ora. 2. Vtiliſſimū eſt locos in mente, & cogitatione defigere.

erit, quod in vllo dicendi genere Oratorem poſſit effugere. Diligenter tamen ordinem, collocationemq. argumentorum attendet: & curabit, vt firmiſſimum quodque ſit primum; dum ea, quæ excellant, ſeruentur ad extremum: ſi qua erunt mediocria, (nam vitioſis nuſquam eſſe oportet locum) in mediam turbam coniiciantur. Reliquum nunc eſt, quando de argumentorum locis, & cauſarum conſtitutionibus dictum eſt; vt rationem, qua expoliuntur ab Oratore argumenta, quorum propria ſedes eſt in Confirmatione, accurate doceamus.

Quomodo argumenta debeāt collocari.

Vitioſis argumentis nuſquam locus eſſe debet.

De Argumentatione. Cap. XVI.

ARgumentatio eſt argumenti vel explicatio, vel artificioſa expolitio. Sed ea conficitur, cùm ex locis, de quibus ſuperiore libro dictum eſt, aut certa, aut probabilia ſumpſeris; ex quibus id efficias, quod aut dubium, aut minus probabile per ſe videtur. dubiis enim probari dubia quomodo poſſunt? Pro certis autem habemus primùm, quæ ſenſibus percipiuntur, vt quæ videmus, audimus: deinde ea, quæ communi hominum opinione, atque ſententia ſunt comprobata:

Ariſt. li. 1. Rhet. c. 6. Cicer. in Part. & li. 1. de Inu.

Quid argumentatio ſit.

Quinct. li. 5. cap. 12. Idem lib. 5. cap. 10.

Quæ habeantur pro certis.

vt

vt afficiendos eſſe honore parentes. præterea, quæ legibus cauta ſunt; quæ perſuaſione, ſi non omnium hominum, eius certe ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta ſunt; ſi quid inter vtramque partem conuenit; ſi quid probatum eſt; denique cuicunque aduerſarius non contradicit. Probabilium autem genera ſunt tria; vnum firmiſſimum, quod fere accidit; vt, liberos à parentibus amari: alterum velut propenſius; eum qui rectè valeat, in craſtinum peruenturum: tertium tantùm non repugnans; in domo furtum factũ ab eo, qui domi fuit. Ad probandum vero id, quod eſt dubiũ, hoc modo id quod probabile eſt, poteſt adhiberi. Sit dubium, An Catilina coniurarit; ſumatur illud quod credibile eſt: Homines æris alieni magnitudine oppreſſos, eos denique egẽtes, & ſumptuoſos, facile adduci, vt coniurent: Iam id, quod dubium erat, efficitur probabile, Catilinam coniuraſſe. Sed hæc Oratores non tenuiter, more Dialecticorum, ſed copioſiſſime expoliunt. Dicitur autẽ illa argumenti expolitio, Argumentatio. De cuius quatuor partibus, Ratiocinatione, En-

Probabilium genera ſunt tria.

Enthymemate, Inductione, & Exemplo breuiter & enucleate diſſeremus.

De Ratiocinatione. Cap. XVII.

RAtiocinatio, quam & Syllogiſmum, & Epicherema Græci vocant, conſtat Propoſitione, cum qua eius ratio iũgitur; deinde Aſſumptione, & eius probatione; poſtremo Complexione. Propoſitio eſt, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet emanet ratiocinationis. Propoſitionis vero approbatio eſt, per quam breuiter id, quod expoſitum eſt, rationibus firmatum probabilius, & apertius fit. Aſſumptio, per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur. Aſſumptionis approbatio, per quam id, quod breuiter ſumptum eſt, rationibus firmatur. Complexio, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione breuiter exponitur, hoc modo. Sit propoſitio: Melius gubernantur ea, quæ conſilio geruntur, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrantur: deinde ſubiiciatur ratio; Exercitus enim is, cui præpoſitus eſt ſapiens Imperator, omnibus partibus commodius regitur, quàm is, qui ſtultitia, & temeritate ali-

Cic. de Inuen. lib. 1. Quinct. li. 5. cap 14. ad Heren. lib. 2.

συλλογισμὸς vel ἐπιχείρημα Græcis appellatur.

Propoſitio quid ſit.

Aſsũptio.

Aſsũptionis approbatio.

Complexio.

alicuius adminiſtratur. Aſſumptio deinde ponitur: Nihil autem omnium rerum melius, quàm omnis mundus adminiſtratur. Aſſumptioni probatio adiungitur: Nam & ſignorum obitus, & ortus definitum quendam ordinem ſeruant, & annuæ commutationes non modò ſemper eodem modo fiunt, verum ad vtilitates quoque rerum omnium ſunt accommodatæ. Tertio loco inducenda eſt Complexio, quæ id infert, quod ex ſuperioribus partibus cògitur, hoc modo: Conſilio igitur mundus adminiſtratur. Hæc vberius, & doctius dicuntur in oratione: ſed præcipiendi ratio hanc ſimplicem, & apertam breuitatem requirit.

Cicer. de Inuen.

Quot ſint partes Ratiocinationis.
Cap. XVIII.

Quinct. li. 3. c. 14. Nihil refert ſiue tripartitã, ſiue quinquepartitã ratiocinationem eſſe putemus.

EX ſupradictis manifeſtum eſt, nihil referre ſiue tripartitam, ſiue quinquepartitam putes eſſe hanc argumentationem. Commodior tamen illa partitio videtur eſſe, quæ in tres partes diſtributa eſt: quod fit, ſi propoſitionem, & eius rationem vnam partem exiſtimemus; alteram verò aſſumptionem, & eius

eius exornationem: at ſi ſepares propoſitionem à ratione, & aſſumptionem ab exornatione, in quinque partes diſtributa erit. Cùm propoſitio ex ſe intelligitur, ſine ratione aſſumenda eſt. Aſſumptio etiam cùm perſpicua eſt, nullius approbationis indiget. Quod ſi & propoſitio, & aſſumptio perſpicuæ ſint, vtraque approbatione prætèrita, ratiocinationem conficiemus hoc modo: Summopere virtus expetenda eſt; At prudentiam eſſe virtutem in confeſſo eſt: Summopere igitur prudentia expetenda eſt. Vitare autem ſimilitudinem, quæ ſatietatis eſt mater, poterimus, non ſemper à propoſitione ordientes; ſed interdum à complexione, ab aſſumptione nonnunquam.

Rectius exiſtimatur ratiocinatio eſſe tripartita, quàm quinquepartita. Cic. de Inuen.

Similitudo, quæ ſatietatis mater eſt in argumentationibus vitetur. Cicer. in Par. & lib. 1. de Inu.

De Enthymemate. Cap. XIX.

Enthymema eſt imperfectus ſyllogiſmus; vel, vt alii definiunt, ſyllogiſmi pars. ratiocinatio enim tripartita eſt: ex tribus igitur eius partibus ſi vna prætereatur, bipartita fit argumentatio, quæ eſt enthymema; vt, Omnes artes ſunt expetendæ, igitur expetenda eſt eloquentia. intelligitur enim aſſumptio.

Enthymema eſt ſyllogiſmi pars, vel ſyllogiſmus imperfectus. Ariſt. li. 1. Rhet. c. 4. Quinct. li. 5. cap. 10. & 14.

Propoſitione verò præterita ſit enthymema, hoc modo: Eloquentia eſt ars: igitur eſt expetenda. Optimum autem videtur enthymema, quod ſit ex pugnantibus: quod etiam ſolum enthymema, quidam vocant; non quòd non omnis argumentatio bipartita proprio nomine, enthymema dicatur; ſed, vt Homerus propter excellentiam commune poëtarum nomen effecit apud Græcos ſuum; ſic, cùm omnis argumentatio bipartita, enthymema dicatur; quia videtur ea, quæ ex contrariis conficiatur, acutiſſima, ſola propriè nomen commune poſſidet. Eius generis eſt illud Cic: Eius igitur mortis ſedetis vltores, cuius vitam, ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis? Et illud Micipſæ ad Iugurtham apud Salluſtium. Quem alienum fidum inuenies, ſi tuis hoſtis fueris? Enthymemate ſæpius vtuntur Oratores, quàm ratiocinatione: quod mouit Ariſtotelem, vt enthymema ſyllogiſmum oratorium eſſe diceret. Enthymema Quinctilianus commentum, aut commentationem interpretatur: quo nomine cùm poſſint omnes animi cogitationes ſignificari, argumentatio

Optimum eſt enthymema ex pugnantibus.

Quinct. li. 5. cap. 24.

Cicer. in Top.

Pro Mil.

In Iugurt.

Li. 1. Rhe. c. 1 & lib. 1. poſt. c. 1.

Lib. 5 cap. 10. Enthymema cur oratorius ſyllogiſmus dicatur.

bipar-

bipartita ſignatur. Alii propterea credunt bipartitam argumentationem enthymema appellatam, quòd in animo maneat condita illa pars, quæ ſilentio eſt præterita.

Vnde dictum ſit enthymema.

De Inductione. Cap. XX.

INductio eſt oratio, quæ rebus non dubiis captat aſſenſionem auditorum; quibus aſſenſionibus facit, vt illis dubia quædam res, propter ſimilitudinem earum rerum, quibus aſſenſerint, probetur: vel, Inductio eſt argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quò vult: hoc modo: Quod pomum generoſiſſimum? puto quod optimum: & equus? qui velociſſimus? & plura in eundem modum: deinde, cuius rei gratia illa propoſita ſunt; Ita hominum, non qui claritate naſcendi, ſed qui virtute maxime excellet, erit generoſiſſimus. Hoc genere argumentationis plurimum Socrates vſus eſt: propterea quod nihil afferre ad perſuadendū volebat; ſed ex eo, quod ſibi ille dederat, qui cum diſputabat, aliquid conficere malebat, quod ille ex eo, quod iam conceſſiſſet, neceſſariò approbare debebat. Sed in oratione perpetua

Quid ſit inductio. Cic lib. 1. de Inuen.

Breuior inductionis definitio. In Topic. Quinct. li. 5. c. 11.

Inductione Socrates plurimum vſus eſt. Ariſt. lib. 13. Met. c. 14. De Inuen. 1.

diſſimile eſt: etenim ſibi ipſi reſpondet orator. Poëtę vehementer inductione delectantur. Virgilius inducit Aeneam à Sibylla petētem, vt iter doceat ad patrem, oratione fictis illa quidem fabulis plena, ſed qua nihil eſſe poſſit, vel blandius, vel magis artificioſū: in qua hęc eſt inductio:

Lib. 6. Aen. *Si potuit manes arceſſere cōiugis Orpheus,*
Threicia fretus cithara, fidibusq. canoris;
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq. reditq. viam toties; Quid Theſea? magnum
Quid memorem Alciden? & mi genus ab Ioue ſummo.

Sed maxime omnium eam frequentauit Ouidius; apud quem, & multa, & præclara ſunt exempla. nos vno erimus contenti. Oſtendit is ad conſolandam vxorem hac inductione aſperas res & triſtes, ſegetem ac materiam eſſe gloriæ:

Triſt. li. 4. eleg. 3. *Materiamq. tuis triſtem virtutibus imple:*
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis noſſet, felix ſi Troia fuiſſet?
Publica virtutis per mala facta via eſt.
Ars tua, Tiphy, iacet, ſi non ſit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, iacet.

Quæ

Quæ latet, inq. bonis ceſſat nō cognita rebus,
Apparet virtus, arguiturq. malis.

Hoc in genere duo ſunt diligenter cauenda; primum vt illud, quod inducemus pro ſimilitudine, eiuſmodi ſit, vt ſit neceſſe concedi: Deinde vt illud, cuius confirmandi cauſa fiet inductio, ſimile iis rebus ſit, quas res quaſi non dubias ante induxerimus.

Quæ ſint in hoc genere cauenda.

De Exemplo. Cap. XXI.

EXemplum eſt Inductio imperfecta; vel, quod idem eſt, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone: Negant, intueri lucem eſſe fas ei, qui ab ſe hominem eſſe occiſum fateatur. In qua tandem vrbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatii, fortiſſimi viri; qui, nondum libera ciuitate, tamen Populi Romani comitiis liberatus eſt; cùm ſua manu ſororem eſſe interfectam fateretur. Aliqui Ariſtotelem, ſummum in omni ſcientia virum, temere auſi ſunt reprehendere, quòd exemplum genus argumentationis fecerit: ſed magnus ille vir, & acuta mente præditus, maius quiddam perſpexit: nimirum

Exēplum eſt inductio imperfecta.

Ari. Rhet. 1. c. 2. & li. 2. cap. 20. Quinct. li. 5. c. 11.

Recte Ari. exēplum argumentationis partem eſſe dixit.

Locis ſupradictis, & lib. 2. Prior. cap. 24. & lib. 1. Poſt. c. 1.

exemplum eſſe argumentum quidem à ſimilitudine; ſed in argumentatione poſitum, efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione ſine controuerſia differt. Enthymema autem eſſe non poteſt: cùm in enthymemate ſemper generale aliquid, vel ponatur, vel intelligatur: in exemplo vero ex vna re ſingulari alia inducatur. Vnde fit, vt ſit quartum argumentationis genus; quod ea ratione ab inductione ſeparatur, qua enthymema à ſyllogiſmo diſiungitur.

Exēplum ex vna re ſingulari, aliam inducit.

De Epicheremate. Cap. XXII.

QVamuis argumentationis partes omnes ſint iam expoſitæ; tamen operæ pretium fuerit, quid Epicherema, quid Sorites, quid Dilemma ſit, explicare. Nam ſcriptores, & quidem grauiſſimi, eorum mentionem fecerunt. Ea vbi explicata fuerint, facile intelligetur, cur nouæ argumentationis partes non debeant exiſtimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem vocant: nonnunquam eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellauit, de qua paulo ante dictum eſt:

ἐπιχείρημα. Quinct. li. 5. cap 14. Epicherema eſt aliquādo breuiter comprehēſa ratiocinatio

Ali-

Aliquando etiã Epicherema vocant breuiter comprehenſam ratiocinationem , cuius omnes partes in vnam conferũtur , hoc modo: Sine cauſa dominum ſeruus accuſet? Similis enim eſt locus apud Ciceronem pro rege Deiotaro , quẽ ſeruus apud Cæſarem accuſabat: En crimen,en cauſa,cur regem fugitiuus,dominum ſeruus accuſet. Vbi vehemens argumentum epicheremate incluſum & inuolutum eſt . erit autem abſoluta ratiocinatio , ſi hoc modo euolueris: Sine cauſa non debet dominum ſeruus accuſare: hic medicus eſt ſeruus Deiotari : non igitur debet ſine cauſa dominum accuſare .

Pro regē Deiot.

De Sorite. Cap. XXIII.

SOrites contra multas argumentationes aceruatim conuoluit, atque complectitur : vnde nomen etiam inuenit . Cicero ſcripſit de eo in libro dė diuinatione his verbis: Si neceſſe ſit,inquit, Latino verbo liceat aceruālem appellare : ſed nihil opus eſt : vt enim ipſa philoſophia, & multa verba Græcorum,ſic Sorites ſatis Latino ſermone tritus eſt . Pulchrum in primis eſt eius exemqlum apud eundem Ciceronem : Atque ſi etiam hoc na-

σωρείτης. Lib.2. N. ſi Sorites eſſet Latino ſermone tritus, poſſet acerualis appellari.

1.Offic.

natura præſcribit, vt homo homini quicunque ſit, ob eam ipſam cauſam, quòd is homo ſit, conſultum velit; neceſſe eſt ſecundum eandem naturam, omnium vtilitatem eſſe communem: quòd ſi ita eſt; vna continemur omnes & eadem lege naturæ: idque ipſum ſi ita eſt; certe violare alterum lege naturę prohibemur: verum autem primum, verum igitur & extremum. Sed apertiſſimè concludit Sorites ille, qui eſt in quincta Tuſculana. propoſitum erat oſtendere, quod eſſet honeſtum, id ſolum eſſe bonum; id autem ſic demonſtrat: Etenim quidquid ſit, quod bonum ſit, id expetendum: quod autem expetendum, id certe approbandum: quod vero approbandum, id gratũ, acceptumq. habendum: ergo etiam dignitas ei tribuenda eſt: bonum igitur, omne laudabile: ex quo efficitur, vt quod ſit honeſtum, id ſit ſolum bonum. In quo Sorite cùm per ſex quaſi gradus ad complexionem perueniatur, quinque ratiocinationes incluſæ ſunt. Sed hoc argumentandi genus ſæpe ſolet eſſe fallax, atque captioſum. dum enim minutatim, & gradatim multa adduntur, periculoſiſ-

Vulgò appellatur argumentatio à primo ad vltimum.

Sorites ſępe fallax eſt, atque captioſus. Cic. in Acad.

ſima

ſima reſpondenti tela texitur: retexere igitur oportet, & ſeorſum ſingula conſiderare; ſic facilius vniuerſa frangentur. In hoc diſputandi genere frequentes fuerunt Stoici, & Zeno, qui eorum inuentor, & princeps fuit. ſed maxime omnium illo delectatus dicitur Chryſippus, vt Socrates Inductione.

Quomodo ſit ſoritæ reſiſtēdū.

Perſius ſaty. 6.

De Dilemmate. Cap. XXIV.

Dilemma eſt, in quo vtrum conceſſeris reprehenditur. Cicero patriam cum Catilina ſic agentem inducit: Quāobrem diſcede, atque hunc mihi timorē eripe: ſi verus, ne opprimar: ſin falſus, vt tandem aliquando timere deſinam. Et in epiſtola ad Quinctum fratrem: Si implacabiles ſunt iracundiæ, ſumma eſt acerbitas; ſin autem exorabiles, ſumma leuitas. Dictum eſt autem dilemma, quòd ita vtrinque premat, atque vrgeat, vt ex alterutra parte capiat aduerſarium. quā ob rem cornutus etiam ſyllogiſmus vocatur: ſic enim argumentationis cornua in eo diſponuntur, vt qui alterum effugerit, in alterum incurrat. Cicero Complexionem appellat. Ea ſi vera eſt nunquam reprehendetur: ſin falſa, duobus modis dilue-

De inuēt. lib. 1.

Orat. 1.

δίλημμα.

Quid ſit dilemma.

Vnde dictum ſit dilemma.

De inuēt. lib. 1.

Dilemma Ciceroni eſt Complexio.

Cõplexio falſa duobus modis diluitur.

In Acad.

diluetur; aut conuerſione, aut alterius partis infirmatione. Cùm viderem, inquit Varro apud Ciceronem, philoſophiam Græcis litteris diligentiſſime explicatã; exiſtimaui, ſi qui de noſtris eius ſtudio tenerentur, ſi eſſent Græcis litteris eruditi, Græca potius, quàm noſtra lecturos: ſin à Gæcorum artibus, & diſciplinis abhorrerent; ne hæc quidem curaturos, quæ ſine eruditione Græca, intelligi non poſſunt: Itaque ea ſcribere nolui; quæ nec indocti intelligere poſſint; nec docti inteligere curarent. Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit, hoc modo: Immò verò, & Latina legẽt; qui Græca non poterunt: & qui Græca poterunt, non contemnent ſua. Veterum ſcriptis celebrata eſt conuerſio ea, qua Euathlus diſcipulus Protagoræ, præceptoris dilemma eluſit. Alterius partis infirmatione reprehenderetur, ſi diceret Cicero: Et ſi doctis minus eſſet neceſſarium, tamen indoctis latine ſcribendo conſuli debere. Non eſt autem, cur quiſquam exiſtimet Complexionẽ genus eſſe argumentationis a quatuor illis, de quibus ſupra dixi, diuerſum. Eſt enim ratio-

Gell. lib. 5. cap. 10.

ratiocinatio imperfecta, quæ à duabus partibus contrariis ducitur; cui ſi aſſumptionem ſubiunxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo: Si implacabiles ſunt iracundiæ, ſumma eſt acerbitas, ſin autem exorabiles, ſumma leuitas: Sed vel implacabiles ſunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis ſumma eſt acerbitas, vel ſumma leuitas.

Quomodo ex dilemmate fiat ratiocinatio perfecta.

De Confutatione. Cap. XXV.

EXpoſitis generibus argumentationum, reliquum eſt, vt rationem, qua refutandæ, ac reprehendendæ illæ ſint, oſtendamus. Refutatio dupliciter accipi poteſt: Nam & pars defenſoris tota eſt poſita in refutatione: & quæ dicta ſunt ex diuerſo, debent vtrinque diſſolui, & hæc eſt propriè reprehenſio: quam cum Confirmatione, vſu, & natura & tractatione coniunctam eſſe diximus.

Refutatio dupliciter accipi poteſt. Quinct. li. 5. cap. 13. Quid refutatio ſit. Cic. lib. 2. de Ora. De inuẽt. lib. 1.

Eſt autem reprehenſio, per quam argumentando aduerſariorum confirmatio diluitur, atque infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem vtetur, quo vtitur confirmatio: propterea quòd quibus locis aliqua res confirmari poteſt, iiſdẽ poteſt ex locis infirmari. Quare

Eodem inuentionis fonte vtũtur confirmatio, & cõſutatio.

in-

inuentionem,& argumentationum expolitionem, ſumptam ex illis, quæ ante præcepta ſunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed, vt facilius ea, quæ contra dicentur, diluere, aut infirmare poſſimus; obſeruare debemus aut totum eſſe negandum, quod in argumentatione aduerſarius ſumpſerit, ſi perſpicue falſum erit: vt pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accuſator, epoto poculo, cōcidiſſe, negat eodem die mortuum: aut redarguenda eſſe ea, quæ pro veriſimilibus ſumpta ſunt: primùm dubia ſumpta eſſe pro certis; deinde etiam in perſpicue falſis eadē poſſe dici: tum ex iis, quæ ſumpſerint, non effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad ſingula; ſic facilius vniuerſa fragentur.

Quæ ſint obſeruanda, vt quæ cōtradicũtur, diluere, aut infirmare poſſimus. Quinct. li. 5. cap. 13. Cicer. in Part.

Quomodo ſint argumentationes oratoriæ tractandæ. Cap: XXVI.

Ari. lib. 3. Rhet. c 17 Quinct. li. 5. c. 14. Oratio nō debet ſyllogiſmorũ & enthymematum turba eſſe conferta.

IN oratione inſunt aliquando & ratiocinationes breuiter concluſæ, & aperta enthymemata, & inductiones, atque exempla ſubtili quadam, & breui oratione comprehenſa: quod, vt reprehēdendum non eſt; ita diligentiſſime eſt cu-

curandum, ne ſyllogiſmorum, & enthymematum turba conferta oratio ſit. Dialecticis enim diſputationibus, quàm oratoriis actionibus erit propior, ac ſimilior: quod longe aliter eſſe debet. Locuples enim & ſpecioſa vult eſſe eloquentia: quorum nihil conſequetur, ſi concluſionibus certis, & crebris, & in vnam prope formam cadentibus conciſa, & contemptum ex humilitate, & odium ex quadam ſeruitute, & ex copia ſatietatem, & ex amplitudine faſtidium tulerit. Feratur igitur non ſemitis, ſed campis; non vti fontes anguſti fiſtulis colliguntur; ſed, vt latiſſimi amnes, totis vallibus fluat, ac ſibi viam, ſi quando non acceperit, faciat. Adhibeatur in argumentando varietas, & iucunda quædam diſtinctio: figuris verborum, & ornamentis ſententiarum argumentatio expoliatur. quò fuerit enim vberior, ac ſuauior, eò etiam erit credibilior. Nunc ſequitur vt de Peroratione dicamus.

Locuples, & ſpecioſa vult eſſe eloquẽtia.

In argumentando varietas é adhibẽda. Cicer. in Part.

Quò fuerit vberior, ac ſuauior, eò erit credibilior argumentatio.

De Peroratione. Cap. XXVII.

Extrema pars orationis eſt Peroratio: quæ diuiſa eſt in duas partes, Amplificationem, & Enumerationem.

Peroratio nis duæ partes, amplificatio, & enumeratio. Ari. Rhet. c. 19. Cic. in Part.

Affectus ſunt in exordio, & peroratione frequẽtiſſimi. Quinct. li. 6. c. 1. De ora. 2.

In perora tione penitus incitandi ſunt auditores. Cic. in or.

Magnam vim habet omniũ regina rerũ oratio. Cic. de Or. 2. Quinct. li. 6. cap. 2. Horat. in art. poet.

Augendi autem, & hic eſt proprius locus in perorando; & in ipſo curſu orationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua, aut reprehenſa. Omnes enim affectus, etiam ſi quibuſdam videntur in procemio, atque peroratione ſedem habere, in quibus ſane ſunt frequentiſſimi; tamen aliæ quoque partes recipiunt, ſed breuiores; vt cùm ex his plurima ſint reſeruanda. At hic, ſi vſquam, totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic denique efficiendum eſt Oratori, vt non modo auditores, qui ſua ſponte ſe dant, & quò impellit ipſe, inclinant atque propendent, penitus incitentur; ſed vt quietos etiam, & languentes poſſit vi orationis permouere. In quo etſi plus eſt operis; tantam vim habet tamen illa, quæ rectè à bono poëta dicta eſt flexanima, atque omnium regina rerum oratio; vt non modò inclinantem erigere, aut ſtantem inclinare; ſed etiam aduerſantem, & repugnantem, vt imperator bonus, ac fortis, capere poſſit. Quod vſque eò magnum eſt, atque præclarum, vſque eò admirabile, vt in eo pene ſint omnia. Ad id autem conſequendum, quæ ſuperiore

riore libro de amplificatione dicta ſunt, valde conducunt. Sed illud caput eſt, in quo optimi, & grauiſſimi ſcriptores vna voce conſentiunt; vt omnes animi motus, quos Orator adhiberet volet auditoribus, in ipſo Oratore impreſſi ſint, atque inuſti. Neque enim facile eſt perficere, vt incitentur alii; niſi is, qui dicit, iis ipſis ſenſibus, ad quos illos adducere vult, permoueatur. Vt enim nulla materies tam facilis ad exardeſcendum eſt, quæ, niſi admoto igni, ignem concipere poſſit; ſic nulla mens eſt tam ad comprehendendam vim Oratoris parata, quæ poſſit incendi, niſi inflammatus ipſe ad eam, & ardens acceſſerit. Primum eſt igitur vt apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ valere apud auditores volet: afficiaturque priuſquam afficere conetur. Nihil autem opus eſt ſimulatione, & fallaciis, vt toties omni animi motu concitetur Orator. ipſa enim natura orationis eius, quæ ſuſcipitur ad aliorum animos permouendos, Oratorem ipſum magis etiam, quàm quenquam eorum, qui audiunt, permouet. Miram etiam vim habet in hoc

Ad mouēdos animos auditorum caput eſt, cū qui dicit, commoueri. Cic. in Or.

Qua ratione moueatur is qui dicit. Quinct. li. 2. cap. 3.

ipſum,

ipſum imagines rerum abſentium ita, complecti animo, vt ea cernere oculis, ac præſentes habere videamur. has quiſquis bene conceperit, is erit in affectibus potentiſſimus. Hæc, quæ dicta ſunt, vera eſſe indicant multæ Ciceronis perorationes, vt pro Milone, vbi ait: Sed finis ſit: neque enim præ lacrymis iam loqui poſſum; & hic ſe lacrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio Poſthumo; Sed iam quoniam, vt ſpero, fidem, quam potui, tibi præſtiti, Poſthume, reddam etiam lacrymas, quas debeo. Et paulo poſt: Iam indicat tot hominum fletus, quàm ſis carus tuis; & me dolor debilitat, includitque vocem. Aliis autem affectibus aliæ eiuſdem perorationes ſunt plenæ. Enumeratio autem nonnunquam laudatori, ſuaſori non ſæpe, accuſatori ſæpius, quàm reo, eſt neceſſaria. Huius tempora duo ſunt: ſi aut memoriæ diffidas eorum, apud quos agas, vel interuallo temporis, vel longitudine orationis; vel ſi, frequentatis firmamentis, vim eſt habitura cauſa maiorem. Quæ autem repetimus, quàm breuiſſime dicenda ſunt; &, quod

Cicer. in Part.

Enumeratio laudatori nonnunquam, ſuaſori nō ſæpe, accuſatori ſæpius, quàm reo, eſt neceſſaria.

Græ-

Græco verbo patet, decurrendum per capita. Nam ſi morabimur; non iam enumeratio, ſed altera quaſi fiet oratio. Quæ autem enumeranda erunt, cum pondere aliquo dicenda ſunt, & aptis excitanda ſententiis, & figuris vtique varianda: alioqui nihil eſt odioſius recta illa repetitione, velut memoriæ auditorum diffidentis. Eſt etiam in enumeratione vitandum, ne oſtentatio memoriæ ſuſcepta videatur eſſe puerilis.

Enumerationis duo ſunt tempora. Quinct. li. 6. cap. 1. ἀνακεφαλαίωσις. Quæ enumerantur, cũ pondere aliquo dicenda ſunt, & varietate. Cicer. in Part.

DE ARTE RHETORICA LIBER TERTIVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

De Eloquutione. Cap. I.

Cicer. in Or.

Et apud Græcos, & apud Romanos ab eloquēdo nomen accepit Orator.

Quinct. li. 8. in proœmio.

Quid ſit eloqui.

Cetera omnia ſuperuacanea ſunt ſine eloquutione. 3. de Ora.

PROXIMO libro ratio inuenta collocandi atque diſponendi explicata eſt. hìc iam Eloquutionis rationem tractabimus; in qua Oratorem excellere, cetera in eo latere indicat nomen ipſum. non enim inuentor, aut compoſitor, aut actor hæc complexus eſt omnia; ſed & Græce ab eloquendo Rhetor, & Latine eloquēs dictus eſt. ceterarum enim rerum, quæ ſunt in Oratore, partē aliquam ſibi quiſque vindicat; dicendi autem, ideſt eloquendi, maxima vis huic ſoli conceditur. Eloqui autem eſt, ea, quæ inueneris, idoneis verbis, ac ſententiis perpolire, & exornare: ſine quo ſuperuacanea ſunt priora, & ſimilia gladio condito, atque intra vaginam hærenti. Hoc itaque maxime

xime docetur : hoc nullus, niſi arte, aſſequi poteſt: huc ſtudium adhibendum:hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hic omnis ætas conſumitur : hoc maxime orator oratore præſtantior. Ideoque M. Tullius inuentionem quidem,ac diſpoſitionem prudentis hominis putat, eloquentiam Oratoris . eum autem eloquentem,ideſt in eloquendo excellentem, putat, qui ita dicit, vt probet,vt delectet, vt flectat. ſed probare neceſſitatis eſt , delectare ſuauitatis , flectere vero victoriæ . Hæc cùm ita ſint, merito tertius hic liber, qui eloquutionis præcepta continet , vt duobus ſuperioribus vtilior eſt , ſic etiam erit aliquantò longior .

Eloquens eſt qui ita dicit , vt probet, vt delectet , vt flectat. In Orat.

Quæ in Eloquutione ſpectanda ſint .

Cap. I I .

HAec in Eloquutione ſpectanda ſunt, vt latine , vt plane, vt ornate, vt ad id , quodcunque agetur apte , congruenterq.dicamus. De ratione puri dilucidiq. ſermonis , etſi permagni eam facere debemus , cùm verborum delectus origo ſit eloquentiæ,locus hic præcipiendi non eſt : nam traditur literis,doctrinaq. puerili , & conſuetudine ſermonis quotidiani ,

Quatuor in eloquutione ſpectanda . Ariſt. li 3. Rhet. c 4. 3. de Ora. Quinct. li. 1. c. 9. & li.8.c.1. Cæſar,auctore Cic. in Bruto .

Verborum delectus origo eſt eloquentiæ.

Omnis eloquentiæ laus continetur in apte, atque ornate dicẽdo.

ni, & lectione veterum oratorum, & poetarum confirmatur. Reliquas igitur duas partés, quibus omnis admiratio ingenii, omnis laus eloquentiæ continetur, explicemus. Quæ duæ partes illuſtrandæ orationis, ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarum altera dici poſtulat ornate, altera apte, hanc habent vim; vt ſit quàm maxime iucunda, quàm maxime in ſenſus eorum, qui audiunt, influat, & quamplurimis ſit rebus inſtructa.

De Ornatu. Cap. III.

Ari. 3. Rhetor cap. 7. 3. de Ora.

ORnatur igitur oratio genere primum, & quaſi colore quodam & ſucco ſuo. nam vt grauis, vt ſuauis, vt erudita ſit, vt liberalis, vt admirabilis, vt polita, vt ſenſus, vt dolores habeat quantum opus ſit, nõn eſt ſingulorum articulorũ: in toto ſpectantur hæc corpore. Genus igitur dicendi eſt eligendum, quod maxime teneat eos, qui audiant: & quod non ſolum delectet, ſed etiam ſine ſatietate delectet. Sed volenti ornate dicere diligentiſſime ſilua rerum primum, ſententiarumq. comparanda eſt: rerum enim copia verborum copiam gignit. Quòd ſi eſt honeſtas in rebus ipſis, de quibus dicitur; exiſtit

Genus dicendi eligendũ eſt, quod ſine ſatietate delectet.

Horat. in art. poet.

Rerum copia verborũ copiam gignit.

exiſtit ex rei natura quidam ſplendor in verbis; facileq. ſuppeditat omnis apparatus ornatusq. dicendi.

De ornatu verborum. *Cap. IV.*

OMnis oratio conficitur ex verbis: quorum primum nobis ratio ſimpliciter videnda eſt, deinde coniunctè. Nam eſt quidam ornatus orationis, qui ex ſingulis verbis eſt; alius qui ex continuatis, coniunctisq. conſtat. Ergo vtemur verbis, aut iis, quæ propria ſunt, & certa quaſi vocabula rerum, pene vnà nata cum rebus ipſis: aut iis quæ nouamus, & facimus ipſi.

Cic. 3. de Or. in Par. Quinct. li. 8. cap. 3.

Ornatus orationis, aut eſt in ſingulis verbis, aut in coniunctis.

De verbis ſimplicibus. *Cap. V.*

VErba ſimplicia natura, ſunt alia conſonantiora, grandiora, leuiora, & quodam modo nitidiora; alia contra. Conſonantiora enim ſunt, Quanquam, Moderatio, & Concertare: quàm, Et ſi, Modeſtia, & Confligere: Grandiora, Immanis, Contrucidare, Optimus, Officioſiſſimus; quàm hæc, Magnus, Necare, Bonus, Officioſus: Nitidius etiam, Bos, quàm, Vacca. Vt ſyllabæ autem è litteris melius ſonantibus clariores ſunt; ita verba à ſyllabis magis vocalia: & quò plus

3. De Ora. In Part. Verba ſimplicia alia ſunt conſonantiora, grādiora, & nitidiora. Quinct. li. 8. c. 3.

quæq; ſpiritus habet, eò auditu pulchrior: & quod facit ſyllabarum, idem verborum quoque inter ſe copulatio, vt aliud alii iunctum melius ſonet. In vniuerſum quidem optima ſimplicium creduntur, quæ aut maxime exclamāt, aut ſono ſunt iucundiſſima. Et honeſta quidem turpibus potiora ſemper; nec ſordidis vnquam in oratione erudita locus. Clara vero ac ſublimia materiæ modo cernenda ſunt: quod enim alibi magnificum, tumidum alibi: & quæ humilia circa res magnas, apta circa res minores videntur: & ſicut in oratione nitida notabile eſt humilius verbum, & velut macula; ita à ſermone tenui ſublime, nitidumq. diſcordat; fitq. corruptum, quia in plano tumet. ſed fere aurium quodam iudicio ſunt ponderanda; in quo conſuetudo etiam bene loquendi valet plurimum. Sed quoniam tria ſunt in verbo ſimplici, quæ Orator afferat ad illuſtrandam, atque exornandam orationem, aut inuſitatum verbum, aut nouatum, aut tranſlatum, de ſingulis breuiter dicamus.

Cicero, & Quinct. ex Ariſt. 3. Rhet. c. 7. Verba clara & ſublimia materiæ modo cernenda ſunt.

Verba ſimplicia iudicio aurium ſunt ponderanda.

De

De Verbis inuſitatis. Cap. VI.

INuſitata ſunt priſca fere ac vetuſta, & ab vſu quotidiani ſermonis iam diu intermiſſa: quæ ſunt Poëtarum licentiæ liberiora, quàm Oratorum; eoque ornamento acerrimi iudicii P. Virgilius vnice eſt vſus; Olli, enim, &, Quianã, &, Pone, &, Pellucent, aſpergunt illã, quę etiam in picturis eſt gratiſſima, vetuſtatis inimitabilem arti auctoritatem. Habet etiam in oratione poëticum aliquod verbum dignitatem; ſi rarò tamen, & in loco adhibeatur. Neque enim eſt, cur illud quiſquam fugiat dicere, vt Cœlius, Sobolem, aut, Effari, aut, Nuncupari, & alia multa. quibus loco poſitis, grandior, atque antiquior oratio ſæpe videri ſolet.

Verba inuſitata. 3. de Ora. Quinct. li. 8. cap. 3.

Virgilius mirifice vſus eſt verbis inuſitatis.

Poeticũ aliquod verbum, ſi raro, & in loco adhibeatur, dignitatem habet in orationę.

De Verbis nouis. Cap. VII.

NOuantur autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipſo gignuntur ac fiunt, aut ſimilitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine, vt, Syllaturit, à Cicerone formatum eſt: & ab Aſinio, Fimbriaturit, ad ſimilitudinem verbi, Proſcripturit: & à Liuio, Soboleſcere; ab Horatio, Iuueneſcere; à Virgilio, Lenteſcere, & Igneſcere di-

3. De Ora. Quatuor modis verba nouantur.

Ad Attic. li. 9. in ep. 12.

Lib. [illegible].

lib. 4. Car. Ode. 7.

Georg. 2. & Aen. 9.

dictum eſt, vt ferueſcere. Imitatione facta ſunt, Tinnio, Rugio, Clãgor, Murmur, aliaque permulta. Inflexione, vt á, bibo, Biboſus, inflexit Laberius Mimographus. Adiunctione, Verſutiloquus, & Expectorare, nouauit Ennius. Sed Græcis magis conceſſum eſt fingere: audendum tamen aliquando. Quòd ſi quid periculoſius finxiſſe videbimur, quibuſdam remediis præmuniendum eſt, vt ita dicam, ſi licet dicere, quodam modo, permitte mihi ſic dicere. In quo non falli iudicium noſtrum, ſollicitudine ipſa manifeſtum erit. Nunc, quoniam de verbis inuſitatis & nouis dictum eſt, de Tropis (nam illis verba transferuntur) diſſeramus.

Grçcis magis conceſſum eſt fingere quàm Latinis. Quinct. li. 8. cap. 3. Horat. in art. poet.

De Tropis. Cap. VIII.

TRopus eſt verbi, vel ſermonis à propria ſignificatione in aliam cum virtute mutatio: vt cum dicimus, lætas ſegetes, verbum, Lætus, à propria ſignificatione, qua lætos homines dicimus, ad ſegetes cum virtute transfertur. Sunt autem tropi numero vndecim. in vno verbo ſeptem, Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomaſia, Onomatopœia, Catachreſis, Metalepſis. In oratione vero

Quid Tropus ſit. Quinct. li. 8. c. 6. & li. 9. cap. 1.

ro quatuor: Allegoria, Periphraſis, Hyperbaton, & Hyperbole: de quibus, tametſi nōdum de eo dicamus ornatu, qui ex coniunctis, continuiſque verbis conſtat, breuiter ſcribemus, ne iterum de tropis diſſerere cogamur.

De Metaphora. Cap. IX.

INcipiamus igitur ab eo, qui cùm frequentiſſimus eſt, tum longe pulcherrimus, Tranſlatione dico, quæ Metaphora Græce vocatur: latiſſimè enim patet. Eam neceſſitas genuit, inopia coacta & anguſtiis: poſt autem delectatio, iucunditaſq. celebrauit. nam, vt veſtis frigoris depellendi cauſa reperta primò, poſt adhiberi cœpta eſt ad ornatum etiam corporis & dignitatem; ſic verbi tranſlatio inſtituta eſt inopiæ cauſa, frequentata delectationis. Eſt autem tranſlatio cùm verbum in quandam rem transfertur ex alia; quod propter ſimilitudinem recte videtur poſſe transferri. id facimus aut quia neceſſe eſt, aut quia ſignificantius, aut quia decentius: Nam gemmare vites, luxuriam eſſe in herbis, lætas ſegetes, etiã ruſtici neceſſitate dicunt; Oratores, durum hominem aut aſperum; non enim pro-

Ariſ. rhet. lib 3. c. 2. Quinct. li. 8. cap. 6. μεταφορὰ.

3. De ora. Auctor ad Her. lib. 4. Trãslationis origo. ad Her. li. 3. Quid translatio ſit, & quare translatione vtamur. Quinct. li. 8. cap. 6.

proprium erat, quod darent his affectionibus nomen. Iam, incenſum ira, inflammatum cupiditate, & lapſum errore, ſignificandi gratia; nihil enim horum ſuis verbis, quàm his accerſitis, magis proprium erat. Illa ad ornatum: lumen orationis, & generis claritatem, & concionum procellas, & eloquentiæ flumina: vt Cicero pro Milone, Clodium fontem eius gloriæ vocat; & alio loco ſegetem, ac materiam. Illud autem admirandum videtur, quid ſit quod omnes tranſlatis & alienis magis delectantur verbis, quàm propriis & ſuis. Nam ſi res ſuum nomen, & proprium vocabulum non habet, vt pes in naui, vt in vite gemma; neceſſitas cogit, quod non habeas, aliunde ſumere. ſed in ſuorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multò magis, ſi ſunt ratione tranſlata, delectant. Cauſa autem illa eſt, quòd tranſlatio eſt ſimilitudo ad vnum verbum contracta. ſimilitudine autem mirifice capiuntur animi. eò tamen diſtat, quòd illa comparatur rei, quam volumus exprimere; hæc pro ipſa re dicitur. comparatio eſt, cùm dico feciſſe quid hominem, vt leonem.

Cic. 3. de Orat.

Cur homines tantopere delectentur tranſlatione.

Ariſt. 6 Topic c. 2. & Rhet. 3. c. 4. Quinct. lib. 8. c. 6. & Cic. 3. de Orat.

Trãſlatio eſt ſimilitudo ad vnũ verbũ contracta.

nem; tranſlatio, cùm dico de homine, leo eſt.

Quotuplex ſit Tranſlatio. Cap. X.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex eſt. Cùm in rebus animalibus aliud pro alio ponitur; vt Liuius, Scipionem à Catone allatrari ſolitum, refert: aut inanima pro aliis generis eiuſdē ſumuntur; vt, Concentu virtutum nihil eſt ſuauius: aut pro rebus animalibus inanima; vt Virg. — Trãslationis vis eſt quadruplex. Ari. 3. rhe c. 2. & 10. & 11. Quinct. li. 8. cap. 6. Lib. 37.

duo fulmina belli. — Aen. 6.

Scipiadas. Aut contra,

ſedet inſcius alto, — Aen. 2.

Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

Præcipuè ex his oritur mira ſublimitas, quæ audaci, & proxime periculum tranſlatione tolluntur; cùm rebus ſenſu carentibus actum quendam, & animos damus; qualis eſt,

Pontem indignatus Araxes. — Aen. 8.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille, Tubero, diſtrictus in acie Pharſalica, gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? In tranſlatione primum fugienda eſt diſſimilitudo, qualis eſt in illo Ennii, — Pro Lig. 3 De ora. Quæ ſint in tranſlatione fugienda.

Cæli ingentes fornices. Deinde videndum eſt, ne longe ſimile ſit ductum: Syrtim patrimonii, ſcopulum libentius dixerim: Charybdim bonorum, voraginem potius: facilius enim ad ea, quæ viſa, quàm ad illa, quæ audita ſunt, mentis oculi feruntur. Sunt quædam & humiles tranſlationes, vt, Saxea eſt verruca: quædam maiores, quàm res poſtulat, vt, Tempeſtas comeſſationis: quædam minores, vt, Comeſſatio tempeſtatis. Vt modicus autem, atque opportunus eius vſus illuſtrat orationem; ita frequens & obſcurat, & tædio complet; continuus vero in allegoriam, & ænigma exit. Quòd ſi vereare ne paulò durior tranſlatio eſſe videatur, mollienda eſt præpoſito ſæpe verbo; Vt, ſi olim M. Catone mortuo, pupillum Senatum quis relictum dicat, paulò durius; ſin; Vt ita dicam, pupillum, aliquantò mitius eſt. Etenim verecunda debet eſſe tranſlatio: vt deducta eſſe in alienum locum, non irruiſſe; atque vt precario, non vi veniſſe videatur. Diligenter etiam cauendum eſt, ne omnia, quæ poëtis permiſſa ſunt, conuenire orationi putemus: nec

Quinct. li. 8. cap. 6.

3. De ora.

Quinct. li. 8. cap. 6.

Frequens vſus tranſlationis exit in allegoriam & ænigma.

Quomodo durior metaphora molliri debet.

Quinct. li. 8. cap. 6.

Multæ poetis permiſſæ ſunt metaphoræ: quæ oratori non conueniunt.

enim, paſtorem populi, auctore Homero, dixerim; nec, volucres pennis remigare, licet Virgilius in apibus, ac Dædalo ſpecioſiſſime ſit vſus. Modus autem nullus eſt florentior in ſingulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi: eoque in illo explicando merito longiores fuimus.

4. Geor. & Aen. 6.

De Synecdoche. Cap. XI.

Synecdoche tropus eſt, in quo ex parte totum, aut contra; aut ex antecedentibus ſequentia intelliguntur. Quæ deſcriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit ſynecdoche, quos grauiſſimi ſcriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, vt ex puppi nauis, enſis ex mucrone, aut ex tecto domus. Cicero: Mucrones eorum à iugulis veſtris reiecimus. Huc pertinet, cùm vel ex vno plures ſignificantur. Liuius: Romanus prælio victor: & Virgilius,

συνεκδοχή. Græcè, intellectio dicitur. Auct. ad Her. Synecdoches quot ſint modi. Quinct. li. 8. c. 6. In Catil. 3. orat.

Hoſtis habet muros. Aen. 2.

Vel genus ex forma, ideſt parte illi ſubiecta Virgilius.

Denteſq. Sabellicus exacuit ſus. Georg. 3.

Pro quouis ſue. Vel ex materia, res vniuerſa: qua ratione & ferrum pro gladio, & pi-

Pro Cæcina. & pinus pro naui, & aurum, atq; argentũ, pro aurea, & argentea pecunia ſumitur. Cicero: Homines inſtructi, & certis locis cum ferro collocati. Contra vero ex toto pars declaratur; vt in illo Virgilii,

Aen. 12. *Fontemq. ignemq. ferebant.*

De quo genere eſt, cùm aut à pluribus vnus intelligitur. Cicero ad Brutum, Populo, inquit, impoſuimus, & Oratores viſi ſumus: cùm de ſe tantum loqueretur. Aut è genere pars illi ſubiecta, Virgilius,

Eclo. 2. Aen. 11. *prædamq. ex vnguibus ales*
Proiecit fluuio. Pro aquila.

Ex antecedentibus ſequentia monſtrantur, vt cùm idem poëta,

Aſpice: aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuenci.

Quare, vt ex his perſpicuum eſt, quæ hoc, & proximo capite dicta ſunt, Tranſlatio ad mouendos animos, & res penę ſub oculos ſubiiciendas præcipue reperta eſt: Synecdoche ad locupletandum ſermonem magis pertinet. (Quinct. li. 8. cap. 6.)

De Metonymia. Cap. XII.

μετωνυμία, vel ὑπαλλαγή. Metonymia eſt tropus, in quo cauſas per effecta, vel effecta per cauſas,

ſas, vel ex eo, quod continet, id quod continetur, vel rem è ſigno intelligimus. Per cauſam declaramus, cùm inuentor, aut alicuius rei auctor pro re inuenta ponitur.

Auctor ad Her. denominationẽ appellat. Quint. li. 8. cap. 6. Metonymia ad quatuor modos reuocatur.

onerantque canistris
Dona laborata Cereris.

Aen. 8.

Hoc modo Platonem, Ariſtotelm, Demoſthenem frequenter pro eorum ſcriptis ponimus. Cicero: Lectitaſſe Platonem ſtudioſe, audiuiſſe etiam Demoſthenes dicitur. Ex effectis autem cauſa ſignificatur, cùm ſacrilegium deprehenſum, & ſcelus dicimus pro ſcelerato. Hinc mœſtum timoré, triſtem ſenectutem, & pallidam mortem eleganter optimi dicunt ſcriptores. Virgilius.

De cla. or.

mœſtumque timorem Mittite.

Aen. 1.

Horatius.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regumque turres.

Lib. 1. Car. od. 4.

Ex eo, quod cõtinet, id quod continetur, venuſte etiam intelligitur. ſic bene moratæ vrbes vocantur, ſic ſæculũ felix, ſic Roma pro Romanis, Athenæ pro Athenienſibus frequenter ponũtur. Virgilius.

Aen.7. *Cælo gratiſſimus amnis.*

Id eſt, cæleſtibus.

De or.3. Cicero: Vt omittam illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas; in quibus ſumma dicendi vis & inuenta eſt & perfecta: Athenas dixit pro Athenienſibus. Huc referuntur etiam illa, cùm ex poſſeſſore res, quæ poſſidetur, aut ex duce, exercitus ſignificatur, Virgilius.

Aen.2. *iam proximus ardet*

Vcalegon, Ideſt Vcalegontis domus.

Liu. de hac pugna lib. 23. ſed apud eum minor eſt numerus. Sic hominem deuorari, cuius patrimonium deuoratur: & ab Hannibale apud Cannas cæſa ſexaginta milia dicimus, ideſt ab eius copiis. E ſigno denique res monſtratur: vnde toga, quæ pacis erat inſigne, & otii, pro pace; & faſces vſurpantur pro magiſtratu, Virg.

Geor.2. *Non illũ populi faſces, nõ purpura regum*

- Flexit.

Metonymiam, vt ait Cicero, rhetores hypallagen vocant.

De Antonomaſia. Cap. XIII.

ἀντονομασία. Auctor ad Her. lib.4. vocat Pro- ANtonomaſia ponit aliquid pro nomine, vt Euerſor Carthaginis, & Numantiæ, pro Scipione; & Romanæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone.

Epi-

Epitheton autem, ſiue Latinè malis dicere Appoſitum, non eſt tropus; quia nihil vertit. neceſſe eſt enim ſemper, vt id, quod eſt appoſitum, ſi à proprio diuiſeris, per ſe ſignificet, vt faciat Antonomaſiam. nam ſi dicas, Ille, qui Carthaginem, & Numantiam euertit, Antonomaſia eſt: ſi adieceris, Scipio, appoſitum. Appoſito & frequentius & liberius Poëtæ vtuntur: namque illis ſatis eſt conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & Humida vina, apud eos non reprehenduntur: apud Oratorem, niſi aliquid efficitur, redundat: tum autem efficitur, ſi ſine illo, quod dicitur, minus eſt: qualia ſunt; O ſcelus abominandum! O deformem libidinem! Exornatūr autem res tota maxime trāſlationibus: Cupiditas effrenata, & Inſanæ ſubſtructiones. Solet etiam fieri aliis adiunctis Epitheton tropis; vt apud Virgilium, Turpis egeſtas, & Triſtis ſenectus. Verumtamen talis eſt ratio huius virtutis, vt ſine appoſitis nuda ſit, & velut incompta oratio; ne oneretur tamen multis, nam fit longa, & impedita.

nominationem. Quinct. li. 2. cap. 6.

Epitheton nō eſt tropus.

Quomodo differat Epitheton ab Antonomaſia.

Orator quando epithetis vtitur.

Ariſt. li. 3. Rhet. c. 3. & Quinct. lib. 8 c 6.

Pro Mil.

Aen. 6.

Appoſitorum vſus ſit in Oratione moderatus.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

Quinct. li. 8 cap. 6. ὀνοματοποιΐα. Auctor ad Her. Nominationem appellat li. 4 Onomatopœia vix Latinis permittitur.

ONomatopoeia, ideſt fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamen plurima ſunt per Onomatopœiam poſita, qui primi ſermonem fecerunt, aptantes affectionibus nomen. nam Mugitus, &, Sibilus, & Murmur, & Vagitus, aliaq. quàm plurima inde venerunt. at nunc rarò, & cum magno iudicio in hoc genere vtendum eſt, ne noui verbi aſſiduitas odium pariat; ſed, ſi commode quis eō vtatur, & rarò, non modo non offendet nouitate; ſed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius, qui propter hæſitantiam linguæ, ſtuporemq. cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed ſi quis tropi definitionem attente conſiderauerit, Onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

De Catachreſi. Cap. XV.

κατάχρησις.

CAtachreſis, quā rectè dicimus Abuſionem, non habentibus nomen ſuū, accōmodat quod in proximo eſt. Sic

equum

equum diuina Palladis arte Ædificāt. Et, Pyxides, cuiuſcunque materiæ ſunt, &, Parricida, matris quoque, aut ſororis interfector dicitur. Valde ſimilis eſt Metaphoræ: ſed ab ea tamen diſtinguitur; quòd Abuſio nomen ex vicina, ac finitima re accommodat alteri rei, quæ ſine nomine eſt: Metaphora vero, etiam ſi nomen non deeſt, vndecunque, modo ſimilitudinem res habeat, alienum nomen adſciſcit. Quid tam propinquum patris interfectori, quàm matris, aut ſororis, aut fratris interfector? ergo is, quia nomen Latino ſermone non habet, per abuſionem parricida vocatur. Quid rurſus magis ſeiunctum, quàm arbor, atque Reſpub. quæ florere, verbo ab arbore tranſlato, dicitur? Vnde apparet duos hos tropos ita ſimiles eſſe, vt tamen ſunt diuerſi.

Auctor ad Her. Abuſio. Quid ſit Catachreſis. Quinct. li. 8. c. 6. Aen 1. Catachreſis à Metaphora differẽtia. Quinct. li. 8. cap. 6.

De Metalepſi. Cap. XVI.

SVpereſt ex iis tropis, qui aliter ſignificant, Metalepſis, ideſt, Tranſumptio, ex alio in aliud velut viam præſtans. Tropus autem eſt rariſſimus, & maximè improprius. Virgilius,

μετάληψις. Metalepſis eſt rariſſimus tropus & maxime improprius.

Eclog. 1. *Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas.*

Quinct. ib. Gradatim enim ab ariſtis ad ſpicas, à ſpicis ad ſegetes, ab his ad æſtates, ab æſtatibus ad annos acceditur. Idem etiam poëta in primo libro Aeneid. ſic ait,

Speluncisq; abdidit atris.

Vbi ſpeluncæ nigræ, ac per hoc craſſis, & obſcuris tenebris circumfuſæ, ad extremum denique infinita altitudine depreſſæ intelliguntur.

De Allegoria. Cap. XVII.

ἀλληγορία. Auctor ad Her. Permutationẽ vocat. lib. 4. Quinct. lib. 8. c 6. Georg. 2. Oratio recipit etiã allegoriã, ſed raro totam. Allegoria miſta in Oratione frequens eſt.

ALlegoria, quam inuerſionem interpretamur, aliud verbis, aliud ſenſu oſtendit. Virg.

Sed nos immenſum ſpatijs confecimus æquor:
Et iam tempus, equûm ſpumantia ſoluere colla.

Habet vſum talis allegoriæ frequenter oratio: ſed rarò totius; plerunque apertis permiſta eſt. Tota apud Cicer. talis eſt: Hoc miror enim, querorque, quemquam hominem ita peſſundare alterum verbis velle, vt etiam nauem perforet, in qua ipſe nauiget. Illud commiſtum frequentiſſimum: Et quidem ceteras tempeſta-

peſtates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum, ſemper Miloni putaui eſſe ſubeundas: Niſi adieciſſet, fluctibus concionum, eſſet allegoria, nunc eam miſcuit. Illud verò longe ſpecioſiſſimum genus orationis, in quo trium permiſta eſt gratia, ſimilitudinis, allegoriæ, & tranſlationis: Quod fretum, quem Euripum tot motus, tamque varias habere creditis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æſtus habet ratio comitiorum? Dies intermiſſus vnus, aut nox interpoſita ſæpe perturbat omnia: & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Nam id quoque in primis eſt cuſtodiendum, vt quo genere cœperis tranſlationis, hoc deſinas. multi enim, cùm initium à tempeſtate ſumpſerunt; incendio aut ruina finiunt: quæ eſt inconſequentia rerum fœdiſſima. Ceterum Allegoria paruis quoque ingeniis, & quotidiano ſermoni frequentiſsimè ſeruit. nam illa in agendis cauſis trita, Pedem conferre, & Iugulum petere, & Sanguinem mittere, inde ſunt.

Pro Mil.

Specioſiſſimum genus orationis eſt quod conſtat allegoria, ſimilitudine, tranſlatione.

Pro Mur.

Quid in allegoria cuſtodiendum ſit.

Allegoria in quotidiano ſermone eſt frequentiſſima.

Allegoria, quæ eſt obſcurior, ænigma

Aenigma eſt obſcurior allegoria. dicitur; vitium profecto; ſiquidem dicere dilucide virtus; quo tamen & poëtæ vtuntur. Virg.

Eclog.3.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Treis pateat cœli ſpatium non amplius vlnas?

Et Oratores nonnunquam. Aenigmata enim ſunt illa, quę Cic. contra Verris nequitiam, & iniquitatem in ore vulgi, atque in communibus prouerbiis dicit eſſe verſata. Negabant, ait ille, ius tam nequam eſſe Verrinum: & paulo poſt: Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet. Sed illud peracutum, & eruditum, quod per iocum ſcripſit ad Trebatium iuriſconſultum, familiarem ſuum: qui ad Cæſarem, imperio Gallias tenentem, idcirco venerat à Cicerone commendatus, vt augeret facultates ſuas. ſic igitur ait: Treuiros vites cenſeo; audio, capitales eſſe; mallem auro, argento, ære eſſent: ſed alias iocabimur. Erant enim Romæ Triumuiri Capitales, qui carceris erant cuſtodes, & iudicia rerum capitalium exercebant, & cùm ſupplicium de ſontibus ſumebatur,

Act.3.
Epiſt. ad Fam.lib.7.

Ex Orat. pro Clu. & Sall. in Conſir. Pomp.lib. 1. pand. de orig. iu. li. 2.

præſentes aderant. Erant & Triumuiri Monetales: quorum officium his ipſis Ciceronis vocabulis ſignificabatur, vt veterum quoque nummorum inſcriptiones declarant. Ad vtroſque autem reſpexit Cicero, cùm monet Trebatium, vt Treuiros, qui erant feri, & bellicoſi Galliæ populi, vitet. nam Romani Triumuiros, Treſuiros quoque dicebant. Eſt & illud Plauti ænigma.

Sic enim inſcribuntur A. A. A. f. f. Ideſt, auro, argento, ære flando feriundo.

In Aſin.

Vbi viuos homines mortui incurſant boues.

De Ironia. Cap. XVIII.

IRonia, quam Illuſionem vocant, allegoria eſt: quæ non ſolum aliud ſenſu, aliud verbis oſtendit, ſed contrarium. Ea aut pronunciatione intelligitur, aut perſona, aut rei natura: nam ſi qua earum verbis diſſentit, apparet diuerſam eſſe orationi voluntatem: Cicero in Clodium: Integritas tua te purgauit, mihi crede, pudor eripuit, vita ante acta ſeruauit. & Turnus apud Virgilium,

Ari. Rhet. ad Alex. cap. 20. & Quinct. li. 8. cap. 5. εἰρωνείαν. Inuerſionem vocant, & Diſſimulationem. Auct. ad Her. li. 4. vocat Permutationem.

meq. timoris

Argue tu Drãce, quãdo tot cædis aceruos

Teucrorum tua dextra dedit.

Aen. 11.

De Periphraſi. Cap. XIX,

περίφραϲις. Auctor ad Her. Circuitionem vocat. li. 4. Periphraſis eſt apud poetas frequẽtiſſima. Quinct. li. 8. cap. 9. Aen. 2. Periphraſis vitium eſt, Periſſologia.

CVm pluribus verbis id, quod vno, aut paucioribus dici poteſt, explicatur, Periphraſim vocant, circuitum loquendi, qui eſt apud Poëtas frequentiſſimus. Vt,

Tempus erat, quo prima quies mortalibus agris
Incipit, & dono Diuum gratiſſima ſerpit.

Et apud Oratores non rarus, ſemper tamen aſtrictior: quidquid enim ſignificari breuius poteſt, & ornatu latius oſtenditur, Periphraſis eſt. Verum vt cùm decorem habet, Periphraſis; ita cùm in vitium incidit, Periſſologia: obſtat enim quidquid non adiuuat.

De Hyperbato. Cap. XX.

ὑπέρβατον, vel ὑπέρβαϲιν. Tranſgreſſionem nominat Auct. ad Her. lib. 4. Hyperbaton tropus ſolis poetis conceditur.

HYperbaton, ideſt Tranſgreſſio, tropus eſt ſolis Poëtis conceſſus: qui etiam verborum diuiſionem, & tranſgreſſionem faciunt. Virgilius,

Hyperboreo ſeptem ſubiecta trioni.

quod oratio nequaquam recipiet. Eſt autem diligenter animaduertendum, Hyperbaton, vbi nihil ex ſignificatione mutarum eſt, ſed ſtructura ſola decoris gratia variatur, tropum non eſſe; id quop

tropi

tropi definitio declarat. immo, vt Quinctilianus quoque fatetur, Hyperbaton multi tropis omnino eximunt: quorum ſententia verior eſt: tropi enim definitio ad nomen ipſum, non ad eius partes, accommodanda eſt. Nemo autem inficiatur Septentrionem in eo carmine ſuam ſignificationem tueri, & conſeruare.

Quinct. li. 8. cap. 6. Georg. 3. Hyperbatō eſt tropus quando componitur ex duobus intellectibus lib. 9. c. 1.

De Hyperbole. Cap. XXI.

HYperbole eſt ementiēs ſuperiectio: cuius virtus eſt ex aduerſo par augendi ac minuendi. Virgilius,

geminique minantur In cælum ſcopuli.

Et, Fulminis ocyor alis.

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quæ ſi fuit, fuit animal vnum: Oceanus medius fidius vix videtur tot res, tam diſſipatas, tam diſtantibus locis poſitas, tam cito abſorbere potuiſſe. Illud Virgilii ad minuendum.

ὑπερβολή. Superlatio eſt Aut. ad Her. lib. 4. Quinct. li. 8. cap. 6. Aen. 1. Aen. 5. Phil. 2.

Vix oſſibus hærent.

Eclog.

Sed tum in augendo, tum in minuendo ſeruetur menſura quædam. quanuis eſt enim omnis Hyperbole vltra fidem, non tamen eſſe debet vltra modum.

Hyperbole non debet eſſe vltra modum.

De

De ornatu, qui eſt in verbis coniunctis. *Cap. XXII.*

3. de orat.

SEquitur continuatio verborum: quæ duas res maxime, collocationem primùm, deinde modum quendam, formãque deſiderat; tum & verbis, & ſententiis oratio conformanda eſt: de quibus poſt tropos aptiſſime dicemus; deinde de collocatione; poſtremo de modo & forma, ideſt numeris, qui ſunt adhibendi in oratione, diſſeremus.

De Figuris. *Cap. XXIII.*

Quid ſit figura. Quĩnct. li. 8. cap. 1.

Quod ſit diſcrimen inter tropos, & figuras.

Cicer. pro Leg. Man.

FIgura, ſicut nomine ipſo patet, eſt conformatio quædam orationis, remota à communi, & primùm ſe offerente ratione. Differt autem à Tropis Figura, quia propriis verbis figura fieri poteſt, quod in tropos non cadit: vt, Fuit hoc quondam, fuit proprium populi Romani: figura eſt in verbo geminato in ſua ſignificatione permanente. Illud tamen notandum, coire frequenter in eaſdem ſententias, & tropum, & figuram. tum enim tranſlatis verbis, tum propriis figuratur oratio; vt, Qui ſpem Catilinæ mollibus ſententiis aluerunt, coniurationemque naſcentem non credẽdo corrobo-

Tũ verbis proprijs, tũ tranſlatis figuratur oratio.

1. in Cat.

roborauerunt. Aluerunt,&, Corroborauerunt, tranſlata ſunt, & ſimiliter deſinentia, ſimiliterque cadentia.

De generibus figurarum. Cap. XXIV.

Sicut omnem orationem, ita figuras quoque neceſſe eſt verſari in ſenſu, & in verbis. Vt vero natura prius eſt cõcipere animo res, quàm enunciare; ita de iis figuris ante loquendum eſſet, quæ ad mentem pertinent; ſed facilitatem ſecuti, de figuris verborum prius dicemus. Eſt autem verborum exornatio, quæ ipſius ſermonis inſignita continetur perpolitione. Inter conformationem vero verborum & ſententiarũ hoc intereſt; quòd verborum conformatio tollitur, ſi verba mutaris; ſententiarum permanet quibuſcunque verbis vti velis: vt, Nunc vero quid agat; quid moliatur, quid denique quotidie cogitet, quem ignorare noſtrũ putat? Repetitio eſt verborum figura, & Interrogatio figura ſententiarum: (perſepe enim vnus, & idem locus, & verborum, & ſententiarum ornamentis illuminatur) Muta verba, Quid agat, & moliatur, ac denique quid cogiret, quẽ ignorare noſtrum putat? Repetitio tollitur,

Figuræ vel ſunt in verbis, vel in ſententijs.

Quid ſit verborum figura.

Auctor ad Her. lib. 4.

Quo pacto verborum figuræ à figuris ſententiarum diſtinguantur.

3. De orat. Orat. 1. in Catil.

Interrogatio petmanet: ſemperque permanebit, quibuſcunque verbis vti velis. Sed quoniam parum inter auctores conuenit de numero, & nominibus figurarum; & in eo etiam magna diſcrepantia eſt, quòd aliquæ a quibuſdam inter verborum exornationes ponuntur, quæ ab aliis inter ſententiarum ornamenta numerantur; nos mediam viam ſecuti, ea de quibus grauiſſimorum ſcriptorum maior conſenſus eſt, explicabimus.

Quot modis fiant figuræ verborum.

Cap. X X *V.*

Quinct. li. 9. cap. 3.
Figuræ verborum tribus maxime fiunt modis.

FIguræ verborum tribus maxime fiũt modis, per Adiectionem, Detractione, Similitudinem. Per Adiectionem, vt Cicero pro Milone: Occidi, occidi non Spurium Melium: quo loco, verbum, Occidi, figurate geminatum eſt. Et in Catil. Fuit, fuit iſta quōdam in hac Rep. virtus. Et in eadem oratione; Viuis, & viuis non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam. Per Detractionem etiam fiũt figuræ, in quibus multum eſt venuſtatis: Cice. in eundem Catilinam: Abiit, exceſſit, erupit, euaſit. vbi coniunctiones prætermittuntur. Eſt tertium genus figu-

Orat. 1.

Orat. 2.

rarum, quod quandam vocum habet ſi- militudinem, & aures præcipue in ſe ver- tit & animos excitat. Cicero in Oratore: Itaque efficis, vt cùm gratiæ cauſa nihil facias, omnia tamẽ ſint grata, quæ facis.

Figuræ quæ vocum habent ſimilitudinem aures in ſe præcipue vertunt.

De figuris quæ fiunt per Adiectionem.

Cap. XXVI

REpetitio eſt, cum ab eodem verbo ducitur ſæpius oratió: vel, vt Cicero deſcribit, eſt eiuſdem verbi crebra à primo repetitio. quod acriter, & inſtanter fit. Cicero in Catilinam: Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo non audiam, ſed etiam videam, planeque ſentiam. Idem contra Rullum: Quid enim eſt tam populare, quàm pax? qua non modo ii, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta, atque agri mihi lætari videntur. quid tam populare, quàm libertas? quam non ſolum ab hominibus, verum etiam à beſtiis expeti, atque omnibus rebus anteponi videtis. quid tam populare, quàm ocium? quod ita iucundum eſt, vt & vos, & maiores veſtri, & fortiſſimus quiſque vir maximos labores ſuſcipiendos putet; vt aliquando in ocio poſſit eſſe, præſertim

ἀναφορὰ, vel ἐπιβολὴ. Auctor ad Her. l. 4 Quinct. li. 9. cap. 3. De ora. 3. In Orat. Orat. 1.

Orat. 1.

cum

cum imperio, ac dignitate.

ἐπιφορὰ, vel ἀντιστροφή. Phil.2.

Conuerſio eſt cùm in idem verbum coniicitur ſæpius oratio. Cicero in Antonium; Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius: Deſideratis clariſſimos ciues? eos quoque eripuit vobis Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius.

συμπλοκή. Auctor ad Her. lib.4.

Complexio eſt, quæ repetitionem, & conuerſionem cõplectitur. vt, Qui ſunt, qui fœdera ſæpe ruperunt? Carthaginienſes. Qui ſunt, qui crudele bellum in Italia geſſerunt? Carthaginienſes. Qui ſunt, qui Italiam deformauerũt? Carthaginiẽſes. Qui ſunt qui ſibi poſtulãt ignoſci? Carthaginienſes. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. Cicero de lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi ſuffragiis priuauit? Rullus. Quis comitiis præfuit? Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo cuſtode ſortitus? Quis Decemviros, quos voluit, renunciauit? idem Rullus. Quem principem renunciauit? Rullum.

Ora.2.

ἀναδίπλωσις.

Conduplicatio eſt verborum geminatio: quę habet interdum vim, le-

po-

porem alias. Geminantur autem verba modis pluribus: aut enim adiungitur idē iteratum, vt Cicero in Catilinam, Viuis, & viuis non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam: Aut idē ad extremum refertur: Cicero in Verrem; Multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi: Aut continenter vnum verbum, non in eadem ſententia ponitur: Cicero pro Ligario, Principum dignitas erat pene par, non par fortaſſe, eorum, qui ſequebantur: Aut poſt aliquā interiectionem repetuntur. Cic, Bona (miſerum me, cōſumptis enim lacrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeii acerbiſſimæ voci ſubiecta præconis. Poſſunt quoque media reſpondere, vel primis, vt Virgilius,

Orat. 1.

Act. 7.

Aliquādo continēter idem verbum in diuerſis ponitur ſententijs.

Phil. 2.

Media verba poſſunt primis reſpondere:

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda. Aen. 7.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hæc nauis onuſta ex præda Sicilienſi, cùm ipſa quoque eſſet ex prçda. Interdum ſententia tota repetitur. Cicero in eadem Act. Quid Cleomenes facere potuit? (non enim poſſum quenquam inſimulare falſo) quid, inquā, Cleomenes magnopere face-

Act. 7.

Aliquādo ſententia tota repetitur.

facere potuit? Ille vero apud Ciceronem locus eſt pulcherrimus, in quo & primo verbo longo interuallo redditum eſt vltimum, & media primis, & mediis vltima congruunt. Veſtrum iam hìc factum reprehenditur P. C. non meum; ac pulcherrimum quidem factum; verum, vt dixi, non meum, ſed veſtrum.

πλοκή. Græci.

TRaductio eſt cum verba paululum immutata ponuntur. Cicero, Homines te propter pecuniam iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui ſtupri illata in ipſos, dolori non fuit: Homines tibi arma, alii in me, alii pòſt in illum inuictum ciuem dederunt: hominũ beneficia prorſus concedo tibi, ac maiora non eſſe quærenda. Et pro Archia: Pleni ſunt omnes libri, plenæ ſapientium voces, plena exemplorum vetuſtas.

πολύπτωτον. De Aruſp. reſp.

SYnonymia eſt, cùm verba idem ſignificantia congregantur. Cic. Quæ cũ ita ſint, Catilina, perge quò cœpiſti: egredere aliquando ex Vrbe: patent portæ: proficiſcere. Et alio loco: Abiit, exceſſit, euaſit, erupit. Nec verba modo, ſed ſenſus quoque idem facientes aceruantur. Perturbatio iſtum mentis, & quędam ſcelerum

συνωνυμία Orat. 1.

Orat. 2.

Pro Mil.

ſerum offuſa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt.

POlyſyndeton eſt ſchema, quod coniunctionibus abundat, πολυσύνδετον. Geor. 3.

Tectumque, laremque,
Armaque, Amycleumque canem, Creſſamq. pharetram;

Cic. Atque idem tamen ſtuprorum & ſceſerum exercitatione aſſuefactus, frigore, & fame, ac ſiti, & vigilis perferendis fortis ab his iſtis ſuis ſociis prædicabatur. Orat. 2. In Catil. Idem: Senatus eſt ſummum Populi Romani, populorumque, & gentium omnium, ac regum concilium. Pro Domo ſua. Et alibi: Virtus hominibus inſtituendo, & perſuadendo; non minis, & vi, ac metu traditur.

GRadatio repetit quæ dicta ſunt, & priuſquam ad aliud deſcendat, in pluribus reſiſtit. κλῖμαξ. vel, vt cum Cicerone definiamus, Gradatio eſt, cùm gradatim ſurſum verſus reditur: vt, Africano virtutem induſtria, virtus gloriã, gloria æmulos comparauit. Cic. pro Milone: Neque vero ſe populo ſolum, ſed etiam Senatui tradidit: nec Senatui modo, ſed publicis præſidiis & armis: neque his tantum, verum etiam eius poteſtati, cui Senatus to-

tam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta Populi Romani arma cõmiſerat. In tertio loco, cùm dicendum fuiſſet: nec publicis præſidiis & armis tantum: conſulto, quoniam id longum erat, & inſuaue, pro eo dixit: neque his tantum. Idem pro Sex. Roſcio Amerino: In vrbe luxuries creatur, ex luxuria auaritia exiſtat neceſſe eſt, ex auaritia erumpit audacia. Hæc figura apertiorem habet artem, & magis affectatam, ideoque eſſe rarior debet.

De Figuris verborum, quæ fiunt per Detractionem. Cap. XXVII.

SEquuntur figuræ, quæ per Detractionem fiunt, quæ breuitatis nouitatisq. maxime gratia petuntur.

διάλυτον, aut, ἀσύνδετον. Quinct. li. 9. c 3. Cic. 3. de Orat. Auctor ad Her. lib. 4. De Prou. conſ.

DIſſolutio, quam Articulum alii vocant, eſt cùm, demptis coniunctionibus, diſſolutè plura dicuntur. Cic: Sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata eſt. Apta eſt hæc figura non in ſingulis modo verbis, ſed ſententiis etiam: vt Cicero pro Archia: Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum

biſcum, peregrinantur, ruſticantur. Diſſolutionis autem; & Polyſyndeti fons vnus eſt: quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim quandam præ ſe ferentia, velut ſæpius erumpentis affectus.

ADiunctio eſt, in qua vnum ad verbũ, quod primum aut poſtremum collocatur, plures ſententiæ referuntur; quarum vnaquæque deſideraret illud, ſi ſola poneretur. Fit autem præpoſito verbo ad quod reliqua reſpiciant, hoc modo: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Aut illato, quo plura clauduntur: Nec enim is es, Catilina, vt te aut pudor vnquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocauerit. Medium quoque poteſt eſſe, quod & prioribus, & ſequentibus ſufficiat: vt, Formæ dignitas, aut morbo defloreſcit, aut vetuſtate. Quod cùm fit, Coniunctio figura eſt.

Ari. 2. rhe. cap. 12. πρωτοζευγμα, καὶ ὑποζευγμα comprehendit Adiũctio. Tribus modis adiunctio fit. Pro Cluẽ. Orat. 1.

DIſiunctio (quam perſpicuitatis gratia, quoniam ſuperioribus contraria eſt, hoc loco tradimus) eſt cùm eorum, de quibus dicimus, vnumquodque certo concluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autem quid pudeat, qui tot an-

διεζευγμα ἀλυτον, καὶ ὑποζευγμενον.

 nos

nos ita viuo, Iudices, vt ab illis nullo me vnquam tempore, aut commodum, aut otium meum abſtraxerit, aut voluptas auocarit, aut denique ſomnus retardarit? Et in eadem oratione: Homerum Colophonii ciuem eſſe dicunt ſuum, Chii ſuum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi vero ſuum eſſe confirmant.

Homerum multæ ciuitates ſuū ciuem eſſe dicunt.

συνεκδοχὴ, vel ἔλλειψις. Auctor ad Herenn. Præciſio. In Orat.

SYnecdoche, cuius & Cicero & Quinctilianus meminerunt, non tropus modo, de quo ante dictum eſt, ſed verborum etiam eſt exornatio. Ea fit, cùm ſubtractum aliquod verbum ſatis ex ceteris intelligitur: Præciſionem vocat auctor ad Her. Cic. ad Brutum: Sermo nullus ſcilicet, niſi de te: quid enim potius? Simul enim intelligitur in priore quidem parte, eſt, in poſteriore vero, faciamus, aut aliquid ſimile. Differt ab Apoſiopeſi, quæ ſententiarum eſt exornatio; quòd in ea vnum verbum, & manifeſtum quidem deſideretur, vt in ſuperiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data Lupercalibus quo die Antonius Cæſari: vbi nihil aliud intelligi poteſt, niſi hoc, diadema impoſuit: at in Apoſiopeſi, aut incertum eſt, quod tacetur, aut certe longiore

Synecdoche differt ab Apoſiopeſi.

Philipp. 2.

ſer-

ſermone explicandum.

SInœcioſis eſt quæ duas res diuerſas colligat, hoc modo: Tam deeſt auaro, quod habet, quàm quod non habet. *συνοικείωσις.*

De Figuris verborum tertij generis.

Cap. XXVIII.

TErtium eſt genus figurarum, quæ aut ſimilitudine vocum, aut paribus, aut contrariis vertunt in ſe aures, & animos excitant. Cic. 3. de Orat. & in Or. Quint. lib. 9. c. 3. Auct. ad Her. lib. 4.

ANnominatio, quam Græci Paronomaſiam vocant, eſt cùm paululum immutata verba, atque deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & variis rationibus conficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitoſa fama, quaſi in aliqua perniciosiſſima flamma. Et, Emit morte immortalitatem. Detractione ſic, contra eum, qui ſe legationi immoriturum dixerat, pater Quinctiliani: Non exigo, vt immoriaris legationi; immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinam, Hanc Reipublicę peſtẽ paulíſper reprimi, non in perpetuum comprimi poſſe. Et in M. Antonium, Hem cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit. Tranſlatione *παρονομασία.* Auctor ad Her. Traductio. Multis & variis rationibus fit Paronomaſia. Quinct. li. 9. c. 3. Orat. Philip. 3.

Paronomaſia ponderé ſententiarum implenda eſt.

Videte, Iudices, vtrum homini nauo, an vano credere malitis. Hæc figura, leuis alioqui, ſententiarum pondere implenda eſt. Merito igitur illa exempla vitandi potius, quàm imitãdi gratia ponit Quinctilianus: Auium dulcedo ducit ad auiũ: & non Piſonum, ſed piſtorum: peſſimum vero, Ne patres Conſcripti, circumſcripti videantur: &, Raro euenit, ſed vehementer venit: aliaq. ſimilia.

ὁμοιόπτωτον. Pro Lege Man.

SImiliter cadens exornatio eſt, cùm in eoſdem caſus verba cadunt: Græci Homœoptoton appellant. Cicero. Ac primum quanta innocentia debent eſſe Imperatores? quanta deinde omnibus in rebus temperantia? quanta felicitate? quanto ingenio? quanta humanitate? Et alibi: Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? Similiter cadens eſt in illis verbis, Diligam, admirer, putem. Nam & verborum, vt nominũ, ſui etiam ſunt caſus.

Pro Arch. Similiter cadens nõ ſolum eſt in nominibus, ſed etiam in verbis.

ὁμοιοτέλευτον. Pro Lege Man.

SImiliter deſinens eſt, cùm ſiue caſus ſit in verbis, ſiue non, tamen ſimiles exitus ſunt. Cicero, Itaque non ſum prædicaturus, Quirites, quantas ille res

domi, militiæq. terra, mariq. quantaq. facilitate geſſerit: vt eius ſemper voluntatibus non modo ciues aſſenſerint, ſocii obtemperarint, hoſtes obedierint; ſed etiam venti, tempeſtateſq. obſecundarint. Et pro Milone: Non modo ad ſalutem eius extinguendam, ſed etiam gloriam per tales viros infringendam. Differt hæc figura à ſuperiore: Eſt enim ſimiler cadens, tantum caſus ſimilis, etiã ſi diſſimilia ſint, quę declinentur: at ſimiliter deſinens in eoſdem exitus cadit, vt, Audacter territas, humiliter placas. Atque eo fit, vt ſimiliter cadens in verbis, & nominibus tantum eſſe poſſit: cùm ſimiliter deſinens non modò in his, ſed in illis etiam, quæ declinari non poſſunt, reperiatur, vt proximum declarat exemplum.

Quinct. li. 9. cap. 3.

Similiter cadens, & ſimiliter deſinens quomodo differant.

COmpar Græci vocãt Iſocolon: habet membra orationis, quę conſtãt ex pari fere numero ſyllabarum. Hoc non de enumeratione noſtra fiet; nam id quidem puerile eſt: ſed tantum affert vſus, & exercitatio facultatis; vt animi quodam ſenſu par membrum ſuperiori referre poſſimus. Cicero pro lege

ἰσόκωλον. Animi quodam ſenſu ſine noſtra enumeratione Cõpar fit.

Manilia: Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longe lateq. diſperſum, quo bello omnes gentes tenebantur, Cn. Pōpeius extrema hyeme apparauit, ineunte vere ſuſcepit, media æſtate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius geſſit contra Piratas.

ἀντίθετον. Cicer. pro Cluent. Ibidem. Pro Mur.

Contrapoſitum autem, vel, vt quidam vocant, Contentio (Antitheton Græcis dicitur) non vno fit modo. Nam & fit, ſi ſingula ſingulis opponuntur, vt, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia: & bina binis: vt, Non noſtri ingenii, veſtri auxilii eſt: Et ſentētiæ ſententiis: vt, Odit populus Romanus priuatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit. Nec ſemper Contrapoſitum ſubiūgitur, vt in hoc Ciceronis pro Milone: Eſt enim hæc, Iudices, non ſcripta, ſed nata lex. Sed crebra etiam crebris opponuntur, vt in eo, quod ſequitur: Quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus. Sunt quidam ſcriptores, qui duplicem faciunt Contētionem, vnam verborum, quam Antitheſin appellant; ſen-

ten-

tentiarum alteram, quam Antitheton vocant. Eas autem ita diſtinguunt; vt Contentionem verborum figuram eſſe dicant, cùm ex verbis contrariis conficitur oratio, vt, Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes. Et, quod Cæcilius Metellus dicit apud Liuium: Amicitias immortales, inimicitias mortales eſſe debere: Sententiarum verò, cùm ſententię contrarię ex comparatione referuntur. Sed cùm Quinctilianus Ciceronem ſecutus, Antitheton inter verborum numeret exornationes, & diſcrimen illud tenue ſit, & exile; ſatis eſſe debet, quod de contentione dictum eſt.

Lib. 4.

Magnæ veteribus curæ fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus: copioſus vtique prima ætate Iſocrates fuit: delectatus eſt his etiam Marcus Tullius: Verum & modum adhibuit non ingratæ (niſi copia redundet) voluptati; & rem alioqui leuem ſententiarum pōdere impleuit. nam per ſe frigida & inanis affectatio, cùm in acres incidit ſenſus, innata videtur eſſe, nō accerſita. Et, quoniā Contrapoſitum ſæpe fit aſſumpta pariter

Quinct. li. 9. cap. 3.

Veteres ex quatuor proximis figuris sūt aucupati gratiam dicendi.

Cicero optime vſus eſt his figuris.

ter

ter Commutatione, de ea hoc loco dicamus.

ἀντιμεταβολή: vel μετάθεσις.

Poema eſt loquẽs pictura.

Pro Cluẽ.

COmmutatio eſt, cùm duæ ſententię inter ſe diſcrepantes ita efferũtur, vt à priore poſterior contraria priori proficiſcatur: vt, Non vt edam viuo, ſed vt viuam edo. Item: Si poẽma loquẽs pictura eſt, pictura tacitum poẽma debet eſſe. Et apud Ciceronem: Vt & ſine inuidia culpa plectatur, & ſine culpa inuidia ponatur. Hæc de verborum figuris dicta ſint: in quibus illud notandùm eſt; multas earum cadere frequenter in eaſdem ſententias, idq. cum magna venuſtate. Cicero: Si quantum in agro, locisq. deſertis audacia poteſt, tantum in foro, ac iudiciis impudentia valeret; Compar eſt, & Similiter cadens: Non minus nũc in cauſa cederet Aulus Cæcina Sexti Ebutii impudentiæ, quàm tunc in vi facienda ceſſit audaciæ; Compar, Similiter cadens, Similiter deſinens. Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis caſibus verba repetuntur. Non minus cederet, quàm ceſſit.

Multę verborum figuræ in eandem ſentẽtiam ſæpe cadunt.

Pro Cæc.

Quid

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cauendum ſit.

Cap. X X I X.

SI quis autem parce, & cùm res poſcit, verborum figuris vtatur, iucundiorem faciet orationem. qui verò immodicè, & ſine iudicio eas adhibuerit, ipſam illam gratiam varietatis amittet. Danda igitur opera eſt, vt nec multæ ſint ſupra modum, nec eiuſdem generis, aut iunctæ, aut frequentes: quia ſatietas, vt paucitate earũ, ita varietate quoque vitatur. Quod de his verborum figuris, quæ nobiles ſunt, atque inſignes, intelligendum eſt; non de illis, quæ valde ſunt vſitatæ, ac vulgares; quæ etiam ſi ſunt crebriores, cõſuetas aures minus feriũt. Ridiculum etiam eſt, neglecto rerum pondere & viribus ſententiarum, inania verba in hos modos deprauari. Cùm enim figuræ ſint quaſi quidam geſtus orationis; eas ſine ſententia ſectari tam eſt ridiculum, quàm quærere habitum, geſtumq. ſine corpore. Non ſunt etiam nimis denſandæ. Sciendum vero in primis, quid quiſque in orando poſtulet locus, quid perſona, quid tempus. maior

Quinct. li. 9. c. 3.
Figuræ verborum immodice adhibẽdæ nõ ſunt.
Figuræ verborum ne ſint multæ nõ iunctæ, non frequentes.

enim pars harum figurarum poſita eſt in delectatione: vbi vero atrocitate, inuidia, miſeratione pugnandum eſt; quis feret contrapoſitis,& pariter cadētibus, & conſimilibus iraſcentem, flentem, rogantem? cùm in his rebus cura verborum deroget affectibus fidem: & vbicunque ars oſtentatur, veritas abeſſe videatur.

De Figuris ſententiarum. Cap. XXX.

Quid ſit ſententiarū figura. Cic. 3. de Orat.& in Or. Quint. lib. 9 c. 2. Auctor. ad Her. lib. 4 Rufinianus, Aquila, & Rutilius. Demoſthenes cur Oratorum princeps iudicetur.

NVnc res ipſa monet,vt deinceps ad ſententiarum exornationes tranſeamus. Eſt autem ſententiarum exornatio,quæ non in verbis, ſed in ipſis rebus quandam habet dignitatem: Atque ea de cauſa ſententiarum ornamenta maiora ſunt. Quo genere, quia præſtat omnibus Demoſthenes, idcirco à doctis Oratorum eſt princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græci,quòd maxime ornét orationē:eaque,vt definitio demonſtrat, non tam in verbis pingendis pondus habeant,quàm in illuminandis ſententiis. nec aliud quidquam eſt dicere, niſi omnes,aut certe pleraſque aliqua ſpecie illuminare ſententias.

Inter-

INterrogatio figura eſt, quoties non ſciſcitandi gratia aſſumitur, ſed inſtandi: vt, Quo vſque tandem abutere, Catilina, patientia noſtra? &, Patere tua conſilia non ſentis? Et totus denique hic locus. Quantò enim magis ardet, quàm ſi diceretur? Diu abuteris patientia noſtra: &, Patent tua conſilia. Interrogamus etiam, quod negari non poſſit. Cicero pro Cluentio: Dixit ne tandem cauſam C. Fidiculanus Falcula? Aut vbi reſpondendi difficilis eſt ratio: vt vulgo vti ſolemus, Quomodo? Qui fieri poteſt? aut inuidiæ, aut miſerationis, vt Sinon apud Virg.

ἐρώτησις. Orat. 1. Varijs de cauſis interrogatione vtimur.

Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
Accipere? Aen. 2.

Conuenit etiam indignationi; vt,

Et quiſquam numen Iunonis adoret? Aen. 1.

Et admirationi; vt,

Quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames? Aen. 3.

Eſt interim acrius imperandi genus: vt,
Non arma expedient, totaq. ex vrbe ſequentur? Aen. 4.

Et ipſi noſmet rogamus: quale eſt illud Turni apud Virg.

Quid

Aen. 10. *Quid agãt? aut quæ iã ſatis ima dehiſcat*
Terra mihi?

RESponſio figura eſt, cùm aliud interroganti, ad aliud, quia ſic vtilius ſit, occurritur: tum augendi criminis gratia: vt teſtis in reum rogatus, an à reo fuſtibus vapulaſſet? Et innocens, inquit: tum declinandi, quod eſt frequentiſſimum: Quæro an occideris hominem? reſpondetur, Latronem.

αἰτιολογία. SVbiectio eſt, cùm Orator vel interrogat ſeipſum, & reſpondet ſibi: vel cùm alium rogauerit, non expectat reſponſum: vt Cicero pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cùm hoc ſciret, tamen me, antequam vidit, Reipublicæ reddidit. Et, Domus tibi deerat? at habebas: pecunia ſuperabat? at egebas. Sunt autem interrogandi, & reſpondendi ſibi non ingratæ vices.

In Orat.

πρόληψις. OCcupatio, quã Quinctilianus Præſumptionem, Græci Prolepſim dicunt, eſt cùm id, quod obiici poteſt, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis præmunitio contra Quinctũ Cæcilium, quòd ad accuſandum deſcẽdat, qui ſem-

per

per defenderit. Verborum quoque vis, ac proprietas confirmatur, vel præſumptione: vt, Quanquam illa non pœna, ſed prohibitio ſceleris fuit: vel Reprehenſione, quam alii Correctionem appellant.

In Diuin. Reprehenſio, quã alij Correctionẽ vocãt, eſt occupationis genus, quoddam. κατόρθωσις.

Correctio eſt, quæ tollit ſententiam aliquam, & eam alia, quæ magis idonea videtur, emendat & corrigit. Cicero: Italiam ornare, quàm domum ſuã maluit: quanquam Italia ornata, domus ipſa mihi videtur ornatior. loquitur autem de L. Mummio.

Offic. 2.

Eſt etiam Correctio in verborũ exornationibus, quæ tollit verbum, quod dictum eſt, & pro eo, id quod magis idoneum videtur, reponit: hoc modo, O virtutis comes inuidia, quæ bonos inſequeris, atque adeo inſectaris. Et illud: Atque hæc ciues, ciues inquam, (ſi hoc eos appellari nomine fas eſt) de patria ſua, & cogitant, & cogitauerunt. Præclarum illud Cicer. in Verrem: Non enim furem, ſed ereptorem: non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorũ, religionumque: non ſicarium, ſed crudeliſſi-

Correctio eſt verborum & ſententiarum figura.

Auctor ad Her. lib. 4.

Pro Mur.

Act. 3.

liſſimum carnificem ciuium, ſociorumq. in veſtrum iudicium adduximus.

Διαπόρησις.

DVbitatio eſt, cùm quærimus vnde incipiendum, vbi deſinendum, quid potiſſimum dicendum, an omnino dicendum ſit. Cicero pro Cluentio: Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam, neſcio. negem fuiſſe infamiam iudicii corrupti? & quæ ſequuntur. Eſt egregium tum Subiectionis, tum huius figuræ exẽplum apud Liuium in P. Scipionis ad milites concione: Apud vos quemadmodum loquar, nec conſilium, nec oratio ſuppeditat: quos ne quo homine quidem appellare debeam, ſcio: ciues? qui à patria veſtra deſciuiſtis. an milites? qui imperium, auſpiciumq. abnuiſtis, ſacramenti religionem rupiſtis. hoſtes? corpora, ora, veſtitum, habitum ciuium agnoſco; facta, dicta, conſilia, animos hoſtium video.

Lib. 28.

Ἀνακοίνωσις.

Pro Rab.

COmmunicatio non procul abeſt à dubitatione, cùm aut ipſos aduerſarios conſulimus: Cic. Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re ac tempore? cùm ignauiæ ratio te in fugam atque in latebras impelleret; improbitas, & fu-

ror

ror L. Saturnini in Capitolium arceſſeret: Conſules ad patriæ ſalutem, ac libertatem vocarent: quam tandem auctoritatem, quam vocem, cuius ſectam ſequi, cuius imperio parere potiſſimum velles? Aut cum Iudicibus deliberamus: vt Cato: Si vos in eo loco eſſetis, quid aliud feciſſetis?

Proſopopœia eſt perſonarum ficta inductio, vel grauiſſimum lumen augendi. Hac & aduerſariorum, & noſtros cum aliis ſermones, & aliorum inter ſe credibiliter introducimus; & ſuadendo, obiurgando, querendo, laudando, miſerando, perſonas idoneas damus. quin mortuos excitare in hoc genere dicendi conceſſum eſt. vrbes etiam, populique vocem accipiunt: in quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim ſi mecum patria, quæ mihi vita mea multò eſt carior, ſi cuncta Italia, ſi omnis Reſpub. ſic loqueretur, M. Tulli, quid agis? & quæ ſequuntur. Sed magna quædam vis eloquentiæ deſideratur. falſa enim, & incredibilia natura neceſſe eſt, aut magis moueant, quia ſupra vera ſunt; aut pro vanis accipiantur, quia vera non ſunt. Formas

προσωπο-ποιία.

Orat. 1. In Catil.

Magnę vis eloquentiæ deſideratur in hac figura.

Aen. 4. quoque fingimus ſæpe; vt Famæ Virgilius: vt voluptatis ac virtutis; quemadmodũ à Xenophonte traditur Prodicus; vt multarum aliarum rerum Ouidius. Lib. 2.

ἀποστροφή. Latine Auerſio. APoſtrophe eſt auerſus à Iudice ſermo. Mirè autem valet, ſiue aduerſarios inuadimus, vt, Quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorũ? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Siue ad inuocationem aliquam conuertimur: vt, Vos enim iam, Albani tumuli atque luci: Siue ad inuidioſam implorationem: vt O leges Porciæ, legeſque Semproniæ. Cicer. pro Lig. Pro Mil.

ὑποτύπωσις. Auctor ad Her. Demonſtratio. De Ora. 3. HYpotyposis, quam illuſtrè Explanationem Cicero appellat, eſt propoſita quædam forma rerum, ita expreſſa verbis, vt cerni potius videatur, quàm audiri: vel, eſt rerum, quaſi gerantur, ſub aſpectum pene ſubiectio. Vt in oratione in Verrem ſeptima: Ipſe inflammatus ſcelere, ac furore in forum venit: ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat. Nec ſolum quę facta ſint aut fiant; ſed etiam quæ futura ſint, aut futura fuerint

dicendo

dicendo exprimimus. Mire tractat hæc Cicero pro Milone, quæ facturus fuerit Clodius, ſi Preturam inuaſiſſet. Hęc tranſlatio temporum erit verecundior, ſi proponamus talia: Credite vos intueri: vt Cicero: Hæc, quæ non vidiſtis oculis, animis cernere poteſtis.

APoſiopeſis, quam Cicero Reticentiam, nonnulli Interruptionem appellant, & ipſa oſtendit affectus, vel iræ, vt Virgilius,

Quos ego: ſed motos præſtat cõponere fluctus.

Vel ſollicitudinis, & quaſi religionis: vt, An huius ille legis, quam Clodius à ſe inuentam gloriatur, mentionem facere auſus eſſet, viuo Milone, ne dicam Conſule? de noſtrum enim omnium: non audeo totum dicere.

De Ora. 3. ἀποσιώπησις.
Aen. 1.
Reticẽtia oſtẽdit affectus iræ, vel ſollicitudinis.
Cicer. pro Milone.

EThopœia eſt imitatio vitæ ac morũ alienorum: magnum quoddam ornamentum orationis, & aptum ad animos conciliandos vel maxime; ſæpe autem ad permouendos. Cicero contra Rullum: Ineunt tandem magiſtratus Tribuni plebis: concio tandem expectata P. Rulli, quòd & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius ſe gerebat, quàm

ἠθοποιία, vel μίμησις.
Auctor ad Her. Effictio, & Notatio.
Orat. 2.

ceteri: iam Deſignatus, alio vultu, alio vocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur; veſtitu obſoletiore; corpore inculto, & horrido; capillatior quam ante, barbaque maiore; vt oculis & aſpectu denunciare vim tribuniciam, & minitari Reip. videretur.

ἔμφασις. Auctor ad Heren. Significatio.

EMphaſis eſt, cùm ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: vel, vt Cicero definit, quæ plus ad intelligendum, quàm dicitur, relinquit. Virgilius,

Aen. lib. 2.

Demiſſum lapſi per funem.

Idem de Cyclope:

Aen. li. 3.

Iacuitque per antrum Immenſum.

Vbi prodigioſam illam corporis magnitudinem è loci ſpatio intelligimus.

ὑπομονὴ, vel παράδοξον. Act. 7.

SVſtentatio eſt figura, qua diu ſuſpenduntur auditorum animi, atque aliquid deinde in expectatũ ſubiungitur: vt in Verrem Cic. Quid deinde? quid cenſetis? furtũ fortaſſe, aut prædam aliquam? Deinde cùm diu ſuſpendiſſet Iudicum animos, ſubiecit, quod multo eſſet improbius. Aliquando etiam cùm expectationem alicuius rei grauiſſimæ Orator concitauerit; ad aliquid, quod leue ſit, aut nullo modo criminoſum, deſcendit.

Præ-

PRætermiſſio, vel Præteritio eſt, cùm dicimus nos præterire, aut neſcire, aut nolle dicere id, quod tunc maxime dicimus. Cicero in Rullum: Non queror diminutioné vectigalium: non flagitium huius iacturæ atque damni: prætermitto illa, quæ nemo eſt, quin grauiſſime & veriſſime conqueri poſſit; nos caput patrimonii publici, pulcherrimam Populi Romani poſſeſſionem, ſubſidium annonæ, horreum belli, ſub ſigno clauſtriſque Reip. poſitum vectigal ſeruare non potuiſſe: eum denique nos agrum P. Rullo conceſſiſſe, qui ager ipſe per ſeſe, & Syllanæ dominationi, & Gracchorum largitioni reſtitiſſet: non dico, hoc ſolum in Rep. vectigal eſſe, quod amiſſis aliis remaneat, intermiſſis nunquam quieſcat; in pace niteat, in bello non obſoleſcat; militem ſuſtentet, hoſtem non perrimeſcat: prætermitto omnem hanc orationem & concioni reſeruo: de periculo ſalutis, ac libertate loquor. Et in alia oratione: Omitto iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges, ſenátuſque conſulta: cædes relinquo, libidines prætereo.

παράλει-ψις, vel ἀπόφαſις. Auctor ad Her. Occu-patio. Orat. 2.

De Prou. conſ.

παῤῥησία. LIcentia eſt, cùm apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet Orator, tamen aliquid pro iure ſuo dicit, quod eos minime offendat. Cicero pro Ligario: Vide, quàm non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis, & ſapientię tuę mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero voce contendam, vt hoc Populus Romanus exaudiat: Suſcepto bello, Cęſar, geſto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate, ad ea arma profectus ſum, quę erant ſumpta contra te.

COnceſſio eſt, cùm aliquid etiam iniquum videtur Orator pati, atque concedere; vt, quę deinde dicturus eſt, grauiora videantur. Cicero in Verrem: Leuia ſunt hęc in hoc reo crimi-
Act.7. na. metum virgarum nauarchus nobiliſſimę ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: vſitatum eſt. non vult Pop. Roman. obſoletis criminibus accuſari Verrem: noua poſtulat, inaudita deſiderat: non de Prętore Sicilię; ſed de crudeliſſimo tyranno fieri iudicium arbitratur.

Inter-

INterruptio eſt breuis declinatio à propoſito. nam longior illa digreſſio, quæ multis pars cauſæ videtur, inter figuras numeranda non eſt. Virg. παρένθεσις.

Vare tuũ nomẽ (ſuperet modo Mantua nobis, Eclog 9.
Mantua væ miſeræ nimiũ vicina Cremonæ)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera Cycni.

Hæc breuior à re digreſſio plurimis fit modis. ſed hoc exempli gratia ſufficiat.

IRonia & à Quinctiliano & à Cicerone inter ſententiarum exornationes numeratur. differt autem ab illa, quæ tropus eſt, quod tropus breuior ſit, & apertior: at in figura, totius voluntatis fictio eſt. Cicero pro Ligario. Nouum crimen, C. Cæſar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit; Q. Ligarium in Africa fuiſſe: idque C. Panſa, præſtanti vir ingenio, fretus fortaſſe ea familiaritate, quæ eſt ei tecum, auſus eſt confiteri. itaque quò me vertam, neſcio. paratus enim veneram, cùm tu id neque per te ſcire, neque audire aliunde potuiſſes, vt ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutem abuterer. εἰρωνεία.

DIſtributio, quę ad ſententiarũ exornationes pertinet, eſt, cùm aliquid μερισμὸς.

in partes plures tribuitur, quarum vnicuique ratio deinde ſua ſubiungitur: vt, Alexando Macedoni neque in deliberando conſilium, neque in præliando virtus, neque in benificio benignitas deerat. nam cùm aliqua res dubia accidiſſet, apparebat ſapientiſſimus: cùm autem confligendum eſſet cum hoſtibus fortiſſimus: cùm vero præmium dignis tribuendum, liberaliſſimus.

Rutilius Ariſt.

ἐπιτροπή.

PErmiſſio eſt, cùm alicui rei vehementer confidimus, & oſtendimus nos eam tradere atque cōcedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam, Iudices, ſummum ac legitimum meæ cauſæ ius omitto: vobis, quod æquiſſimum videatur, vt conſtituatis, permitto: non enim vereor, quin etiam ſi nouum ſit vobis inſtituendum; libenter id quod poſtulo, propter vtilitatem communis conſuetudinis ſequamini. Cicero in Catilinam, Quid expectas? proficiſcere: nimium iam diu te imperatorem illa tua Manliana caſtra deſiderant. Et in eadem oratione: Egredere cum importuna ſceleratorum manu: confer te ad Manlium, concita perditos ciues, ſecerne té à bonis, infer

Rutilius ex Hyperide.

Orat. I.

infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

Δέησις. DEprecatio, quam vel Obſecrationẽ, vel Obteſtationem alii appellant, eſt cùm opem alicuius imploramus. Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum metu, C. Cæſar, per fidem, & conſtantiam, & clementiam tuam libera, ne reſidere in te vllam partem iracundiæ ſuſpicemur. per dexteram te iſtam oro, quam Regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti: iſtam, inquam, dexteram; non tam in bellis & in præliis, quàm in promiſſis & fide firmiorem.

Ἀρειά. EXecratio eſt, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: Dii te perdant, fugitiue; ita non modo nequam, & improbus, ſed fatuus, & amens es.

Ἐπιφώνημα. EPiphonema eſt rei narratæ, vel probatæ ſumma acclamatio. Virgilius,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Aen. 1.

EXclamatio eſt, quę conficit ſignificationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis, aut rei cuiuſpiam com-

Phil. 2. cómpellationem: Cic. in Antonium: O miſerum me: conſumptis enim lacrymis, infixus tamen pectori hæret dolor. Phil. 3. Et in eundem: O ciuem natum Reipub. memorem ſui nominis, imitatoremq. maiorum! loquitur autem de D. Bruto: Et paulò poſt in eadem Orat. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem! Idem contra Rullum: O perturbatam rationem, ò libidinem refrænandam, ò conſilia diſſoluta, atque perdita! Orat. 1. Et in Catilinam: O tempora, ò mores! Senatus hoc intelligit, Conſul videt, hic tamen viuit.

SVnt & illa iucunda, & ad commendationem cùm varietate, tum etiam ipſa natura plurimum valent, quæ ſimplicem quandam, & non præparatam oſtendunt orationem. Quæ, quoniam nullum habent Latino ſermone nomen, breuiter hoc loco explicabuntur. In primis quaſi pœnitentia dicti: vt Cicero pro Cælio; Sed quid ego ita grauem perſonam induxi? introduxerat autem Appium illum cæcum, qui pacem Pyrrhi quōdam diremerat, cum muliere ſuæ familiæ parum pudica grauius expoſtulantem. Et quibus

bus vtimur vulgo, Imprudens incidi. Vel cùm quærimus, quid dicamus, Quid reliquum eſt? &, Nunquid omiſi? Et cùm aliqua velut ignoramus: Cicero in Verrem: Sed earum rerum artificem quem? quemnam? recte admones, Polycletum eſſe dicebant. Et cùm deponimus apud memoriam auditoris aliqua, & repoſcimus, quæ depoſuerimus. Hæc omnia dant orationi varios velut vultus. Gaudent enim res varietate: & ſicut oculi diuerſarum aſpectu rerum magis detinentur; ita ſemper animis præſtant aliquid, in quo ſe velut nouum conuertant. Act. 6.

HAec de tropis, & ornamentis cùm verborum, tum ſententiarum dicta ſint. in quorum numero, nominibus, vi & natura explicanda vſque adeò diſſentiunt ſcriptores vel Græci, vel Latini; vt non modò inter ſe diſſentiãt, ſed, quod maius eſt, Cicero, qui vt ornatiſſimus in dicendo, ſic in præcipiendo fuit diligentiſſimus, à ſe ipſo diſcrepet: nam, vt Quinctilianus animaduertit, multas figuras in tertio de Oratore libro poſuit, quas in Oratore, poſtea ſcripto, quoniam de illis Lib. 9. c. 3.

men-

mentionem non fecit, videtur repudiaſſe. quaſdam poſuit inter verborum exornationes, quæ ſententiarum ſunt lumina: quædam ne figuræ quidem ſunt. Non tamen eſt, cur quiſquam vel illum, vel alios ſcriptores hac de cauſa temere reprehendat: ea enim, quæ de tropis, & figuris præcipi poſſunt, valde minuta sũt, & exilia; ideoque non multum intereſt, hoc ne, an illo modo ſentias. Quam ego cauſam fuiſſe puto, cur idem Cicero ſtrictim ſemper, & curſim illas attigerit: & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illuſtratas, quaſi per tranſennã oſtenderit. Iam numerus illarum nec fuit olim certus, nec verò vnquam eſſe poterit. cuius rei duas ego reperio cauſas. Altera eſt, quòd nouæ figuræ, Quinctiliano etiam auctore, fieri adhuc & excogitari poſſunt. altera, quòd tum verborum, tum ſententiarum figuræ non in formas, quarum certus, ſed in partes, & quaſi membra, quorum infinitior eſt numerus, diſtribuuntur. Quod optimè vidit Cicero: in Topicis enim cùm aliud Diuiſionem, aliud Partitionem eſſe docuiſſet; dixiſſetq. non eſſe vitioſum in partitione,

Lib. 9. c. 3.

ne, ſi partem aliquam prætermittas, quod idem in diuiſione vitioſum eſt: ſic deinde cauſam eius rei addit: Formarum enim certus eſt numerus, quæ cuique generi ſubiiciantur: partium diſtributio ſæpe eſt infinitior, tanquam riuorum à fonte deductio. Itaque in oratoriis artibus, quæſtionis genere propoſito, quot eius formæ ſint, ſubiungitur abſolute: at, cùm de ornamentis verborum, ſententiarumque præcipitur, quæ vocantur σχήματα, non fit idem; res enim eſt infinitior. Hanc eſſe cauſam puto, cur omnis hæc de tropis, & figuris diſputatio, non ſolum dubia, & incerta, ſed controuerſa etiam, plenaq. diſſenſionis ſemper fuerit. in qua ego quod ſimillimum veri viſum eſt, ſum ſecutus.

De Collocatione. Cap. XXXI.

Sequitur Collocatio: quæ erit optima ſi vinctam orationē efficiet, ſi cohærentem, ſi lenem, ſi æquabiliter fluentem. In ea neceſſaria ſunt Ordo, & Iunctura: primum igitur de ordine. Sed illud prius dicam, ſtudioſis dicendi in primis eſſe neceſſaria ea, quę deinceps de ordine Cic. 3. de Orat.

iun-

iuncturaq. tradentur: valde enim conducunt ad formandum ſtylum, qui dicendi perfector eſt, & magiſter.

De Ordine. Cap. XXXII.

Quinct. li. 9. cap. 4. Oratio nō debet decreſcere.

ORdinis obſeruatio eſt in verbis ſingulis, & contextis: in ſingulis cauendum eſt, ne decreſcat oratio, & fortiori ſubiungatur aliquid infirmius: vt ſacrilego fur, aut latroni petulans. Augeri enim debent ſententiæ, & inſurgere, vt optimè Cicero: Tu, inquit, iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate. Aliud enim alio maius ſuperuenit: at ſi cœpiſſet à toto corpore, non bene ad latera, fauceſq. deſcenderet. Eſt & alius naturalis ordo: vt diem, ac noctem, ortum, & occaſum dicas, potius quàm retrorſum. Quædam ordine permutato fiunt ſuperuacanea, vt fratres gemini: nam ſi præceſſerint gemini, fratres addere non eſt neceſſe. Verbo ſenſum claudere, ſi compoſitio patiatur, longè optimum eſt. Cicero in Verrem: Itaque ille M. Cato ſapiens, cellam penariam Reipubl. noſtræ, nutricem plebis Romanæ, Siciliam nominauit. At ſi id aſperum erit, decori potius orationis

Phil. 2.

Verbo ſenſum claudere optimum eſt. Act. 4.

erit

erit conſulendum, vt ſit apud ſummos Græcos, Latinoſq. Oratores frequentiſſime: Cicero in Actione eadem: Nam cùm omnium ſociorum, prouinciarũque rationem diligenter habere debetis; tum præcipue Siciliæ, Iudices, plurimis, iuſtiſſimiſq. de cauſis. In oratione non ſunt ad pedes verba dimenſa, vt in carmine; ideoque ex loco transferuntur in locum, quo maxime congruunt; ſicut in rudium ſtructura ſaxorum fieri conſueuit.

In oratione non sũt ad pedes verba dimenſa.

De Iunctura. Cap. XXXIII.

DeOrat. 3.

IVnctura verò vt concinna, & elegans ſit, aſſequemur, ſi verba extrema cum conſequentibus primis ita iungemus; vt nève aſpere concurrant, nève vaſtius diducantur. Aſperum concurſum efficiunt conſonantes illæ, quæ ſunt aſperiores; Vt, S vltima cum X proxima; vt exercitus Xerſis: quarum triſtior etiam, ſi bina collidantur, ſtridor eſt: vt Ars ſtudiorum, Rex Xerxes. Hiulcam verò reddit orationem vocalium cõcurſus: Peſſimè longæ, quæ eaſdem inter ſe litteras committunt, ſonabunt: vt, Viro optimo obtemperare. Præcipuus tamen

Quæ conſonãtes aſperũ efficiant.

Quinct. li. 9. cap. 4.

Quæ [illegible] leſpe ſi ne con[illegible]

erit

erit hiatus earum, quæ cauo, aut patulo maxime ora proferuntur, vt, Senſu humanitatis. E, plenior littera eſt, I, anguſtior; ideoq. obſcurius in his vitium. Minus peccabit, qui longis breues ſubiiciet: & adhuc, qui præponet longæ breuem. Non tamen id, vt crimen ingens, expaueſcendum eſt; in quo neſcias, negligentia ne, an ſollicitudo ſit peior. neceſſe enim eſt, vt hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora ſunt, auertat. Quare vt negligentis eſt Oratoris hiulca ſubinde oratione vti: ita humilis eſt animi, atque demiſſi vbique hoc perhorreſcere. In quo merito quidam Iſocratem, & eius diſcipulos, atque præcipue Theopompum reprehendunt; quòd eas litteras tantopere fugerint. At Plato in populi etiam oratione crebram habet vocalium concurſionem: Cicero certè, & Domeſthenes modice reſpexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquam etiam decent, faciuntq. ampliora quædã: habet enim ille tanquam hiatus, & concurſus vocalium molle quiddã, quod indicet non ingratam negligentiam hominis, de re magis, quã de verbis laborantis.

Cõcurſus vocalium nõ eſt nimis timide vitandus.

Iſocrates & eius diſcipuli reprehendũtur, quòd tantopere vocalium cõcurſum fugerint.

In Orat.

In apologia Socratis.

Quinct. li. 9. cap. 4

Hiulca nõnunquam decent.

In Orat.

Ita-

Itaque ille in oratione pro Marcello ſic ait: Dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cùm viderem virum talem, qui in eadem cauſa, in qua ego fuiſſem, non in eadem eſſe fortuna: nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, verſari me in veſtro veteri curriculo, illo æmulo, atque imitatore ſtudiorum, ac laborum meorum, quaſi quodam ſocio à me, & comite diſtracto. Vnde aperte intelligimus crebram, & nimiam vocalium concurſionem eſſe quidem vitandam; modicam vero, & quæ in loco fit, non eſſe reprehendendam. Videndum etiam eſt, ne ſyllabæ verbi prioris vltimæ, ſint primæ ſequentis: quod Ciceroni in epiſtolis excidit: Res mihi inuiſæ viſæ ſunt, Brute. Et in carmine: O fortunatam natam me conſule Romam. Etiam monoſyllaba, ſi multa ſint, male continuabuntur. Breuium prætera verborum, ac nominum vitanda continuatio eſt; ne compoſitio minuta ſit atque conciſa: & ex diuerſo, longorum; afferunt enim tarditatem. Illa quoque vitia ſunt, ſi cadentia ſimiliter, & ſimiliter deſinentia, & eodem modo declinata multa côiun-

Quinct. li. 9. cap. 4.

Syllabæ verbi prioris vltimæ nõ ſint primæ verbi ſequentis.

Monoſyllaba multa nõ ſunt continuãda

Verborum breuiũ, & longorum vitãda eſt cõtinuatio

gantur. Nec verba quidem verbis, aut nomina nominibus, ſimiliaque his continuari debent: cùm virtutes etiam ipſæ tædiũ pariant, niſi gratia varietatis adiutæ. Illud poſtremo addamus; hanc orationis quaſi ſtructuram, quæ ordine iunctura que conſtat, maximam quidem deſiderare diligentiam: ea lege tamen, ne fiat operoſe. nam eſſet cùm infinitus, tũ puerilis labor. ſtylus enim exercitatus efficit facilem hanc viam componendi. nam, vt in legendo oculus, ſic animus in dicendo proſpiciet, quid ſequatur; ne inconditis verbis & male coagmentatis offendantur aures, quarum eſt iudicium ſuperbiſſimum.

Nec verba verbis, nec nomina nominibus continuari debent.

Cic. in Or.

Aurium iudicium eſt ſuperbiſſimum.

De modo, & forma verborum.
Cap. XXXIV.

Ariſt. lib. 3 Rhet. c. 8. De ora. 3. Quinct. li. 9. cap. 1.

NOn eſt ex multis res vna, quæ magis Oratorem ab imperito dicendi ignaroque diſtinguat, quàm quod ille rudis incondite fundit, quantum poteſt; & id, quod dicit, ſpiritu, non arte determinat: Orator autem ſic illigat ſententiam verbis, vt nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil in oratione ſit redundans. hoc orato-

rio fit numero, qui aptam, & concinnam, & ſuauem efficit orationem. Breuiter igitur origo, deinde cauſa, poſt natura, tum ad extremum vſus ipſe explicetur orationis aptæ, ac numeroſæ.

De origine orationis numeroſæ.

Cap. XXXV.

PRinceps inueniendi aptã verborum, & numeroſam concluſionem fuit Thraſymachus: cuius omnia nimis etiam erant ſcripta numeroſe. Iſocrates autem ita ſcienter, moderateque rem totam temperauit; vt multi exiſtimarint illum huius concinnitatis auctorem, & principem extitiſſe. Vbi vero hæc formandæ orationis ratio cognita, & inuenta eſt; ſic omnibus placuit oratoribus, vt Ariſtoteles, quo nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior vnquam fuit, verſum in oratione vetet eſſe, numerum iubeat. Eius auditor Theodectes inprimis, vt Ariſtoteles ſæpe ſignificat; politus ſcriptor, atque artifex, hoc idem & ſentit & præcipit. Theophraſtus vero iiſdem de rebus etiam accuratius. Romani, Ciceronis fere tempore agnoue-

Ariſtot. 3. Rhet. c.8. In Orat. Quinct. li. 9. cap.4. Thraſymachus numeroſæ orationis inuector fuit, quẽ ponit Quinct. inter ſcriptores artis Rhet. li. 9. c. 1. Ariſt. verſum in oratione vetat eſſe; numerum iubet.

Ciceronis tempore agnouerũt Romani orationis numerum annis quadringentis poſt Græcos.

runt; cùm iam anni prope quadringenti eſſent, apud Græcos cùm hoc probaretur. Vſque adeo autem hanc orationis conformãdæ rationem ipſe Cicero probauit; vt non ſolùm eius hoc modo faciendæ, & ornandæ ſummus ipſe artifex fuerit; ſed etiam de tota ea re diligentiſſime præceperit.

Cur numeroſa oratio inuenta ſit.

Cap. XXXVI.

In Orat.

QVoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes auctoreſque, quos diximus, & origo inuenta eſt; cauſa quæratur: quæ facilis, & aperta eſt. Aures enim, vel animus potius, aurium nuncio, naturalem quandam in ſe continet vocum omnium dimenſionem. itaque & longiora, & breuiora iudicat; & perfecta, ac moderata ſẽper expectat; mutila ſentit quædam, & quaſi decurtata, quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur; productiora alia, & quaſi immoderatius excurrentia; quę magis etiam aſpernantur aures. Cùm igitur fortuitò ſæpe, vt fit, aliquid concluſe, apteque initio diceretur; animos hominum, aureſq. pellebat; vt intelligi poſſet id, quod

Animus naturalem quandam continet in ſe vocum omniũ dimẽſionem.

caſus effudiſſet, cecidiſſe iucunde: tunc notatum genus eſt. notatio autem, & animaduerſio peperit artẽ. Itaque, vt poëtica, & verſus inuentus eſt terminatione aurium, obſeruatione prudentium; ſic in oratione animaduerſum eſt, multò illud quidem ſerius, ſed eadem natura admonente, eſſe quoſdam certos curſus, concluſioneſq. verborum. itaque cum ea, quæ apte, concluſeq. dicerentur, magnopere auditores tenerent; ob eam cauſam apte numeroſeq. dicendi præcepta quoque ſunt inuenta. De quorum natura vt diſſerere poſſimus, neceſſe eſt, vt de inciſis, membris, & periodo prius dicamus.

Notatio & animaduerſio peperit artẽ numeroſæ orationis.

De Inciſis, Membris, & Periodis. Cap. XXXVII.

INciſum eſt ſenſus non expleto numero concluſus: pleriſque, pars membri. Tale eſt quo Cicero vtitur: Domus tibi deerat? at habebas: pecunia ſuperabat? at egebas: vbi inciſa ſunt quatuor. Fiunt & ſingulis verbis inciſa: vt, Diximus, teſtes dare volumus: Inciſum eſt, Diximus. Membrũ autẽ eſt ſenſus numeris concluſus, ſed à toto corpore abruptus,

Inciſa Græci κόμματα, membra κῶλα vocant. Ari. 3. rhe. c. 9. Cic. de Orat. Quinct. li. 9. cap. 4.

In Cornel. 2 quæ non extat.

& per ſe nihil efficiens, vt, O callidos homines! O rem excogitatam! O ingenia metuenda! quem quæſo noſtrum, fefellit, id vos ita eſſe facturos? O callidos homines! perfectum eſt: at remotum à cæteris vim non habet; vt per ſe manus, & pes, & caput: &, O rem excogitatam! O ingenia metuenda! Quando ergo incipit corpus eſſe? cùm venit extrema concluſio; Quem quæſo noſtrum fefellit, id vos ita eſſe facturos? Periodum Cicero tum Ambitum, tum Circuitum, tum Comprehenſionem, aut Continuationem; aut Circumſcriptionem dicit. Cùm temperetur autem membris omnis paulò longior curcuitus; tamen aliud eſt cæſim, & membatim, aliud circumſcripte dicere. Circumſcriptio enim eſt, cùm ab initio ad finem vſque quaſi in orbem incluſa fertur oratio, donec conſiſtat in ſingulis perfectis, abſolutiſque ſententiis. Cicero pro leg. Man: Quanquam mihi ſemper frequens conſpectus veſter multò iucundiſſimus; hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus, Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui optimo cui-

In Orat. Periodum multis nominibus appellat Cicero.

Ariſt. 3. rhet. c. 4.

que

que ſemper maxime patuit, non mea me voluntas, ſed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate ſuſceptæ prohibuerunt. Mēbratim vero dicimus, cùm in ſingulis membris liberior inſiſtit oratio. Cicero pro Milone: Itaque quando illius poſtea ſica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis eſt: huic ego vos obiici pro me non ſum paſſus: hæc inſidiata Pompeio eſt: hæc iſtam Appiam viam, monumentum ſui nominis, nece Papirii cruentauit. Inciſim vero dicimus, cùm in ſingulis inciſis inſiſtit oratio. Cicero in Catilinam: Tenentur litteræ, ſigna, manus, denique vniuſcuiuſque confeſſio. Quomodo autē cùm in inciſis & membris, tum in circuitu numerus ſit adhibendus, paulò poſt dicetur. Sed quia nullus, extra poëticos, numerus eſſe poteſt; pedes quibus & poëma fit, & oratio numeroſa temperatur, ponamus: mox enim intelligetur inter verſum & orationem numeroſam permagnum eſſe diſcrimen.

Quid ſit mēbratim dicere.

Quid ſit inciſim dicere.

Cicer. in Catil. 4. Orat.

Eiſdem pedibus poema & oratio numeroſa temperantur.

De Pedibus. *Cap.* XXXVIII.

Quinct. li. 9. cap. 4.

PEdes, qui duas habent ſyllabas, numero ſunt quatuor: Spondeus, Pyrrhichius,

Duarum ſyllabarũ pedes ſunt quatuor.

chius, Choreus, & Iambus. Spondeus eſt è longis duabus, Vt, Dicunt, Mores: illi contrarius eſt Pyrrhichius, vt, Nouus, Tulit. Choreus eſt è longa, & breui, vt, Scribit, Semper. Huic Iambus eſt contrarius, vt, Legunt, Reos. Trium verò ſyllabarum pedes ſunt octo: Moloſſus ex tribus longis, vt Dicendi, Conſeruant. Trochæus, quem Tribrachym alii appellant, è tribus breuibus, vt Facimus: Dactylus ex longa, & duabus breuibus, vt, Littora. Anapæſtus ex duabus breuibus, & longa, vt, Pietas, Peragunt. Bacchius ex breui, & duabus longis, vt, Amores. Antibacchius ex duabus longis, & breui, vt, Audiſſet. Creticus, quem alii Amphimacrũ vocant, ex longa, breui, & longa, vt, Poſſident. Amphibrachys ex breui, longa, & breui, vt, Petebat. Cicero ex aliis pedibus tres tantum ponit (nec tamen ipſe diſſimulat, quibuſdam numeros videri, non pedes; nec immerito; quidquid enim ſupra tres ſyllabas habet, id ex pluribus eſt pedibus) Pæonas duos, & Dochimum, quibus, & nos erimus contenti. Eſt igitur Pæon primus ex longa, & tribus breuibus, vt, Adſpicite. Pæon vltimus

Trium ſyllabarũ pedes ſunt octo.

In Orat.

Quidquid ſupra tres ſyllabas habet, id ex pluribus eſt pedibus.

ex

ex tribus breuibus, & longa, vt, Facilitas. Dochimus vero ex Bacchio conſtat, & Iambo, vt, Perhorreſcerent.

De numero oratorio. Cap. XXXIX.

Ari. 2. rhe. c 8. Cic. in Orat. Quinct. li. 9. cap. 4.

QVid inter ſit inter oratorium numerum, atque poëticum, itemq. inter orationem, & poëma, diligenter nunc attendendum eſt. Numerum oratorium Græci Rhythmum; poëticum, Metrum vocant. quod, etiam ſi conſtat vtrumque pedibus, habet tamē non ſimplicem differentiā. nam Rhythmi ſpatio temporum conſtant: pedes etiā ordine. in Rhythmo .n. nihil refert, dactylus ne ſit, an anapæſtus, cū eodem temporum ſpatio vterque conſtet: in verſu pro dactylo poni non poteſt anapæſtus: Eſt & illud diſcrimē, quòd metri ſemper idem eſt curſus, vt in Heroico carmine, dactyli, & ſpondei: in oratione alius, atque alius numerus eſt adhibēdus; ita vt nullus ſit, qui nō aliquo alio loco adhiberi poſſit. Ex his facile eſt intelligere, quàm multum inter orationem numeroſam, & poëma interſit. Verſus certis legibus adſtrictus eſt, vt nihil fiat extra præſcriptum: at in oratione nihil eſt certum, niſi vt apte verbis comprehen-

Numerus oratorius Græcè eſt ῥυθμὸς.

Rhythmi cōſtāt ſpatio temporum, pedes etiam ordine.

Nullus eſt numerus, qui non aliquo loco in oratione adhibeatur.

In Orat.

Multū intereſt inter poema & orationem numeroſā.

datur

datur ſententia. Itaque omnis, nec claudicans, nec quaſi fluctuans, & æqualiter, conſtanterq. ingrediens, numeroſa habetur oratio: atque id in dicendo numeroſum putatur, non quod conſtat totum è numeris, ſed quod ad numeros proximè accedit. Quò etiam difficilius eſt oratione vti, quam verſibus: quòd in illis certa quædam, & definita lex eſt, quam ſequi ſit neceſſe; in dicendo autem nihil eſt propoſitum, niſi aut ne immoderata, aut anguſta, aut diſſoluta, aut fluens ſit oratio. In quo illud eſt vel maximum, quòd verſus in oratione ſi efficitur coniunctione verborum, vitium eſt, & quidem graue, ac longa animi prouiſione fugiendum: & tamen eam coniunctionem, ſicuti verſum, numeroſe cadere, & quadrare, & perficere volúmus: quod quomodo faciendum ſit, deinceps explicemus.

Difficilius eſt oratione numeroſa vti quã verſu.

Verſus in oratione ſi efficitur vitium eſt.

In qua parte Ambitus debeat ineſſe numerus. Cap. XI.

Ari. 3. rhe. c. 7 Cicer. in Orat. Quinct. li. 9. cap. 4.

EST igitur intelligendum, in toto verborum ambitu numeros tenendos eſſe: falluntur enim qui cenſent, cadere tantùm numeroſe oportere, terminariq. ſententiam. etſi enim id maxime decet, quo-

quoniam aures ſemper expectant, in eoq. acquieſcunt; ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborum illa comprehenſio; & tota à capite ita fluere, vt ad extremum veniens ipſa conſiſtat. Cũ autem omnes in oratione ſint quaſi permiſti, & confuſi pedes (nec enim effugere poſſet Orator animaduerſionẽ, ſi ſemper eiſdem vteretur) qui numeri & ad principium, & ad medium, & ad extremum periodi ſint magis accommodati, explicandum eſt. Tota periodus numeroſa eſſe debet.

De initio Periodi. Cap. XLI.

CLauſulas diligentius, quàm cetera omnia, ſeruandas eſſe, inter omnes conuenit; quòd in his maxime perfectio, atque abſolutio iudicatur. proximã autem clauſulis diligentiam initia poſtulant; nam & ad hæc intentus eſt auditor. Optime hæc naſcuntur à proceris numeris, ac liberis; maxime Dactylo, quem Heroum vocat Ariſtoteles; & Pæone priore, quem idem auctor, vt optimum, probat. Cicero molliſſimum quidem numerum, eundemq. ampliſſimum eſſe fatetur; ſed Creticum anteponit. Anapæſtus etiam, qui Dactylo eſt ſpatio par, ordine

Ari. 3. rhe. cap. 8. Cic. in Or. Quinct. li. 9. c. 4. Clauſulæ maxime concinnitatem deſiderant. Proximã clauſulis diligentiã initia poſtulant. Rhe. 3. c. 8. Cic. in Or.

contrarius, rectè orationem incipit. Cicero pro lege Manilia: Quanquam mihi ſemper frequens conſpectus veſter: Exorſus eſt à Spondeo, Anapæſto, & Cretico. Et in eadem oratione: Teſtis eſt Italia: à Cretico; &, Ita tantum bellum: ab Anapæſto, & Spondeo: &, Qui Siciliam adiit: à Pæone priore. Initia verſuum initiis orationis non conueniunt, etſi T. Liuius hexametri exordio cœpit: Facturus ne operæ pretium ſim. Dochimus quouis loco aptus eſt, dum ſemel ponatur; iteratus, aut continuatus numerum apertum, & nimis inſignem facit. Cicero de lege Agraria: Eſt illud ampliſſimum, quod paullò ante commemoraui, Quirites. Vbi à Spondeo, & Dochimo ducitur initium.

Liuius hexametri exordio cœpit.

Dochimus ſemel poſitus quouis loco aptus.

De fine Periodi. Cap. XLII.

Qui pedes in extremo circuitu ſint ſeruandi.

Cic. in Or. Quinct. li. 9. cap. 4.

Nihil tam vitioſū eſt in oratione nume-

IN extremo autem circuitu duo, aut tres ſunt fere ſeruandi, & notandi pedes, quos aut Choreos, aut Spondeos, aut alternos eſſe oportebit. Aſia geminatum Choreum, qui Dichoreus vocatur, maxime ſecuta eſt. cadit autem ille præclare: ſed in orationis numero nihil eſt tam vitioſum, quàm ſi ſemper eſt idē.

Spon-

Spondeus eſt in clauſulis firmus, & ſtabilis, quo plurimum eſt vſus Demoſthenes. Pæona alterum orationi cadenti aptiſſimum putat Ariſtoteles: quem Cicero non reiicit; ſed aptiorem eo loco iudicat Creticum: qui ſiue geminetur, ſiue Spondeum præcedat, multum decoris habet in clauſulis. Cicero pro Marc. Priſtino more dicendi: Creticus eſt geminatus, & Spondeus: &, Conſeruatam, ac reſtitutam puto: Spondeus, & duo Cretici. Et, Nec vlla vnquam ætas de tuis laudibus conticeſcet: duo Cretici, & Dichoreus: &, Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm vt poſſis; nec natura tua melius, quàm vt velis conſeruare quā plurimos. Duo item Cretici. optime etiam eſt ſibi iunctus Anapæſtus: vt, Nā vbi libido dominatur, innocentiæ leue præſidium eſt: nam ſynalœphe facit, vt vltimæ ſyllabæ pro vna ſonent. Eſt & Dochimus ſtabilis in clauſulis, & ſeuerus. Cic. in Ant, Te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorreſcere: Sed tuas, Cnei Pompei, (te enim iam appello ea voce, vt me audire poſſis) tuas, inquā, ſuſpiciones perhorreſcimus:

rosa, quā ſi ſemper eſt idem.

Ariſt. pæona vltimū Cic. creticum aptiſſimum iudicat in clauſulis.

Pro Lig.

Craſſus. Optime ſibi iūgitur Creticus in clauſulis.

Dochimus in Clauſulis ſtabilis eſt, & ſeuerus.

Philip. 2.

Pro Mil.

Quia poſtrema ſyllaba breuis, an longa ſit, ne in uerſu quidem refert. Multæ ſunt aliæ clauſulæ, quæ numeroſe, & iucunde cadunt, quas diligētiſſime oſtendit Quinctilianus. Etiam intelligendum eſt clauſulas verſuum fere non conuenire clauſulis orationis, quod Bruto excidit; Quāquam ſciunt placuiſſe Catoni: & vitandum eſſe, ne plurium ſyllabarum verbis vtamur ſæpe in fine; quod etiam in carminibus eſt permolle. Non deſunt enim qui Ciceronem vituperent in his: Familiaris cœperat eſſe balneatori. Et pro Cęlio, Non minus dura Archipiratæ. Nec illud quidem prætereundum eſt, clauſulas maxime apparere, & intelligi, quòd aures continuam vocem ſecutæ, ductæq; velut prono decurrentis orationis flumine, tum magis iudicent, cùm ille impetus ſtetit, & intuendi tempus dedit. Variandæ ſunt igitur, ne aut animorum iudicio repudientur, aut aurium ſatietate. Hoc viciſſitudines numerorum efficient: qui præſtabunt, vt neque ii ſatientur, qui audient, faſtidio ſimilitudinis; nec Orator, id quod faciet, opera dedita facere videatur.

Lib. 9. c. 4.

Clauſulæ verſuū nō conueniūt clauſulis orationis.

Phil. 3.

Cur clauſulæ ſint variandæ.

De

De media Periodo. Cap. XLIII.

CVm verborum comprehenſio à principio ferri debeat, & tota à capite ita fluere, vt ad extremum veniens ipſa conſiſtat; dicendum eſt nunc, qui maxime cadant in orationem aptam numeri. Et Ariſtoteles quidem Spondeum numerum grandiorem iudicat, quàm deſideret ſoluta oratio; Iambum autem nimis è vulgari eſſe ſermone. ita neque humilem, & abiectam orationem, nec nimis altam, & exaggeratam probat: plenam tamen eam vult eſſe grauitatis; vt eos, qui audient, ad maiorem admirationem poſſit traducere. Trochæum autem, quem alii Tribrachym appellant, ab oratione ſegregat: quia contractio, & breuitas dignitatem non habent: ita Pæona probat; quem orationi vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptiſſimum iudicat. Cicero autem ſentit omnes in oratione eſſe permiſtos, & quaſi confuſos pedes. nec enim effugere poſſet animaduerſionem Orator, ſi ſemper iiſdem vteretur. Cùm igitur, vt ſupra etiam dictum eſt, permiſta, & temperata numeris, nec diſſoluta, nec tota numeroſa oratio eſſe debeat;

In Orat. Quinct. li. 9. cap. 4. Lib. 3. rhe. cap. 8.

Quos numeros ab oratione ſegreget: quos maxime probet Ariſt.

Cic. ſentit omnes in oratione eſſe permiſtos numeros.

beat; Pæone maxime (quoniam optimus auctor ita cenſet) ſed etiam reliquis numeris, quos ille prætèrit, temperanda eſt. In his, quæ demiſſo, atque humili ſermone dicentur, Iambus erit frequentiſſimus; Pæon in amplioribus, in vtroque Dactylus. ita varia, & perpetua oratione hi ſunt inter ſe miſcendi, & temperandi. ſic minime animaduertetur delectationis aucupium, & quadrandæ orationis induſtria. Nec vero nimius is curſus numerorum eſſe debet: id enim in dicendo numeroſum putatur, non quod totum cõſtat è numeris, ſed quod ad numeros proxime accedit. nullus enim pes eſt, qui non aliquando veniat in orationem. miſcendi ergo ſunt, curandumq; vt ſint plures, qui placeant, & circumfuſi bonis deteriores lateant. Dochimus quouis loco eſt aptus, dummodo non itęretur. Plurimum etiam venuſtatis habet Creticus. Cicero pro Marc. Nullius eſt tantum flumen ingenii, nulla dicendi aut aut ſcribendi tanta vis, tantaq. copia, quæ non dicam exornare, ſed enarrare, C. Cæſar, res tuas geſtas poſſit: tamẽ hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam

In humili oratione Iambus, in ampliori Pæon, in vtraque Dactylus eſt frequẽtiſſimus.

Dochimus quouis loco aptus, dummodo non iteretur.

Iam in his laudẽ eſſe ampliorẽ, quàm eã, quã hodierno die conſequutus es. In hac periodo ſunt quidem alii pedes: ſed qui eam iucundiſſimã efficiunt, ſunt Cretici, Dochimus, Pæon, Dactyli, & Spondei.

De his, quæ ſuapte natura numeroſa ſunt.
Cap. XLIV.

Aliquando ſuapte natura numeroſa ſunt quæ dicuntur, etiã ſi nihil factũ eſt de induſtria. Cùm enim ſunt caſus in exitu ſimiles, aut paribus paria referũtur, quaſi ſua ſponte concinnitatem habet oratio; vt in illo Ciceronis pro Milone: Eſt enim, Iudices, hæc non ſcripta, ſed nata lex; quã non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus. Hæc enim talia ſunt, vt quia referũtur ad ea, ad quę debent referri, intelligamus, non quæſitum eſſe numerum, ſed ſequutum. Quod fit item referendis cõtrariis. In hoc genere Cicero frequens eſt; vt illa ſunt in quarto accuſationis: Conferte hanc pacẽ cum illo bello; huius Prętoris aduẽtum cum illius Imperatoris victoria; huius cohortem impuram cum illius

Cũ paria paribus referuntur, aut caſus in exitu ſunt ſimiles, oratio ſua ſponte numeroſa efficitur. Ari. 3. rhe. c. 9. In Or. Quinct. li. 9. cap. 4.

Cum contraria referuntur, numerus ſponte ſequitur.

lius exercitu inuicto;huius libidines cum illius cōtinentia: ab illo,qui cœpit,cōditas;ab hoc, qui cōſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. Quæ ſunt venuſtiſſima: ſemper enim hæc,quæ à Græcis Antitheta nominari ſupra diximus, cùm de figuris ageremus,numerum oratoriū neceſſitate ipſa efficiunt, & eum ſine induſtria.

Quæ vitia ſint vitanda in oratione numeroſa. Cap. XLV.

Quinct. li. 9. cap. 4. Quæ vitia vitanda ſint in hac re.

HAec tamen vitia in tota hac re diligētiſſime ſunt vitanda. In primis,ne aperte verba traiiciantur,quò melius aut cadat,aut voluatur oratio: deinde,ne inania quædā verba,quaſi complemēta numerorū,inculcētur:tertiò,ne minutis numeris concidatur,infringaturq. ſentētia: ſed verba iā probata, & electa concinne coagmētentur; nam vel dura,inter ſe cōmiſta,potiora ſunt inutilibus. Multa ſunt autem,quæ iis vitiis declinatis,numeroſe cōponendi laborem minuant. ſunt enim multæ figuræ,quibus & caſus, & numeri poſſint variari:sūt multa etiam,quę idem valent,atque ſignificāt; ex quibus exercitati facile illud eligūt, quod inſtitutæ verborū comprehenſiōni maxime quadrat.

Multa minuunt laborem cōponendi numeroſe.

De

De magnitudine ambitus. Cap. XLVI.

HAbet autem Periodus membra minimum duo, ſæpe etiam & tria. Cicero pro lege Man: Nam cùm antea per ætatem nondum huius auctoritatem loci contingere auderem; ſtatueremq. nihil huc, niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria afferri oportere; omne meũ tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. Cicero eum ambitum mediocritatem habere ait, qui quatuor fere membris conſtat: nam & aures implet, & nec breuior eſt, quàm ſatis ſit, nec longior. vult autem, vt è quatuor, quaſi hexametrorum verſuum inſtar quod ſit, cõſtet fere plena comprehenſio. Eius generis eſt illud pro Milone: Ego cùm Tribunus plebis, Repub. oppreſſa, me Senatui dediſſem, quem extinctum acceperam; equitibus Romanis, quorum vires erant debiles; bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant; mihi vnquã bonorum præſidium defuturũ putarem? Debet autẽ periodus ſenſum concludere. Sit etiam aperta, vt intelligi, & non immodica, vt memoria contineri poſſit.

Periodus habet mẽbra minimum duo, ſæpe tria. Cic. in Or. Quinct. li. 9. cap. 4.

Ambitus mediocris quatuor fere mẽbris conſtat.

Quinct. li. 9. cap. 4. Quid præſtare debeat periodus.

De numero, qui eſt in membris, & cuiuſmodi ea eſſe debeant. Cap. XLVII.

Cic. in Or. Quinct. li. 9 cap. 4.

QVid ſit Membrum, quid Inciſum, quid Ambitus antea dictum eſt: illud etiam eſt explicatum, aliud eſſe circumſcripte, aliud membratim dicere. illic enim circumſcribitur verborum comprehenſio, donec in clauſula ſemel conſiſtat: hìc in ſingulis mēbris oratio inſiſtit, quod in pronūciando magnopere reficit ſpiritum. vnde fit, vt oratio, quam membris carpimus, longior multò eſſe poſſit, quàm ea, quæ conſtat circuitu: ita vt aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti mēbra excurrat. Cuiuſmodi eſt locus ille elegantiſſimus in oratione Ciceronis pro Milone: Occidi, occidi non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturiſq. rei familiaris, quia nimis amplecti plebem videbatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi: non Tiberiū Gracchum, & quæ ſequuntur. Nihil autem tam debet eſſe numeroſum, quàm hoc, quod minime apparet: Sed non tam aperte, & palam in inciſionibus, & membris numerus eſt adhibendus; quàm aperte, & palam in ambitu adhibetur.

Orationquę mēbris cōſtat, valde reficit ſpiritum.

Oratio, quæ membris carpitur, longiſſime aliquando excurrit.

In

In quo ſcribendi genere circumſcripte, in quo ſit membratim dicendum.
Cap. XLVIII,

IN hiſtoria, laudationibus, totoq. eo genere, quòd Græci Epidicticon nominant, quòd quaſi ad inſpiciendum delectationis cauſa comparatum ſit, omnia Iſocrateo, Theopompeoq. more illa circumſcriptione, & ambitu dicenda ſunt; vt tãquam in orbe incluſa currat oratio. itaque, poſtea quã eſt cognita hęc vel circumſcriptio, vel comprehenſio; nemo, qui aliquo eſſet in numero, ſcripſit orationem eius generis, quod eſſet ad delectationem comparatum, remotumq. à iudiciis, forenſiq. certamine; quin redigeret omnes in quadrum, numerumq. ſententias. Genus autem hoc orationis, nec totum aſſumendum eſt ad contentiones, & cauſas veras, nec omnino repudiandum. ſi enim ſemper vtare, cùm ſatietatem affert, tum, quale ſit, ab imperitis etiam cognoſcitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanũ ſenſum actoris, tollit funditus veritatẽ, & fidem. Sed quoniã adhibenda nonnunquam eſt; primùm videndum erit, quo loco, deinde quamdiu

In epidicti co genere omnia sũt circumſcri ptedicẽda Ari. 3. rhe. cap. 12. Cic. in Or. Quinct. li. 3. cap. 4.

In veris cauſis, nec aſſumenda eſt omnino numeroſa oratio, nec omnino re pudianda.

retinenda ſit; tum quot modis commutanda. Adhibenda eſt igitur numeroſa oratio, ſi aut laudandum eſt aliquid ornatius, vt Cic. in Accuſationis ſecundo de Siciliȩ laude dixit; aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis deſiderat, quàm doloris; vt in quarto Accuſationis idem Cicero de Syracuſarum ſitu dixit. eſt etiã apta procœmiis maiorum cauſarum; vbi ſollicitudine, miſeratione, cõmendatione res ègет. ſæpe etiam in amplificanda re, conceſſu omnium funditur numeroſe, & volubiliter oratio. id autem tum valet, cùm is, qui audit, ab Oratore iam obſeſſus eſt, ac tenetur. Non enim id agit, vt inſidiantem obſeruet: ſed iam fauet, proceſſumq. vult: dicendiq. vim admirans, non inquirit quod reprehendat. Hæc autem forma Perorationes quidem includit; ſed in reliquis orationis partibus retinenda non diu eſt: nam cùm locis ſupradictis ea fuerimus vſi, tota dictio eſt ad inciſa, & membra transferenda. Inciſim autem, & membratim tracta oratio, in veris cauſis plurimum valet; maximeq. his locis, cùm aut arguas, aut refellas.

In amplificanda re numero funditur oratio.

Peroratio nes hoc genere orationis constant.

Quæ

Qua ratione paretur hæc facultas apte, ac numeroſe dicendi. Cap. XLIX.

HAec autem facultas apte, atque numeroſe dicendi, non eſt tanti laboris, quanti videtur. nec ideo hæc tractantur à ſummis viris, vt oratio, quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpendendis ſyllabis conſeneſcat. ſatis enim in hoc Oratorem formabit multa ſcribendi exercitatio, vt ex tempore etiã apte, numeroſeq. dicat. Ante enim circumſcribitur mente ſententia, cõfeſtimq. verba concurrunt: quæ mens eadem, qua nihil eſt celerius, ſtatim dimittit, vt ſuo quodque loco reſpondeat. Quòd ſi Antipater ille Sidonius ſolitus eſt verſus hexametros, aliosque variis modis, ac numeris fundere ex tempore; tantumq. hominis ingenioſi, ac memoris valuit exercitatio; vt, cùm ſe mente ac voluntate coniecisset in verſum, verba ſequerẽtur: quanto id facilius in oratione, exercitatiòne, & conſuetudine adhibita, conſequemur? Nihil eſt enim tam tenerum, neque tam flexibile, neque quod tam facile ſequatur, quocunque ducas, quàm oratio. ex hac verſus, ex eadem diſpares numeri con-

Cic. in Or. Quinct. li. 8 cap. 4. Nõ eſt tãti laboris quãti videtur hæc facultas numeroſe dicendi.

Cic. 3. de or. Antipater Sidonius ſolitus eſt verſus ex tempore fundere.

Nihil eſt tam tenerum & flexibile quã oratio.

ficiuntur: ex hac hæc etiam ſoluta variis modis, multorumque generum oratio: &, vt molliſſimam ceram ad noſtrum arbitrium formamus, ſic orationis genus ad omnem rationem, & ad aurium voluptatem, & animorum motum facile mutatur, & vertitur. Neminem itaq. Pæon, aut Creticus ille, aut Dichoræus conturbet: ipſi occurrent orationi: ipſi, inquã, ſe offerent, & reſpondebunt non vocati. conſuetudo modo adſit ſcribendi hoc modo, atque dicendi. Vt enim muſici accuratè primo, & cogitatè ſuæ artis præſcripta, & formulas obſeruant; at, vbi vſus acceſſit, ſine cogitatione etiam, & cura, eadem illa, incredibili celeritate efficiunt: ſic, vbi Orator hoc modo ſcribere initio conſueuerit, ſine vllo labore poſtea ſimiliter ſcribet, ac dicet.

Quanti momenti ſit apte dicere.

Cap. L.

Cic. in Or. Quinct. li. 9. cap. 4.

QVantum autem ſit aptè dicere, experiri licet, ſi aut compoſiti Oratoris bene ſtructam collocationem diſſoluas permutatione verborũ; corrumpatur enim tota res: vt hæc Ciceronis in Corneliana: Neque me diuitię mouẽt, qui-

Hæc oratio nõ extat: ſed

quibus omnes Africanos, & Lęlios multi venalicii, mercatoresq. ſuperarunt. Immuta paululum, vt ſit, Multi ſuperarunt mercatores, venaliciique: perierit tota res. Et, quæ ſequuntur: Neque veſtis, aut cælatum aurum, & argentũ, quo noſtros veteres Marcellos, Maximoſque multi eunuchi è Syria, Aegyptoque vicerunt: Verba permuta ſic, vt ſit; Vicerunt eunuchi è Syria, Aegyptoque. Adde tertium; Neque vero ornamenta iſta villarũ, quibus L. Paulum, & L. Mummium, qui rebus his Vrbem Italiamque referſerunt, ab aliquo video perfacile Deliaco, aut Syro potuiſſe ſuperari: Fac ita: Potuiſſe ſuperari ab aliquo Syro, aut Deliaco; Vides ne, vt, ordine verborum paulum commutato, iiſdem verbis, ſtante ſententia, ad nihilum omnia recidant, cùm ſint ex aptis diſſoluta? Aut ſi alicuius inconditi arripias diſſipatam aliquam ſententiam, eamque, ordine verborum paulùm commutato, in quadrũ redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antea diffluens, ac ſolutum. Age ſume de Gracchi apud Cenſores illud: Abeſſe non poteſt, quin eiuſdem hominis ſit, probos improbare, qui

hic locus eſt apud Cicer. in Or.

im-

improbos probet: Quantò aptius, ſi ita, dixiſſet: Quin eiuſdem hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo vnquam noluit, nemoque potuit,quin dixerit: qui autem aliter dixerunt, hoc aſſequi non potuerunt. Res autem ſe ſic habet (vt breuiſſime dicam,quod ſentio)compoſite,& apte ſine ſententiis dicere,inſania eſt: ſententioſe autem ſine verborum, & ordine & modo,infantia: ſed huiuſmodi tamen infantia,vt, ea qui vtantur,non ſtulti homines haberi poſſint, etiam plerunque prudentes. quo, qui eſt contentus, vtatur.

Eloquens omnibus debet rebus excellere.

eloquens vero, qui non approbationes ſolum, ſed admirationes,clamores, plauſus,ſi liceat,mouere debet,omnibus oportet ita rebus excellat; vt ei turpe ſit quidquam aut ſpectari, aut audiri libentius. Hæc Cicero in Oratore.

Ariſtoteles aureũ fundit orationis flumen.

Demoſthe ni ſumma vis eloquẽtiæ conceditur.

Quare cùm Ariſtoteles, qui aureum fundit flumen orationis; cùm Theophraſtus,qui à diuinitate loquendi nomen inuenit; cùm Iſocrates, quem eloquentiæ patrem Cicero appellat; cùm Demoſthenes, cui ſine dubio ſumma vis eloquentiæ conceditur; cùm Cicero, qui primus cum Græcorum glo-

ria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerint: eam nobis ſumma debemus induſtria, ſummo etiam ſtudio comparare.

De tribus generibus dicendi Cap. LI.

PErſpicuum eſt, aliud dicendi genus in paruis cauſis, aliud in modicis, aliud in grauibus deſiderari. Nec ſolum variæ cauſæ variũ dicendi genus efflagitant; ſed diuerſæ orationis partes, diuerſam quoque orationis formam poſtulāt. quod cùm ita ſit; quot ſint genera dicendi, & in quibus tum cauſis, tum orationis partibus ea ſint adhibenda, dicamus. Tria ſunt igitur dicēdi genera, in quibus omnibus peræque debet florere excellens & perfectus Orator; Vnum ſubtile, acutum, & tenue: Alterum vehemens, copioſum, & graue: Tertium eſt interiectum, intermedium, & quaſi temperatum; in quo neque eſt acumen ſuperioris generis, nec vis poſterioris. Cùm autē Oratoris tria ſint officia, docere, mouere, & delectare; ſubtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo verſatur. In genere ſubtili forma debet eſſe orationis à vinculis numerorum libera & ſoluta;

Cic. in Or. Quinct. li. 9. cap. 4.

Tria ſunt genera dicendi ſubtile, temperatum, & vehemens.

Cic. in Or. Quinct. li. 12. c. 10.

Genus ſubtile in probādo, modicũ in delectādo, vehemens in flectēdo verſatur.

ta; non tamen vaga: vt ingredi liberè, non vt licenter videatur errare. diligentia etiam conglutinandi verba prætermittenda eſt, & omnis inſignis ornatus remouendus; ponentur tamen acutæ, crebræque ſententiæ. ornamenta verborum & ſententiarum cum tropis verecunde parceque adhibebuntur: tranſlationes tamen poterunt eſſe crebriores: nec tam crebræ tamen, quàm in genere dicendi ampliſſimo. Genus temperatum vberius eſt aliquantò & robuſtius, quàm hoc humile, de quo dictum eſt; ſubmiſſius autē, quàm illud, de quo dicetur, ampliſſimum. Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimumque eſt in hac oratione ſuauitatis: in idem verborum cadunt lumina omnia, multa etiam ſententiarum: hoc in genere neruorum vel minimum, ſuauitatis autem eſt vel plurimum. At illud amplum, graue, copioſum, ornatum, vim profectò habet vel maximam: modo enim perfringit, modo irrepit in ſenſus, inferit nouas opiniones, euellit inſitas: hic Orator & defunctos excitabit, vt Appium Cæcum: apud hunc & patria ipſa exclamabit, aliquemque (vt apud Ciceronem

Quæ dicē-di ornamenta cō-ueniant generi temperato.

Genus dicendi graue vim habet maximam.

In Orat. pro Cœl. Orat. 1.

nem

nem in oratione contra Catilinam in ſenatu) alloquetur: hìc & amplificationibus extollet orationem, & vi ſuperlationum quoque eriget: vt, Quæ Charybdis tam vorax? & Oceanus medius fidius ipſe: hìc iram, hìc miſericordiam inſpirabit: hìc dicet, Te vidit, & fleuit, & appellauit: & per omnes affectus trahatur. His tribus generibus vtetur Orator, vt res exiget; nec pro cauſa modo, ſed pro partibus cauſæ. Magni igitur iudicii, ſummæ etiam facultatis eſſe debebit moderator ille, & quaſi temperator huius tripartitæ varietatis. nam & iudicabit quid cuique opus ſit, & poterit quocunque modo poſtulabit cauſa, dicere. Ad cauſas tenues, cuiuſmodi eſt cauſa pro Cæcina, ſubmiſſum: ad graues, qualis eſt Rabirii, vehemens: ad mediocres, ex quo genere eſt pro lege Manilia, temperatũ dicendi genus accõmodandum eſt. In eadem etiam ratione ad cõciliandum quidem mediocre; ad docendum vero atque probãdum ſubtile, & enucleatum; ad mouendũ graue debet adhiberi. Eſt enim eloquentis proprium, parua ſubmiſſe, modica temperate, magna grauiter dicere. Multum

Phil. 2.

Orator vtetur his tribus generibus vt res exiget.

Ad cauſas tenues genus dicedi tenue, ad graues graue, ad mediocres tẽperatum accommodandũ eſt.

Eloquẽtis proprium eſt parua ſubmiſſe, modica tẽperate,

magna grauiter dicere. Genus orationis ad perſonæ, loci, & temporis rationem aptari debet.

etiam refert, quæ ſit perſona eius, qui dicit, & eorum, qui audiunt. non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas; nec vero locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus eſt, aut ſententiarum. In omnibus etiam rebus videndum eſt, quatenus: etſi enim ſuus cuique modus eſt; tamen magis offendit nimium, quàm parum. Vnde fit, vt eloquentiæ, ſicut reliquarũ rerum, fundamentum ſit ſapientia. Hæc de eloquutione dicta ſint. Nunc, quoniam omnia conformandæ, & expoliendæ orationis præcepta expoſita ſunt, ordine, vt inſtituimus, ad memoriam tranſeamus.

Eloquẽtiç, ſicut ceterarum rerum, fundamẽtum eſt ſapientia.

Cic. 3. de Or. Quinct. li. 11. c. 2.

De Memoria. Cap. LII.

Simonides Chius memoriæ artem inuenit. Memoria iuuatur ſignatis animo ſedibus.

MEmoriæ artem primum omnium inſtituiſſe ferunt Chium Simonidem. Cum enim celebri & frequenti conuiuio intereſſet, de triclinio egreſſus eſt: eo egreſſo, triclinium ſupra conuiuas corruit: atque ita contudit; vt cùm eos humare vellent ſui, non poſſent obtritos internoſcere vllo modo. Tunc Simonides dicitur, ex eo, quod meminiſſet, quo eorum loco quiſque diſcubuiſſet, demon-

ſtrator

ſtrator vniuſcuiuſque ſepeliendi fuiſſe. Ex hoc Simonidis facto notatum videtur, iuuari memoriã ſignatis animo ſedibus. quod ſuo quiſque etiam experimẽto credere poteſt. Nam cùm in loca aliqua post tempus reuertimus, non ipſa agnoſcimus tantùm; ſed etiam quæ in iis fecerimus, reminiſcimur, perſonæq. ſubeunt; nonnunquam tacitæ quoque cogitationes in animum reuertuntur.

An memoria ſit eloquentiæ pars.

Cap. LIII.

ETiam ſi memoria, eloquentiæ cum aliis artibus ſit communis; tamen artificioſa memoria Oratoriæ artis merito pars exiſtimatur: neſciretur enim quanta vis eius eſſet, quanta diuinitas, niſi in hoc lumen orandi vim extuliſſet. Non enim rerum modò, ſed etiam verborum ordinem præſtat: nec ea pauca contexit; ſed prope in infinitũ: ita vt in longiſſimis actionibus prius audiendi patiẽtia, quàm memoriæ fides deficiat. Non immerito igitur theſaurus hic eloquentiæ dicitur: eùm exemplorum, legum, ſapienter dictorum, beneque factorum velut quaſdam copias, quibus abundare, quaſque

Artificioſa memoria eloquẽtiæ pars eſt.

Memoria eſt eloquentiæ theſaurus.

in

in promptu ſemper habere debet Orator, incredibilis eius vis repræſentet.

De artificio memoriæ. *Cap. LIV.*

De Ora. 1. ad Hèr. li. 2. Quinct. lib. 11. c. 2. Artificiũ memoriæ cõſtat Locis & Imaginibus. Cuiuſmodi loca eſſe debeãt

ARtificium igitur memoriæ, à veteribus traditũ, Locis conſtat, & Imaginibus. Itaque iis, qui hanc ingenii partem exercent, loca multa prius animo capienda ſunt, ſpatioſa, multa varietate ſignata, illuſtria, explicata modicis interuallis; vt ædium fere magnarum, aut alterius ædificii. Hęc animo diligenter ſunt affigenda; vt ſine cunctatione, ac mora, partes eius omnes cogitatio poſſit ordine percurrere. plus enim quàm firma debet eſſe memoria, quæ aliam memoriam adiuuet. tum ea, quæ fuerint ſcripta, vel cogitatione comprehenſa, ordine his locis ſunt cõmendanda; ſignis, quæ memoriam eorum excitent, notata. ita fiet: vt res ordine teneantur. Exempli gratia; ſi ſit de nauigatione, re militari, & agricultura dicendum, nauigationis anchora, rei militaris gladius vel ſpiculum, agriculturæ ſpica, vel ſimile aliquid imago eſſe poteſt. hæ imagines ſupradictis locis ordine ſunt committendæ. Deinde, cùm repetenda fuerit memoria, incipies ab initio

loca

Ioca recenſere, & quod cuique credideris, repoſces: imago enim cuiuſque admonebit, vt quamlibet multa ſint, quorum meminiſſe oporteat, ſint ſingula connexa quodam choro. ſic enim fit, vt ordinem rerum locorum ordo conſeruet; res autē ipſas rerum effigies notent. Vtendum eſt autem Imaginibus aliquid agentibus, acribus, inſignitis; quæ occurrere, celeriterq. percutere animum poſſint. Loca quæ aſſumpſeris, & egregie, commodeque notare oportebit, vt perpetuo hærere poſſint. Nam Imagines pro rerum varietate ſubinde ſunt mutandæ: at Loca perpetuo remanere debent.

Ordinem rerum locorum ordo; res ipſas imagines notāt.

Cuiuſmodi debent eſſe Imagines.

Quid conferat hoc memoriæ artificium.

Cap. L V.

VT ad quædam prodeſſe hæc non eſt negandum (vt ſi rerum nomina multa per ordinem audita reddenda ſint, vel res diuerſæ ordine complectendæ) ſic in diſcendis orationis perpetuæ verbis nihil fere proſunt. ſingulorum enim verborum imagines memoriæ mandare, & inutile eſſet, & infinitum. Si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediſcere. non eſt autē

De Ora. I. Quinct. li. 11. cap. 2.

Singulorū verborum imagines memoriæ mādare, & inutile eſt & infinitum.

inutile, quò facilius hæreant, aliquas apponere notas; quarum recordatio commoneat,& quaſi excitet memoriam. illud neminem non iuuabit, iiſdem, quibus ſcripſerit, chartis ediſcere. Si tamen quis vnam, maximamq. artem memoriæ quęrat; exercitatio eſt & labor: multa ediſcere, multa cogitare, &, ſi fieri poteſt, quotidie, potentiſſimum eſt. Quantum autem natura, ſtudioq. valeat memoria, vel Themiſtocles teſtis eſt; quem vnum intra annum optime locutum eſſe Perſice conſtat: vel Mithridates; cui duas, & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuiſſe: vel Craſſus ille diues; qui cùm Aſię pręeſſet, quinque Græci ſermonis differentias ſic tenuit, vt quà quiſque apud eum lingua poſtulaſſet, eadem ſibi ius redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuiſſe creditum eſt nomina: quin ſemel auditos quoſlibet multos verſus protinus reddidiſſe dicitur Theodectes. Explicatis memoriæ præceptis, reſtat, vt de pronunciatione dicamus.

Exercitatio eſt maxima memorię ars.

Themiſtocles, Mithridates, Craſſus, Cyrus, & Theodectes memoria plurimum valuerunt.

DE

De Pronunciatione, & eius vtilitate.
Cap. L V I.

PRonunciatio à pleriſque Actio dicitur; ſed prius nomen à voce, ſequẽs à geſtu videtur accepiſſe. Hec autem pars eſt, quæ in dicendo vna dominatur. ſine hac ſummus Orator eſſe in numero nullo poteſt: mediocris hac inſtructus, ſummos ſæpe ſuperare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ ſæpe fructum tulerunt; & diſerti deformitate agendi multi infantes putati ſunt: vt iam non ſine cauſa huic primas dediſſe Demoſthenes dicatur, cùm rogaretur quid in dicendo eſſet primum; huic ſecundas, huic tertias. eſt enim actio quaſi corporis quædam eloquentia. Cùm ſit autem in duas diuiſa partes, vocem, geſtumque, quorũ alter oculos, altera aures mouet, per quos duos ſenſus omnis ad animum penetrat affectus; prius de voce, deinde de geſtu, qui voci etiã accommodatur, dicendum eſt.

De Ora. 3. ad Her. li. 3. Quinct. lib. 11. c. 3

Pronunciationis laus.

Actio eſt quaſi corporis quædam eloquentia.

Pronũciationis duę sũt partes

De Voce. Cap. L V I I.

VOcis mutationes totidem ſunt, quot animorum, qui maxime voce mouentur. Itaque perfectus Orator, vtcunque ſe affectum videri, & animum audiẽ-

De Ora. l. 3. ad He. lib 3. Quinct. li. 11. cap. 3.

Animus

maxime voce mouetur. tis moueri volet; ita certum vocis admouebit ſonum: aliud enim vocis genus iracundia poſtulat; acutum, incitatum, crebrò incidens: aliud miſeratio ac mæror; flexibile, plenum, interruptum, flebili voce: aliud metus; demiſſum, & hæſitans, & abiectum: aliud vis; contentum, vehemés, imminens, quadam incitatione grauitatis: aliud voluptas; effuſum, lene, tenerũ, hilaratum, ac remiſſum: aliud moleſtia ſine commiſeratione; graue quiddam, & vno preſſu, ac ſono obductum. Ac vocis quidē bonitas optanda eſt (non eſt enim in nobis) ſed tractatio in nobis. Ergo bonus Orator variabit & mutabit; omneſq. ſonorum tum intendens, tum remittens perſequetur gradus: nec modo in diuerſis rebus, ſed etiam in iiſdem partibus, iiſdemq. affectibus, quaſdā non ita magnas vocis mutationes adhibebit. nam varietas cùm gratiam præbet, ac renouat aures; tum dicētē ipſa laboris mutatione reficit.

Quod genus vocis poſtulent, iracūdia, miſeratio, metus, vis & voluptas.

Bonus Orator oēs ſonorum tũ intendens tum remittens variat gradus.

De Geſtu. Cap. LVIII.

Nihil in geſtu debet ſupereſſe.

VOcem ſubſequi debet geſtus, & animo ſimul cum ea parere. Geſtu ſic vtendum eſt, vt nihil in eo ſuperſit. Status erit erectus, & celſus, rarus inceſſus, nec

ita

ita longus, excurſio moderata, eaq. rara, nulla mollicia ceruicum, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens; trunco magis toto ſe Orator moderabitur, & virili laterum flexione; brachii proiectione in contentionibus, contractione in remiſſis: pedis ſupploſione in contentionibus, aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore ſunt omnia. in eo autem ipſo dominatus eſt oculorum. animi enim eſt omnis actio; & imago animi vultus eſt, indices oculi. Hęc eſt vna pars corporis, quæ quot animi motus ſunt, tot ſignificationes, & commutationes poſſit efficere. nam oris non eſt nimiũ mutanda ſpecies; ne aut ad ineptias, aut ad prauitatẽ aliquam deferamur. Oculorum igitur tum intẽtione, tum remiſſione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorũ ſignificabimus apte cũ genere ipſo orationis. eſt enim actio quaſi ſermo corporis; quo magis menti congruens eſſe debet.

Quæ ſint vitanda in geſtu. 3. de Or.

In ore, & præcipue in oculis eſt maxima vis actionis.

Oris ne nimiũ mutetur ſpecies.

Actio eſt quaſi corporis ſermo.

QVoniam in his tribus libris breuiter, vt vires noſtræ tulerunt, quid eſſet Rhetorica, quod eius officium, quæ materia, atque finis, dictum eſt; & de ſingulis eius partibus, earumq.

vi, & præceptis eſt diſputatum; illud ſolum nunc ſupereſt, vt omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud eſt, quàm copioſe loquens ſapientia, cohortemur. ex qua illi profectò maximos & vberrimos fructus percipient, qui eam ad Dei Opt. Max. cultum, ac venerationem diligentiſſime contulerint. Cui enim potius eloquentiæ ſtudia conſecrentur, quàm illi, qui vt hominis decus ingenium, ſic ingenii lumen eſſe voluit eloquentiam? Hoc igitur agamus, hoc curemus, in hoc conatus, cogitationesq. noſtræ ſemper euigilent; vt tum eloquentiæ, tum ceterarum artium ſtudia parenti vitæ noſtræ deſeruiant. Cui omnia honoris, omnia virtutis, omnia ingenii ſine vlla exceptione debentur ornamenta.

FINIS.

INDEX, ET EPITOME
LIBRI PRIMI.

RHETORICA ars bene dicẽdi: eius officium, ac finis: item vtilitas, dignitas, vis. Materia eius res omnes, ſeu Quæſtio. c. 1. 2. 3. 4. pag 13. 14. 15.

QVAESTIO vel Infinita, eſt, quæ & Propoſitũ, & Theſis dicitur: vel Finita, quæ & Hypotheſis, & Cauſa nominatur. Cauſarum tria genera, Exornatio, Deliberatio, Iudicium; ſeu Demonſtratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale, earumq. partes, tempora, ac fines. item Hypotheſis ad Theſin reuocanda. c. 4. 5. 6. pag. 16. 17. 18.

Rhetoricę partes quinque, Inuentio, Diſpoſitio, Eloquutio, Memoria, Pronunciatio: quid ſint ſingulæ: Iudicium non eſt ſexta pars. c. 7 pag. 18. 19.

Eloquentia comparatur tum Natura; tum Arte, quam natura peperit: tum Exercitatione, quæ & naturam, & artem perficit. c. 8. 9. 10. pag. 20 21.

INVENTIO Oratoris in eo eſt, vt & Fidem argumẽtis faciat, & Affectus moueat. Quid Argumentum, quid Argumentatio. c. 11. 12. pag. 22. 23.

Argumenta quædam Inſita ſunt in rebus ipſis, quæ latent in locis, qui ſunt ſedes argumenti: quædam Remota, quæ extrinſecus aſſumuntur. c. 13. 14. pag. 24. 25.

LOCI in re ipſa INSITI ſexdecim. Definitio, quæ rem, quid ſit, explicat: vbi de eius præceptis. c. 15 pag. 26 27. Partium Diſtributio, quæ totum in ſuas partes diuidit. c. 16 p. 27 28 Notatio, ſiue Etymologia, quæ verbi inquirit originem. c. 17. p. 28. Coniugata, quæ ſunt ex verbis generis eiuſdem. c. 18. p. 29. Genus, quod formas plures continet: Forma, quæ eſt ſub genere. c. 19. p. 29.

Similitudo, Diſſimilitudo, quæ ex re diſpari traducunt aliquid ſimile, vel diſſimile. c.20.p.30. Cōtraria: quorum genera quatuor, Aduerſa, Priuantia, Relata, Contradicentia. c.21.pag.31.32. Adiuncta, quæ rei coniuncta ſunt. c.22.p 33. Antecedentia, Conſequentia, quæ rem neceſſariò vel antecedunt, vel conſequuntur. c.23.p.34. Repugnantia, quę nulla certa lege inter ſe diſſident. c. 24. p. 34. Cauſæ, quæ ſua vi aliquid efficiunt: quarum genera quatuor: Finis, Efficiens, Forma, Materia. c.25. pag.35.36. Effecta, quæ ſunt orta è cauſis, pariterq. in genera quatuor diuiduntur. c. 26. pag.37. Comparatio à maiori, à minori, à pari. c. 27.p.38.39.

Loci Argumentorum REMOTI ſex: Præiudicium, Fama, Tormenta, Tabulæ, Iuſiurandum, Teſtes. Quid item Præiudicia. c.14.p.25. & c.28.29. p 40.41.

Locos paratos habere debet Orator, atque expeditos: verum argumenta ſeligenda ſunt; moduſque in argumentis adhibendus. c. 30. 31. pag. 42. 43.

AFFECTVS (quæ eſt Inuentionis pars altera) præcipuè AMPLIFICATIONE mouentur. quæ ex iiſdem locis ſumitur, ex quibus fides. c.32. p.44. vt, à Definitionibus conglobatis. c. 33. p. 45. à Conſequentium frequentatione. c.34.pag.45. à Contrariarum rerū, vel Diſſimilium conflictione. c. 35. 36. p.46. 47. à Cauſis, Effectiſq. conglobatis. c.37.p.48. à Similitudine, & Exemplo. c.38. pag.49.50. Interdum etiam à mutis perſonis, fictiſq. rebus, cum his ſermonem damus. c.39.p.51.

In Amplificatione res vel natura, vel vſu magnæ adhibendæ ſunt: minuta omnis diligentia cauēda. quidue in ſingulis cauſarum generibus in Amplificatione ſeruandum. c.40.41.p.52.53.

Inuentionis præcepta peculiariter ad genera cauſarum accommodanda. c. 42. pag. 54

EXORNATIVI generis dignitas Laus hominum diuiditur in tempus, quod eū, qui laudatur, præceſſit. c.43. p.55. & illud, quo vixit is,

qui

qui laudatur: laudando tum ex bonis externis, tum corporis. c.44.p.56. tum magis animi, quæ Virtus eſt: eaq. vel in cognitione, vt Prudentia, & Sapientia; vel in actione conſiſtit, vt Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia: quaue ratione ex harum ſingulis laus duci debeat. c.45.46. 47.p.57.58.59.60.61. denique ex tempore poſt mortem hominis laus eius ducitur, & quomodo. c.48. p 62. 63. Laus Vrbium vnde ſumenda. c.49.p.64.

In DELIBERATIONE tria ſpectanda. Primum res, de qua deliberatur: quam docebimus effici poſſe: nec non facilē, aut neceſſariam eſſe. c.50.51. p.64.65. Alterum, ij qui deliberant. Quidam enim honeſtatem præferunt rebus omnibus: & qua ratione apud hos, alioſuè honeſtas ſuadenda. c.52.53. p.66.67.68. Quidam vtilitate omnia metiūtur. ad quam reuocatur facile, magnum, iucundum: & quomodo vtile ſuadendum, aut honeſtum, ſi inter ſe pugnent c.54.p.69. 70. Tertium is, qui ſuadet, quod grauiſſimæ eſt perſonæ. c.55.pag.71.72. Ad ſuadendum mores ciuitatis perноſcendi: valentq. plurimum exempla. aliter vero in Senatu dicendum, aliter ad Populum. c.56.p.73.74.

LIBRI SECVNDI.

DISPOSITIONIS laus. Eius ordo in infinita quæſtione ferè eſt ordo locorum ſupra expoſitus: In definita vtimur Exordio, Narratione, Confirmatione, Peroratione. cap.1.p.75.76.

EXORDIVM quid. Tria eius munera, vt auditorem beneuolum, docilem, attentam faciamus. & quomodo hæc præſtanda. c.2.p.77.78. præſertim vero pro diuerſo genere cauſarum, honeſto, humili, dubio, admirabili, obſcuro: & quando in his Principio, aut Inſinuatione vtendum c.3.p.79.80.

Exordia cuiuſmodi eſſe debeant. c.4.p.81. peculiariter in genere Iudiciali, Exornatiuo, & Deliberatiuo. c.6. 7.p.83.84. Eius vitia ſunt eſſe vulgare, commutabile, longum, ſeparatum, tranſlatū, contra pręcepta. c.5.p.82.

NAR-

NARRATIO quid. Eius virtutes tres; vt ſit breuis, aperta, probabilis. Et an ea vtendum in Iudicijs, Exornatione, ac Deliberatione. c.8.9.p.84.85.

CONFIRMATIO, cum qua Confutatio, ſeu Reprehenſio coniuncta eſt, è Status, ſeu Conſtitutionis cognitione pēdet: Quid Status ſit. c.10.11.p.86.87. Status, ſiue Conſtitutiones tres ſunt: Coniecturalis, Nominis, ſeu Finitionis, demum Qualitatis, ſeu Iuridicialis: cuius partes duæ, Abſoluta, & Aſſumptiua. c.12.p.88. Statu reperto, inuenienda eſt Ratio, Firmamentum, & Iudicatio; in qua, de quo diſceptetur, appareat. c.13 p.89.

Quo Statu controuerſia, quæ è ſcripto naſcitur, contineatur. Cuius genera ſunt quatuor: ambigui, diſcrepantię ſcripti, & voluntatis, ſcripturæ contrariæ, ratiocinationis. c.14.p.90.91.

In Confirmationem Argumenta è locis conijcienda ſunt, ordine diſpoſita: quæ certa, aut probabilia cùm ſint, fidem faciant rei dubiæ, minuſuè probabili. cap. 15.16. pag. 92.93.94.

ARGVMENTATIO eſt argumentorum expoſitio, vel explicatio. quæ in quatuor partes diuiditur, Ratiocinationem, Enthymema, Inductionem, Exemplum. cap.16. pag.93.94.

Ratiocinatio, ſyllogiſmus græcè, tripartita, vel quinquepartita eſt: conſtat Propoſitione, cum qua ratio iungitur; & Aſſumptione, cui probatio ſubnectitur; & Cōplexione. c.17. 18. p.95.96. Enthymema eſt ratiocinatio bimembris, in qua vel Propoſitio ſupprimitur, vel Aſſumptio. Optimum, quod eſt ex pugnantibus. c.19. p.97. 98. Inductio eſt argumentatio, qua ex pluribus ſimilibus non dubijs rebus rem dubiam probamus. cap.20. p.99.100. Exemplum eſt argumentatio, qua ex vna re ſingulari inducitur alia. c. 21.pag.101.

Epicherema, quæ eſt in vnam tantum partem comprehenſa ratiocinatio; Sorites, ſiue Acerualis, qui multas ratiocinationes aceruatim conuoluit; Dilemma, ſeu Complexio, ſeu Syllogiſmus

cor-

cornutus, in quo vtrum conceſſeris reprehenditur; non ſunt diuerſa genera argumentationis, cùm ad ratiocinationem reuocentur. cap. 22.23.24. p.102. vſq; ad 106.

CONFVTATIO, quæ & Reprehenſio, ijſdem, quibus Confirmatio, locis, atque argumẽtationibus vtitur. quid in ea ſeruandum. Argumentatione vero vtetur Orator vberius, ac ſpecioſius, quàm Dialecticus. cap.25.26.pag. 107. 108.

PERORATIO, poſtrema pars Orationis, & Amplificationem habet, qua vehementius incitantur auditorum animi (quanquam & in reliqua etiam oratione incitandi ſunt) & breuiſſimam eorum, quæ dicta ſunt, Enumerationem: & quando hac vtendum. cap.27.p.109.110. 111. 112.113.

LIBRI TERTII.

ELOQVVTIO, Quæ, quod inuentum eſt, idoneis ſententijs, ac verbis exornat, Oratoris maximè propria, id ſpectat, vt latinè, vt ornatè, vt aptè dicamus. Et de latinitate nihil hic agendum. c.1.2.p.114.115.

ORNATVS & in tota oratione ſpectatur, & in ſingulis partibus. In ſingulis verò, tum in ſimplicibus verbis, tum in coniunctis. c.3.4. pag 116.117.

Simplicia verba eligenda ſunt conſonantiora, grandiora, nitidiora. Sordidis nuſquam ſit locus. Exornant & orationem verba priſca, quæ ab vſu receſſerint, ſi rara ſint: verba nouata ſimilitudine, imitatione, inflexione, adiunctione: verba à ſua ſignificatione in alienã cum virtute tranſlata, qui dicuntur Tropi: qui vel in vno verbo ſunt, vel in oratione. c.5. 6.7.8. p.117.118. 119. 120.

TROPI in vno verbo ſeptem ſunt. Metaphora, ſeu Tranſlatio, quæ verbũ à propria ſignificatione in aliam transfert ob ſimilitudinem. & quadruplex eſt: à re animata ad rem animatam: ab inanima ad inanimam: ab animata ad inanimam: vel contra. ſit autem modeſta, nec continuata, ne tranſeat in allegoriam. c.9.10.p.121. 122.

122.123.124. Synecdoche, ſiue Intellectio; in qua ex parte totum, vel contra; aut ex antecedentibus ſequentia, aut contra intelliguntur. cap.11.p.125.126. Metonymia, quæ & Hypallage, & Denominatio, in qua cauſa ex effectis, vel contra; continens è contentis, vel contra; aut res è ſigno intelligitur. c.12.p.127.128. Antonomaſia, ſeu Pronominatio, quæ pro nomine proprio ponit extraneum, ſeu commune: & differt ab Appoſito, ſiue Epitheto.c.13.p.129. Onomatopœia, ſeu Nominatio eſt fictio nominis: raro, & magno iudicio adhibenda. cap.14. p.130. Catachreſis, ſiue Abuſio, quæ non habentibus nomen, proximum ſuum accommodat. c.15.p.130. Metalepſis, hoc eſt Tranſumptio, ex alio in aliud quaſi viam præſtans. c.16.p.131.

Tropi in oratione ſunt quatuor. Allegoria, ſiue Inuerſio, aut Permutatio, cùm aliud verbis, aliud ſenſu intelligimus: quæ ſi ſit obſcurior in Aenigma degenerat. c.17.p.132.133.134. Ironia, quæ & Illuſio, aut Diſſimulatio, cùm contrarium eius verbi, quod dicimus, intelligimus.c.18.p.135. Periphraſis, quæ & Circuitio, cùm pluribus verbis id, quod paucis dici poterat, explicamus: in qua cauendum ne in Periſſologiam degeneret.c.19. p.136. Hyperbole, quæ & Superiectio, ac Superlatio, cùm veritatem oratio ſuperat, augendi, minuendiuè cauſa. c.21.p.137. Hyperbaton vero, ſiue Hyperbaſis, aut Trãſgreſsio, quæ verborum perturbat ordinem, tropis annumerandum non eſt. c.20. pag.136.

In verbis vero CONIVNCTIS ſpectantur potiſsimum tria: Conformatio, ſeu Figura, Collocatio, Modus, ſeu Forma, quæ in Numeris potiſsimũ cernitur. c.22.p.138.

FIGVRA, quę eſt conformatio orationis à cõmuni remota, vel in verbis eſt, quę perit ſi mutes verba; vel in ſententijs, quę ſub quibuſuis manet verbis.c.23.24.p.138.139.

VERBORVM autem figuræ vel adiectione, vel detractione, vel ſimilitudine fiunt c.25.p.140.

Adiectione fiunt 1. Repetitio,

titio, quæ & Anaphora, & Epibole, cùm ſæpius ab eodem verbo oratio ducitur. 2. Conuerſio, quæ & Epiphora, & Antiſtrophe; cùm in idem verbum oratio ſæpius recidit. 3. Complexio, quę & Symploce, quæ repetitionem, conuerſionemque complectitur. 4. Conduplicatio, ſiue Anadiploſis, cùm verba geminantur. 5. Traductio, ſeu Polyptoton, cùm verba paululum immutata ponuntur. 6. Synonymia, cùm verba idē ſignificantia congregantur. 7. Polyſyndeton, quod abundat coniunctionibus. 8. Gradatio, ſeu Climax, cùm gradatim ſurſum verſus reditur. c. 26. p. 141. 142. 143. 144. 145.

Detractione fiunt. 1. Diſſolutio, ſiue Aſyndeton, cùm deſunt coniunctiones. 2. Adiunctio, cùm ad vnum verbum plures ſententiæ referuntur. Ea & Protozeugma, & Coniunctionem, & Hypozeugma cōprehendit. 3. Diſiunctio præcedenti contraria, cùm vnumquodque ſuo verbo concluditur. 4. Synecdoche, vel Ellipſis, quæ & Præciſio, cùm ſubtractū aliquod verbum ſatis intelligitur. & differt ab Apoſiopeſi. 5. Synœcioſis, quæ res diuerſas colligat. cap. 27. p. 146. 147. 148.

Similitudine, ſeu paritate verborum fiunt. 1. Annominatio, ſeu Paronomaſia, cùm verba paulū deflexa ponuntur: quod fit adiectione, detractione, cōmutatione, trāſlatione. 2. Similiter cadēs, ſiue Homœoptoton, cùm in eoſdem nominum, verborū ve caſus verba cadunt. 3. Similiter deſinens, ſiue Homœoteleuton, cùm ſimilis eſt exitus, idque in quauis parte orationis. 4. Compar, ſiue Iſocolon, cùm orationis mēbra pari fere conſtant numero ſyllabarum. 5. Contrapoſitum, ſeu Contentio, quod & Antitheton, & Antitheſis, cùm ſingula ſingulis, vel bina binis, vel ſententiæ ſententijs opponuntur. 6. Commutatio, ſeu Metatheſis, cùm duæ ſententię ita efferuntur, vt à priori poſterior priori contraria proficiſcatur. cap. 28. p. 149. vſque ad 154.

In Figuris verborum cauendum ne ſint multæ, ne eiuſdem generis, ne fre-

quentes. cap.29. pag. 155.
SENTENTIARVM Figuræ ſeu Schemata ſunt.1. Interrogatio,ſiue Erotesis,cùm haud ſciſcitandi gratia aſſumitur,ſed inſtandi. 2.Reſpóſio,cùm aliud interroganti, ad aliud,quia nobis vtilius, occurritur. 3. Subiectio,ſiue Ætiologia, cùm Orator ſuæ interrogationi reſpondet. 4. Occupatio, quæ & Præſumptio, & Prolepſis, cùm id quod obijci poteſt, occupamus.5. Correctio,ſeu Catorthoſis, cùm verbum aut ſententiam alijs magis idoneis emendamus.6.Dubitatio,ſeu Diaporeſis,cum hæremus an dicendum ſit, quid dicendũ, vnde incipiendum, vbi deſinendum. 7. Communicatio, cùm Iudices, auditores, aduerſarios ipſos conſulimus. 8. Proſopopœia, cùm perſonas fictas loquentes inducimus.9. Apoſtrophe,ſiue Auerſio, qua ſermonem ab Auditore ad alios auertimus. 10. Hypotypoſis, quæ & Demóſtratio,& Explanatio,eſt rerum,quaſi gerãtur,ſub aſpectum pene ſubiectio.11.Apoſiopeſis,quę & Reticentia,& Interruptio,cùm taceturaliquid vel incertum, vel quod longiore eſſet ſermone explicandum. 12. Ethopœia, quæ & Notatio, & Effictio, cùm vitam, moresq. alienos oratione imitamur. 13. Emphaſis, vel Significatio, quæ plus ad intelligẽdum, quam quod dicitur, relinquit. 14. Prætermiſsio,ſeu Præteritio, atque Occupatio, quæ & Apophaſis,cùm dicimus nos præterire,quod tũc maximè dicimus. 15. Licentia, cùm apud eos, quos veremur, licenter dicimus, quod minimè eos offendat. 16. Conceſſio,qua iniquum aliquod cõcedimus, vt, quæ ſequuntur, grauiora videantur. 17. Interruptio, quæ & Parentheſis, qua breuiter à propoſito declinamus: & differt à Digreſſione,quæ eſt longior.18. Ironia eſt ficta totius voluntatis, conſilijq. diſſimulatio. 19. Diſtributio, cùm quid in partes tribuitur,quarum vnicuiq;ſua ſubiungitur ratio. 20. Permiſſio, qua, quia rei vehementer confidimus,oſtendimus nos quidpiam alicuius concedere voluntati. 21. Deprecatio,ſiuẽ Obſecratio, qua opem alicuius

cuius

cuius imploramus. 22. Execratio, qua malum alicui imprecamur. 23. Epiphonema, hoc eſt rei iam explanatæ acclamatio. 24. Exclamatio, qua rem, hominemuè ad affectum noſtrum ſignificandum compellamus. c. 30. pag. 156. vſq. ad 169.

Quædam Sententiarum figuræ nomen non habent: vt Pœnitentia dicti, atque aliæ, quæ non pręparatam orationem oſtendunt. Neque vero in Figurarum numero, nominibus, ac natura conuenit inter ſcriptores. c. 30. pag. 170. 171. 172.

COLLOCATIO, quod erat ſecundum ſpectās ad Ornatum in verbis coniunctis, Ordine conſtat, & Iunctura. In Ordine cauendum ne decreſcat oratio, vt naturalis ratio ſeruetur, ne quid ſuperfluum adijciatur. in Iunctura, ne aſperè verba concurrant, ne vaſtius diducantur, aliaq. circa eam præcepta. c. 31. 32. 33. pag. 173. vſq; ad 177.

MODVS, ſeu Forma, quę ad Ornatum in coniunctis verbis poſtrema ſpectabat, Oratorio maximè fit numero. cuius inuentor Thraſymachus, perfector Iſocrates; qui notatis his, quæ aptè cadebant, artem pepererunt, ad tenendos audientes. c. 34. 35. 36. pag. 178. 179, 180.

Quid Inciſa, ſeu Commata, quid Membra, ſeu Colā, quid Periodus, quæ & Ambitus, & Circuitus, & Comprehenſio, & Circumſcriptio dicitur. Quid ſit circumſcriptè, quid membratim, quid inciſim dicere. c. 37. 47. pag. 181. 182. 196. His formam dat Numerus: qui conſtat Pedibus: qui duarum ſyllabarum ſunt quatuor: trium, octo: quatuor, plurimi. c. 38. pag. 183. 184. Differt autem Oratorius numerus, qui eſt Rythmus, à Metro Poëtico. c. 39. pag. 185. Et quidem numerus Oratorius, quamuis potiſſimum initio, atq. extremo ſpectetur periodi, in tota tamen ſeruandus eſt: & qui pedes in his locis aptiſſimi; quāuis ſatietas, quæ fit repetito ſæpius eodem pede, vitanda ſit. c. 40. 41. 42. 43. pag. 186. vſq. ad 192. Quæ ſint ſuapte natura numeroſa; quiduè in oratione numeroſa vitādū. c. 44. 45. p. 193. 194.

Am-

Ambitus, ſeu Periodus membra habet minimum duo, vel tria: mediocris fere quatuor. In Hiſtoria, & in Epidictico genere, alijſq. circumſcripte, & maximè numeroſè dicendum. c.46.48. pag. 195. 197. 198. Qua ratione paretur facultas aptè, numeroſeq. dicendi, quantiq. momenti ea ſit. c. 49. 50. pag. 199. 200. 201. 202.

Genera dicendi ſunt tria, ſubtile, temperatum, vehemens: primum ad probandũ, ad delectandum alterum, poſtremum ad flectendum comparatum; & quæ dicendi ornamenta ſingulis his conueniant generibus. c. 51. pag. 203. 204. 205. 206.

MEMORIAE artificium quomodo inuentum: cur Eloquentiæ, ſeu Rhetoricæ putetur pars. Conſtat Locis, & Imaginibus, & cuiuſmodi hæc eſſe debeant: qua ratione hoc artificium exercẽdum. c. 52. 53. 54. 55. pag. 207. 208. 209. 210.

PRONVNCIATIO, ſiue Actio, poſtrema Rhetoricæ pars, maxime in dicendo dominatur. conſtat inflexione Vocis, & Geſtus moderatione: quidue in his ſectandum, aut vitandum. c. 56. 57. 58. p. 211. 212. 213. 214.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGE.

Pag. 15. v. 13. ijs, qui: ij, qui. 23. v. 23. Quod: quid. 30. v. 24. inſpicienda eſt: inſpicienda fides. 35. v. 8. cauſat: cauſa. 67. v. 2. requiretis: fruſtra requiretis. 73. v. 1. obſeruando: obſeruanda. 74. v. 1. ſudet: ſuadet. 75. v. 18. prodigiunt: prodigium. 81. v. vlt. imcumbat: incumbat. 88. v. 17. ſatus: ſtatus. 108. v. 19. fragentur: frangentur. 117. v. 23. nitidiora: adde, alia contra. 125. v. 22. Æn. 20. Æn. 2. 130. v. 10. in hoc genete: hoc genere. 158. v. 1. Quid agant? Quid agam?

In momento pendet
Eternitas

Memor esto unde
excideris

Digitized by Google